

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΘΕ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1896

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ὑπὸ Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ	σελ.	3
Περὶ τῆς γενέσεως καὶ χρήσεως τῶν μορίων νά, διὰ νά - γιανά, ὑπὸ Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ	»	63
Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς ἱστορικῶν ἀποσπάσματα, ὑπὸ Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	»	69
Πάρεργα, ὑπὸ ΣΠΥΡ. ΒΑΣΗ	»	81
Ζητήματα Ῥωμαϊκά, ὑπὸ ΣΠΥΡ. ΒΑΣΗ	»	109

ΑΘΗΝΑ

*K
Ευκλ
3*

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

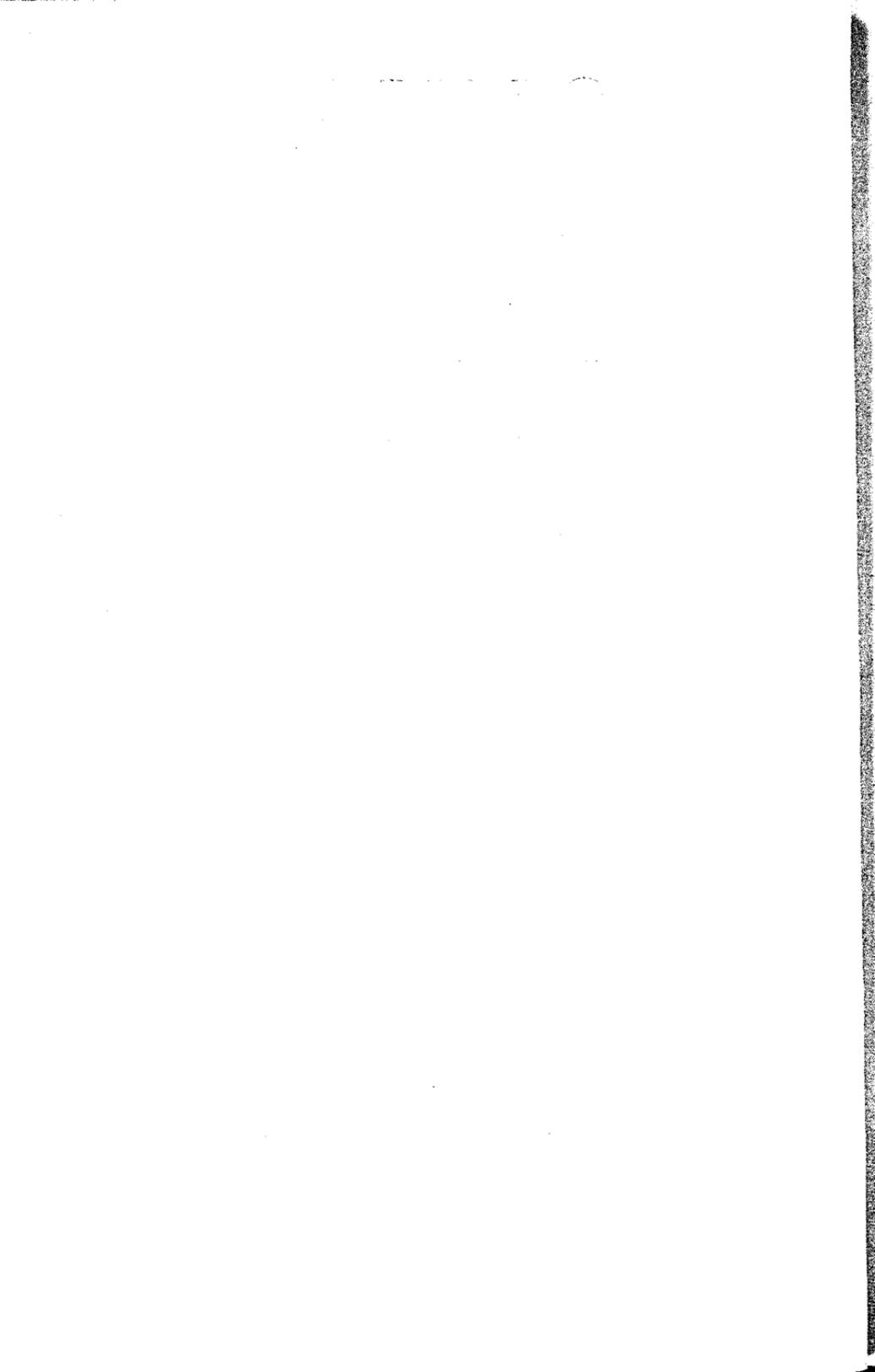
ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΘΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1896

Α' Εἰσαγωγή.

Ὅπως τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν οὐ μόνον αἱ πράξεις ἀλλὰ καὶ αἱ ἀτυ-
 χίαι εἶναι μεγάλαι, οὕτω, φαίνεται, καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἔθνῶν καὶ
 λαῶν τὰ τε κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα εἶναι καταπληκτικά.
 Ἀπόδειξις τούτου πρόχειρος εἴμεθα πρῶτον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἔπειτα
 οἱ Ἱταλοὶ ἐπὶ αἰῶνας πεντεκαίδεκα κατατρυχόμενοι ὑπὸ μυρίων κα-
 τακτητῶν, οἱ Αἰγύπτιοι οἱ καὶ σήμερον ἔτι δουλεύοντες, οἱ Σύροι οἱ
 ἐφευρέται ἀμφοτέρων τῶν εὐγενεστάτων θρησκευμάτων, καὶ τέλος οἱ
 εὐκλείεις Μακεδόνες οἱ στενάζοντες σήμερον ὑπὸ τὰ πέλαματα τῶν
 Τούρκων, αὐριον δ' ἴσως ὑπὸ τὰ τῶν Αὐστριακῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν
 ἄλλων συμφωνοῦσι τοῦλάχιστον ἀλλήλοις οἱ ἐρευνηταὶ ὡς πρὸς τὸν κα-
 θορισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, περὶ μόνων δὲ τῶν Μακεδόνων
 παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα οὐχί. Ἄλλ' εἰ καὶ τὰ ὄψιφαναῖ μὲν ἀλλὰ γενναῖα
 ἐκείνα τῆς Ἑλλάδος τέκνα Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν διέδωκαν καὶ
 ὡς Ἕλληνες ἔδρασαν καὶ Ἕλληνας ἐθεώρουν ἑαυτοὺς, οὐχ ἥττον
 παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις πολιτικαὶ ἀντιπάθειαι καὶ περιωρισμένη καὶ
 πλημμελῆς τῶν ἐθνολογικῶν σχέσεων ἀντίληψις, παρὰ δὲ τοῖς νεω-
 τέροις μονομερῆς ἐξέτασις τοῦ ζητήματος καὶ πολιτικοὶ σκοποὶ ἐπὶ
 τοσοῦτον συνεβάλλοντο εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ ἀμφισβήτησιν αὐτοῦ,
 ὥστε ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἄλλοι μὲν ὀνομάζουσι
 τοὺς Μακεδόνας Ἕλληνας, ἄλλοι δὲ Ἰλλυριοὺς, ἄλλοι δὲ Θρᾶκας
 καὶ ἄλλοι ἀπλῶς βαρβάρους, δὲν καταλέγουσι δ' αὐτοὺς εἰς οὐδὲν τῶν
 γνωστῶν ἔθνῶν. Οὕτως ὁ μὲν Ἡρόδοτος ἐν Ε' 20 εἰσάγει τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον, τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀμύντου, λέγοντα πρὸς τοὺς ξενίζο-

μένους Πέρσας περι' ἑαυτοῦ «...ἀπαγγείλατε ὡς ἄνθρωπος Ἕλληνας Μακεδόνων ὑπαρχος εὖ ὑμέας ἐδέξατο...» καὶ ἐν Θ' 45 λέγει αὐτὸς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους «Αὐτὸς τε γὰρ Ἕλληνας γένος εἰμι τῶρχαϊον, καὶ ἀντ' ἐλευθέρης δεδουλωμένην οὐκ ἂν ἐθέλοιμι ὄραῖν τὴν Ἑλλάδα». Καὶ ἐν Ε' 22 μαρτυρεῖ ὅτι «Ἕλληνας δὲ τούτους εἶναι ἀπὸ Περδικκεῶ γεγονότας, κατάπερ αὐτοὶ λέγουσι, αὐτὸς τε οὕτω τυγχάνω ἐπιστάμενος, καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖσι ὀπισθε λόγοισι ἀποδέξω ὡς εἰσι Ἕλληνας πρὸς δὲ καὶ οἱ τὸν ἐν τῇ Ὀλυμπίῃ διέποντες ἀγῶνα Ἑλλήνων οὕτω ἐγνώσαν εἶναι...» Περὶ δὲ τῶν Μακεδόνων διδάσκει ἐν Α' 56 ὅτι τὸ Δωρικὸν φῶλον «ἐπὶ Δώρου τοῦ Ἕλληνοσ (οἴκεε) τὴν ὑπὸ Ὅσσαν τε καὶ τὸν Ὀλυμπον χώρων, καλεομένην δὲ Ἰστιαϊώτιν' ἐκ δὲ τῆς Ἰστιαϊώτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδόνων καλεόμενον». Τὴν συνάφειαν δὲ τῶν Μακεδόνων καὶ Δωριέων τὴν ἐνταῦθα ὑποδηλουμένην καθιστᾷ σαφεστέραν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐν Η' 43 γράφων ὅτι Λακεδαιμόνιοι, Κορίνθιοι, Σικυώνιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι ἐστρατεύοντο «εὐόντες οὗτοι Δωρικὸν τε καὶ Μακεδόνων ἔθνος».

Ὁ δὲ πολὺς Δημοσθένης πολλαχοῦ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ λόγων ἀποκαλεῖ τὸν Φίλιππον βάρβαρον, καὶ μάλιστα ἐκ τοιαύτης χώρας ὅθεν οὐδ' ἀνδράποδον σπουδαῖον ἦν πρίασθαι (1). Ἀλλὰ καθ' ἃ ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Οἰλο Abel ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ *Makedonien vor König Philipp* σελ. 116 «Αἱ τοῦ Δημοσθένους κατὰ τῶν Μακεδόνων ἐκφράσεις προελθοῦσαι ἐκ κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἔχουσιν ὡς πρὸς μὲν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν μικράν, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐθνολογικὴν οὐδεμίαν σημασίαν». Ὁ δ' Ὑπερείδης οὕτ' ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ οὕτ' ἀλλαγῶν τῶν λόγων φαίνεται ὀνομάσας τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους καὶ ἀλλοφύλους Ὁμοίως οὐδ' ὁ Ἰσοκράτης· περὶ τοῦ Αἰσχίνου οὐδεὶς λόγος.

(1) Καὶ ὅμως ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐξ ἧς οὐδ' ἀνδράποδον ἄξιον λόγου ἠδύνατο ν. ληφθῆ, προῆλθον τοσοῦτοι βασιλεῖς καὶ καθόλου τοιοῦτοι ἄνδρες, ὥστε καθ' ἃ λέγει ὁ Πολύβιος Η' 12, 2^α «Ἐὐλαθηθεὶ τις ἂν μὴ ποτε ἐγκωμιάζειν (αὐτοὺς) ἐπιβαλὼς οὐ δύνηθῃ καταφῶν εἰπεῖν τῆς ἀνδρείας καὶ φιλοπονίας καὶ συλλήβδης τῆς ἀρετῆς...» Παράδειγμα καὶ τοῦτο τῆς φιλαληθείας τῶν βητόρων τούτων ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσιν.

Ὅπως δὲ τοὺς Μακεδόνας οὕτω καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπει-
ρον ἄλλοι μὲν συνῆπτον τῇ Ἑλλάδι, ἄλλοι δὲ οὐχί· λ. γ. ὁ ἱστορικός
Ἐφορος, ὡς φαίνεται παρὰ Στράβωνι Η' 334 διέστειλεν αὐτάς. «Ἐ-
φορος μὲν οὖν ἀρχὴν εἶναι τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀκαρνανίαν
ἦσιν ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν· ταύτην γὰρ συνάπτειν πρῶ-
την τοῖς Ἡπειρωτικοῖς ἔθνεσιν»· ὥστε κατ' αὐτὸν ἡ Ἀκαρνανία
συνῆπτε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη, τὰ ἐκτός αὐτῆς δη-
λαδῆ· φαίνεται δὲ ὅτι συμφωνεῖ τούτῳ καὶ ὁ Στράβων λέγων αὐτόθι
«Ἔστι δὲ ταῦτα δύο μέγιστα συστήματα τῆς Ἑλλάδος, τό-
τε ἐντὸς Ἰσθμοῦ καὶ τὸ ἐκτός, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Πη-
νειοῦ· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ Θετταλικόν· ἐστὶ δὲ μείζον καὶ ἐπι-
φανέστερον τὸ ἐντὸς Ἰσθμοῦ» πρβλ. καὶ 129 καὶ 323. Σκύλαξ
δὲ ἐν Περιπλῳ 33 γράφει· «Μετὰ δὲ Μολοττίαν Ἀμβρακία πόλις
Ἑλληνίς. . . Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ Ἑλλάς συνεχῆς εἶναι μέ-
χρι Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ Ὀμολίου Μαγνητικῆς πόλεως, ἥ καὶ
ἐστὶ παρὰ τὸν ποταμὸν». Καὶ 65 «Μάγνητες μέχρι ἐνταυθά
ἐστὶν ἀπὸ Ἀμβρακίας συνεχῆς ἡ Ἑλλάς». Καὶ 66. «Ἀπὸ δὲ
Πηνειοῦ ποταμοῦ Μακεδόνες εἰσὶν ἔθνος». Ἐπειτα Διονύ-
σιος ὁ Καλλιπῶντος λέγει στ. 24 «Τῆς Ἑλλάδος ἐστὶν Ἀμ-
βρακία πρώτη πόλις»· καὶ 31 «Ἡ δ' Ἑλλάς ἀπὸ τῆς Ἀμ-
βρακίας εἶναι δοκεῖ μάλιστα συνεχῆς, τὸ πέρασ αὐτῆς δ'
ἔρχεται ἐπὶ τὸν ποταμὸν Πηνειόν, ὡς Φιλίας γράφει, ὅρος
τε Μαγνήτων Ὀμόλην κεκλημένον. Τινὲς δὲ τὴν Μαγνη-
σίαν (1) τῆς Ἑλλάδος λέγουσιν εἶναι, τὸν δὲ Φιλίαν ἀγνοεῖν
ἀποχωρίσαντα. Ὅμοίως Δικκίαρχος ἢ μᾶλλον Ἀθήναιος 13 «Ὅτι
ἡ μὲν Ἑλλάς ἀπὸ Πελοποννήσου τὴν ἀρχὴν λαμβάνει, ἦν
μέχρι τοῦ Μαγνήτων ἀφορίζω κόλπου».

Συνάπτουσι δ' αὐτάς πρῶτος ὁ Πολύβιος Ζ' 9, 1 κέξ. «ἐναντίον
θεῶν πάντων ὅσοι Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα κα-
τέχουσιν. . .»· ἔπειτα Διονύσιος ἐν Οἰκουμένης Περιηγήσει στ.
398 κέξ. (καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρθρώμενοι Εὐστάθιος, Ροῦφος, Πρι-
σκιανός). «Πρὸς δὲ νότον (δηλ. τῶν Κερκυνίων) μάλα πολλὸν
ὑπὲρ Θράκην ἐρίβωλον Ὀρικήν θ' ὑπὲρ αἴαν ἐρείδεται Ἑλ-

(1) Μὴ γραπτέον Μακεδονίαν;

λάδος ἀρχὴ πολλὸν ἀνισχομένη δισση ζωσθεῖσα θαλάσση». Ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀόριστος ἡ ποιητικὴ φράσις τοῦ Διονύσιου, πάντως ὁμως τοῦτο εἶναι πασιδῆλον, ὅτι οὗτος οὐχὶ τὴν Ὅσσαν, ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ τὴν βορειότερον κειμένην Θράκην τίθεισιν ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο οὕτως ἐλαβὼν καὶ ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς εἰς Διονύσιον στ. 321 «Ἐοικε δὲ ὅτι καὶ ὁ Διονύσιος Ὀρικοὺς οἶδεν, οὐς καὶ ὁ Πολύβιος ἐν γοῦν τοῖς ἐξεῖς ἐρεῖ περὶ τὴν Ὀρικίαν γῆν εἶναι τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀρχήν». Καὶ ἐν στ. 398 «ὅτι πρὸς νότον μάλα πολὺ ὑπὸ τε Θράκην καὶ περὶ Ὀρικίαν ἐρείδεται ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀρχή. Καὶ σημείωσαι ὅτι Ὀρικίαν λέγει τὴν κατὰ Μολοττοὺς καὶ Θεσπρωτοὺς ἡπειρον, περὶ ἣν καὶ πόλις Ὀρικός, ὡς προγγέγραπται, καὶ λιμὴν Ὀρικός κατὰ Ἡρόδοτον Θεσπρωτικὸς ἢ Ἠπειρωτικὸς. Ὡς πέρατα δὲ τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε τὴν Θράκην καὶ τὴν Ὀρικίαν, τὸ μὲν ἔφων τὴν Θράκην, τὸ δὲ ἐσπέριον τὴν Ὀρικίαν δηλαδὴ». Ὁμοίως Rufus Festus ἐν *Descriptio orbis terrae* στ. 551.

Sed qua mitis item spirat notus, Oriciumque pulsant flabra solum, Graiae confinia terrae incipiunt aperire latus, prolixaque longis jugera producunt spatiis, praecineta duobus aequoris infusi procurribus.

Καὶ Priscianus ἐν *Periegesis* στ. 396.

Sed supra Thracen nec non Epiron ad austros principium terrae doctissima Graecia sumit, ascendens multum, geminoque sub aequore cineta Aegaeo Siculoque.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων, ὅς, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, φαίνεται ὅτι διέστειλε τὴν Μακεδονίαν τῆς Ἑλλάδος συνάπτει αὐτὰς ἀλαχοῦ, π. χ. ἐν Β' 108. (=Πολυβίω ΛΔ' 7, 13), ἐνθα φαίνεται ἡ Μακεδονία περιεχομένη ἐν τῇ Ἑλλάδι: «Τρίτην δὲ (ἄκραν ἤτοι χερσονήσον Εὐρώπης) τὴν κατὰ Μαλέας καὶ Σούνιον, ἐφ' ἧς ἡ Ἑλλάς πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς καὶ τῆς Θράκης τινά. . .» Ἐπειδὴ ἐν τούτοις οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ Μακεδονίας, καίτοι μνημονεύεται ἢ τε Ἰλλυρίς καὶ τὰ ἀνήκοντα μικρὰ τῆς Θράκης μέρη, δῆλον ὅτι ὁ γεωγράφος ταύτην τῇ Ἑλλάδι συγκαταριθμεῖ. Ἐπίσης διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν Η' 33? «Ἐπεὶ δ' ἐπιόντες ἀπὸ τῶν τῆς Εὐρώπης

ἐσπερίων μερῶν, ὅσα τῇ θαλάττῃ περιέχεται τῇ ἐντὸς καὶ τῇ ἐκτός, τὰ τε βάρβαρα ἔθνη περιωδεύσαμεν πάντα ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ Τανάϊδος, καὶ τῆς Ἑλλάδος οὐ πολὺ τῆς Μακεδονίας (ἢ καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ τῆς Μακεδονίας), ἀποδώσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλαδικῆς γεωγραφίας». Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν φαίνεται ὕγιες καὶ διαφοροτρόπως διορθοῦται, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἡ σύναψις τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡς μέρους μεθ' ὅλου, εἶναι, νομίζω, πασιδηλός. Καὶ πάλιν ἐν Ζ' 321 «Ἐτι μέντοι μᾶλλον πρότερον ἢ νῦν, ὅπου γε καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι Ἑλλάδος ἀναντιλέκτως οὔσης <τὴν> πολλὴν οἱ βάρβαροι κατέχουσι, Μακεδονίαν μὲν Θρᾷκες καὶ τινα μέρη τῆς Θετταλίας». Ὡστε ἐπὶ Στράβωνος ἀναντιλέκτως τῆς Ἑλλάδος μέρος ὑπελαμβάνετο καὶ ἡ Μακεδονία, ἀφοῦ αὕτη καθὰ καὶ ἡ Θεσσαλία φέρεται ὡς παράδειγμα γῆς Ἑλληνίδος ὑπὸ βαρβάρων κατεχομένης.

Παραλείπων τῶν νεωτέρων ὅσοι ιστορίας γράφοντες μόνον ἐν παρόδῳ ἢ διὰ γενικῶν μόνον ἄνευ φιλολογικῆς βασιάνου τῶν πηγῶν, διέλαβον περὶ Μακεδονίας καὶ Μακεδόνων, μνημονεύω μόνων ἐκείνων ὅσοι μετὰ φιλολογικῆς καὶ γλωσσολογικῆς μεθόδου ἐπελάθοντο τῆς ἐξετάσεως τοῦ πράγματος· τοιοῦτους δὲ ἀναγράφω πρῶτον τὸν Sturz γράψαντα De Dialecto Macedonia et Alexandrina 1808 καὶ ἀποφηνάμενον ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν Ἑλληνικὴ διάλεκτος, ὁμοία τῇ Δωρικῇ. Ἐπειτα δεῦτερον τὸν O. Müller, γράψαντα Ueber die Wohnsitze, die Abstammung und die ältere Geschichte des Macedonischen Volkes, Berlin 1825, καὶ δυσχυρισθέντα ὅτι οὗτοι ἦσαν Ἰλλυριοί. Τρίτον τὸν Otto Abel συγγράψαντα Macedonien vor König Philipp, Leipzig 1847 καὶ παραδεχόμενον τάναντία ὅτι ἦσαν Ἕλληνες. Τέταρτον Ἰωάν. Βασματζίδην συντάξαντα μικρὰν μονογραφίαν «Ἡ Μακεδονία καὶ οἱ Μακεδόνες» ἐν Μονάχῳ 1867 καὶ συμφωνοῦντα τῷ Abel. Πέμπτον τὸν August Fick δημοσιεύσαντα ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Kuhn Τομ. KB' σελ. 193 κέξ. διατριβὴν καὶ ὁμολογοῦντα ὁμοίως τὸν Ἑλληνισμὸν αὐτῶν. Ἐκτον τὸν G. Meyer γράψαντα διατριβὴν βραχεῖαν ἐν Fleckeisen's Jahrbücher Τομ. ρια' σελ. 185 κέξ. καὶ διαμφισθητοῦντα τὸ πόρισμα τοῦ Fick. Ἑβδομον τὸν Μαργαρίτην

Δήμιτσάν, ὅς καί ἐν ἄλλοις καί μάλιστα ἐν τῷ Β' τόμῳ τῶν Μακεδονικῶν αὐτοῦ προτάσσει μακρὸν πρόλογον ἐν ᾧ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν Μακεδόνων.

Ἐν δὲ τοῖς ἐπ' ἐσχάτων χρόνοις καί οἱ γλωσσολόγοι καί οἱ πλείστοι ἱστορικοὶ ἀρνοῦνται τὸν Ἑλληνισμὸν αὐτῶν, καί οἱ μὲν ἱστορικοὶ ὠρμῶνται, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν γνωστῶν ἐκφράσεων τοῦ Δημοσθένους, οἱ δὲ γλωσσολόγοι ἐκ τούτου ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Μακεδόνων ἀντὶ τῶν δασέων φ, χ, θ, ἐμφανίζονται, ὡς λέγεται, τὰ μέσα β, γ, δ, καί ἐπειδὴ καί ἐν ἄλλαις βορειοτέραις γλώσσαις, λ. χ. ταῖς Σλαυκαῖς, τῇ Λιθουανικῇ, τῇ Λεττικῇ καί τῇ ἀρχαίᾳ Πρωσσικῇ, τῇ Ἰλλυρικῇ, τῇ Κελτικῇ κλπ., τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται φαινόμενον, ἐνομίσθη ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων συνάπτεται μὲν μετὰ τῶν βορείων τούτων γλωσσῶν, εἶναι δ' ὅλως ἀλλότρια τῆς Ἑλληνικῆς ἀποδειχθείσης δέ, καθ' ἃ λέγεται, οὕτω τῆς ἀλλοτριότητος τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων, ἠκολούθησε κατ' ἀνάγκην ἀμείλικτον καί ἡ ἀλλοτριότης αὐτῶν τούτων ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν καί ὁ Fr. Blass ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ τῆς σκοποῦσης νὰ περιλάβῃ τὰ καθολικώτερα τῆς ἐπιστήμης πορίσματα σελ. 23 ἀρνεῖται διαρρήδην τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῶν Μακεδόνων, καί ὁ κ. G. Meyer διαλαμβάνων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ σελ. ιθ' κέξ. περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων οὐδὲν λέγει περὶ Μακεδόνων καί Μακεδονικῆς διαλέκτου, καίτοι λαλεῖ περὶ Ἡπειρωτικῆς, Θεσσαλικῆς κλπ. (κδ'). Ἡξέυρω δ' ὅτι καί πολλοί, ἂν μὴ πάντες οἱ νεώτεροι καθηγηταὶ τῆς γλωσσικῆς καί τῆς ἱστορίας ἐν Γερμανίᾳ, ἀπὸ τῆς ἔδρας διδάσκουσιν ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐξηλληνίσθησαν βάρβαροι καί ἀλλόφυλοι ὄντες τὸ ἀρχαῖον.

Τὸ ζήτημα ἄρα δὲν εἶναι, ὅπως πολλοὶ παρ' ἡμῖν νομίζουσιν, ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων ὁμοφώνως λελυμένον, πολλοῦ γε καί δεῖ. Καί ὁμως εἶναι, νομίζω, ἀναμφίβολος, αὐτόχρημα αὐτόδηλος ἡ μεγίστη σπουδαιότης τούτου οὐχί τοσοῦτον διὰ τὸ μέλλον τῶν τῆν Μακεδονίαν κατοικούντων (τὰ δικαιώματα τῶν ἔθνων δὲν ἀπονέμει ἀτυχῶς ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, ἀλλ' ἡ βάρβαρος, ἡ κτηνώδης βία καί ἀδικία), ἀλλά, καθ' ἃ ὁ Abel ἐν σελ. 5' παρατηρεῖ, διὰ τὴν κατανόησιν καί ὀρθὴν κρίσιν καί ἐκτίμησιν τῆς ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί ἐξῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶναι δηλ. σπουδαιό-

τατον καὶ λίαν διάφορον ἂν πρέπη αὐτῇ νὰ νοηθῆ ὅτι μετέβη εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων ὅτε κατ' ἀνάγκην θὰ ἐνοθεύθη, ὅπως ἀληθῶς ἢ κατόπιν ἐν Βυζαντίῳ διὰ τῆς Ἰωμαιοκρατίας, ἢ ἂν πρέπη νὰ νοηθῆ ὅτι κατ' ἄ πρότερον ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν τοῦ Ἀγαμέμνονος μετέβη ἢ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Δωριεῖς τῆς Σπάρτης, ὅθεν ἔπειτα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἔπειτα πάλιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀφ' ὧν εἰς τοὺς Θηβαίους, οὕτω τῶρα εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀδιαλείπτως ἐν Ἑλληνικαῖς χερσὶ καὶ ἐν Ἑλληνικῷ πνεύματι ἐφέρετο.

Διὰ ταῦτα δὲν νομίζω περιττὸν νὰ ἐγγίσω δι' ὀλίγων τὸ δύσκολον τοῦτο ζήτημα, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οἱ μὲν παλαιότεροι καθ' αἰεὶ καὶ οἱ ἡμέτεροι Βασιλατζίδης καὶ Δήμιτσας περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων γλώσσης ἐλάχιστα κατώρθωσαν οὐδ' ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι διὰ τὴν ἀτελεστέραν τότε γλωσσικὴν μέθοδον, οἱ δὲ νεώτεροι Fick καὶ Meyer, διὰ μόνης τῆς γλώσσης ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Ἡ συνεξέτασις ἄρα τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας τῶν Μακεδόνων πιθανὸν νὰ δώσῃ τεκμηρία τινα εἰς καθορισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν Μακεδόνων. Νομίζω δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ἀσφαλέστερον θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἔρευναν, ἂν πρῶτον ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν τὰς κατὰ καιροὺς σημασίας τοῦ ὀνόματος «*Ἑ.Ἰ.λην*» καὶ «*Ἑ.Ἰ.λῆς*», καὶ ἐξετάσωμεν μὴ ἐκ τῶν μεταβολῶν τῶν ὀνομάτων τούτων προέκυψεν ἢ περὶ τῶν Μακεδόνων διαφωνία, ἣν καὶ πρὸς Στράβωνι εἶδομεν.

Λοιπὸν ἀποδεικνύται ὅτι διὰ λόγους τοῖς πᾶσι γνωστούς, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἐνωρὶς τὸ ὄνομα *Ἑ.Ἰ.ληνες* καὶ *Ἑ.Ἰ.λῆς* ἀπέβαλον τὴν ἐθνολογικὴν αὐτῶν σημασίαν καὶ ἐξελήφθησαν συνώνυμα τῷ ἄνθρωποι πεπολιτισμένοι, χώρα ἐξιμερωμένη, πεπολιτισμένη ὥστε ἀντιτίθεντο τῷ βάρβαροι. πρὸβλ. Ἰσοκράτους Πανηγυρικ. 50 «*Τοσοῦτον δ' ἀπολέλοιπεν ἢ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥσθ' . . . καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποιήκε μῆκετι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἑλλήνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας*». Ἐντεῦθεν πάντας ὅσοι δὲν παρηκολούθουν τῇ ἀναπτύξει καὶ παιδείᾳ τῶν Ἀθηναίων ὅσοι δὲν ἔζων ἐν ἐλευθέrais πολιτείαις κλπ., ἀπεκάλουν βαρβάρους, ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος. (Πρὸβλ. καὶ Κουρτίου Ἑλλ. Ἱστορίας Γ'

397 «Οἱ Ἕλληνες τῶν δοκίμων χρόνων σφόδρα δυσαρέστως εἶχον πρὸς πᾶν ξενότροπον ἐν τῇ γλώσῃ καὶ τοῖς ἤθεσιν, ὅθεν συνήθως ἀντιδιέστελλον ἑαυτοὺς πρὸς πάντας τοὺς ἐκτὸς καὶ ἀπεχωρίζοντο στενότερον τοῦ ἀληθοῦς, ὥστε καὶ συγγενῆ φῦλα ὡς ἀλλοδαπὰ καὶ βάρβαρα ὑπελάμβανον. Τὸ ξενότροπον δὲ τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ δι' αὐτὸ τὸ περὶ τούτου αἰσθημα δὲν δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἀληθὲς κριτήριον τῶν ἔθνικῶν σχέσεων»).

Οὕτως ὁ μὲν Θουκυδίδης ἐν Γ' 94 λέγει περὶ τῶν Εὐρυτάνων ὅτι . . . «μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσὶν, ὡς λέγονται».

Καὶ ὁ Πολύβιος ἐν ΙΗ' 5 «Αὐτῶν γὰρ Αἰτωλῶν οὐκ εἰσὶν Ἕλληνες οἱ πλείους· τὸ γὰρ τῶν Ἀγραῶν ἔθνος καὶ τὸ τῶν Ἀποδωτῶν, ἐτι δὲ τῶν Ἀμφιλόχων οὐκ ἔστιν Ἑλλάς».

Καὶ ὁμοῦ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν χωρῶν τούτων βοῶσι μεγαλοφῶως κατὰ τῶν πλημμελῶν τούτων κρίσεων, ἀποδεικνύουσαι πάντας τούτους γνησίους Ἕλληνας. Ὁμοίως λέγει ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 80 «βάρβαροι δὲ Χάονες» ἐν δὲ 81 δηλοῦται ὅτι καὶ οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ οἱ Μολοσσοὶ ἦσαν κατὰ τὸν Θουκυδίδη βάρβαροι· «καὶ μέσον μὲν ἔχοντες προσῆσαν Χάονες καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, ἐκ δεξιᾶς δ' αὐτῶν Λευκάδιοι καὶ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ μὲν αὐτῶν . . . διαφθείρονται τε πολλοὶ τῶν Χαόνων καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι. . . ἐνδόντες οὐκέτι ὑπέμειναν. . .». Καὶ Σκύμνος(?) στ. 444 «Ἐπειτα Θεσπρωτῶν τε καὶ τῶν Χαόνων ἔθνη κατοικεῖ βάρβαρ' οὐ πολὺν τόπον. Καὶ Πλούταρχος ἐν βίῃ Πύρρου Α' «Μετὰ δὲ τοὺς πρώτους τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων καὶ γενομένων τῇ τε δυνάμει καὶ τοῖς βίαις ἀμαυροτέρων Θαρρύταν πρῶτον ἱστοροῦσιν Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γράμμασι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις ὀνομαστὸν γενέσθαι». Ἄλλ' ὁ Σκύλαξ, ὅστις διαρρήδην λέγει 22 «βάρβαροι οἷδε Ἱεραστάμναι, Βουλινοί, Ὑλλινοί, Ὑλλοί» καὶ «Βουλινοί δ' εἰσὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν», καὶ «Ἰλλυρικὸν ἔθνος οἱ Μανιοί», καὶ «οἱ δὲ Ἀμαντιεῖς εἰσὶ μέχρι ἐνταῦθα Ἰλλυριοί» καὶ «Ἰλλυριῶν ἔθνος

είσιν οἱ Ἐγγελεῖς», περὶ τῶν Θεσπρωτῶν, Χαόνων, Μολοσσῶν οὐδὲν τοιοῦτο λέγει, ἀλλ' ἀπλῶς «Μετὰ δὲ Ἰλλυριοὺς Χάονες . . . οἰκοῦσι δὲ κατὰ κώμας . . . Μετὰ δὲ Χαονίαν Θεσπρωτοὶ εἰσιν ἔθνος· οἰκοῦσι δὲ κατὰ κώμας. Μετὰ δὲ Θεσπρωτίαν Κασσωπία ἐστὶν ἔθνος, οἰκοῦσι δὲ καὶ οὗτοι κατὰ κώμας. . . Μετὰ δὲ Κασσωπίαν Μολοττοὶ εἰσιν ἔθνος, οἰκοῦσι δὲ οὗτοι κατὰ κώμας (1).

Ὅπως δ' ὁ Σκύλαξ ἀντιδιαστέλλει τοὺς Ἰλλυριοὺς τῶν Χαόνων λέγων «Μετὰ δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς Χάονες . . .», οὕτω καὶ Διόδωρος ἐν ΙΕ', 13 ἀντιδιαστέλλει τοὺς Ἰλλυριοὺς τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ ἰδιαίτερος τῶν Μολοσσῶν, «Οἱ δ' Ἰλλυριοὶ . . . ἐνέβαλον εἰς τὴν Ἡπειρον (κατῴκουν ἄρα ἄνωθεν τῆς Ἡπέρου) καὶ κατήγαγον τὸν Ἀλκέταν ἐπὶ τὴν τῶν Μολοττῶν βασιλείαν . . . μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Μολοττῶν ἀντιταττομένων ἐγένετο μάχη κρατερὰ, καθ' ἣν νικίσαντες οἱ Ἰλλυριοὶ κατέκοψαν τῶν Μολοττῶν πλείους τῶν μυρίων πεντακισχιλίων».

Δὲν ἠδύναντο ἄρα οἱ Ἡπειρῶται οὗτοι νὰ εἶναι Ἰλλυρικὰ φύλα ἢ ἄλλως βάρβαροι, ἀλλ' ἀναγκαιῶς ἦσαν Ἕλληνες, ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἡπέρου ἀπεδείχθη. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ Fick μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Καρπάνου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἔγραψεν ἐν τοῖς Beiträge zum Bezenberger Tom. Γ' σελ 266 «Ἡ παρανόσις χωρίων τινῶν τοῦ Θεουκυδίδου, ὅς ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἡπειρωτῶν ἀποκαλεῖ αὐτοὺς βαρβάρους, παρεπλάνησέ τινας ἐρευνητάς, ὥστε ὑπέλαβον ὅτι οἱ Ἡπειρῶται κατ' ἀρχὰς οὐχὶ Ἕλληνες ἐξηλληνίσθησαν βραδύτερον, καὶ οὕτως ἐταύτισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν παλαιῶν Ἰλλυριῶν καὶ νῦν Ἀλβανῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀσαφεῖς ἐννοιαὶ ἀπεβλήθησαν τώρα διὰ μιᾶς, καὶ ἡ κοίτις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ πάσης ὑπονοίας περὶ βαρβαρότητος καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δωδώνης γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν ἀρ-

(1) Μηδεὶς ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῇ χρήσει τοῦ ἔθνος, διότι κατωτέρω λέγεται: «Μετὰ δὲ Ἀμβρακίαν Ἀκαρνανία ἔθνος ἐστὶ. Μετὰ δὲ Ἀκαρνανίαν Αἰτωλία ἐστὶν ἔθνος. Μετὰ δὲ Αἰτωλίαν Λοκροὶ εἰσιν ἔθνος. Μετὰ δὲ Λοκρούς εἰσιν ἔθνος Φωκεῖς. Μετὰ δὲ Φωκεῖς Βοιωτοὶ εἰσιν ἔθνος κλπ.

χαίαν Ἡπειρωτικὴν διάλεκτον ὡς μίαν τῶν βορείων Ἑλληνικῶν διαλέκτων, αἵτινες πρὸς ἀλλήλαις ὅμοιαι ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων μέχρι Βοιωτίας καὶ μεσημβρινῆς Θεσσαλίας».

Ὅτι δὲ ἐν Ἡείρῳ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ἰσχυρότατον καὶ πολυάριθμον ἦτο, δῆλον οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀνωτέρω παρατεθείσης μαρτυρίας τοῦ Διοδώρου, καθ' ἣν 15,000 Ἡπειρωτῶν ἔπεσαν ἐν μιᾷ πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς μάχῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τοῦ Πολυβίου Α', 15, 6 (= Στράβωνος Ζ' 332 καὶ Λιβίου ΜΕ' 34, καὶ Πλουτάρχου Βίῃ Παύλου κθ') ὅτι τῶν «Ἡπειρωτῶν ἑβδομῆκοντα πόλεις ἀνέτρεψε Παῦλος μετὰ τὴν Μακεδόνων καὶ Περσέως κατάλυσιν· Μολοιτῶν δ' ὑπάρξει τὰς πλείστας· πέντε δὲ καὶ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων ἐξηνδραποδίσατο». Πρόσθετε ὅτι καθ' ἣν ὁ Abel σελ. 88 παρατηρεῖ, ἀσθενεῖς καὶ εὐάριθμοι Ἕλληνες ἐν Ἡείρῳ δὲν θὰ ἠδύναντο ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας νὰ ἀποκρούσιν ἐπιτυχῶς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἀδιαλείπτως πρὸς μεσημβρίαν φερομένους βαρβάρους Ἰλλυριοὺς.

Καὶ ἐξ ὧσων δὲ Φίλιππος ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας φαίνεται λέγων πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς παρὰ Πολυβίῳ ΙΗ' 5 καὶ Λιβίῳ ΚΒ' 34 δηλοῦται ὅτι τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος δι' ὃν εἶπομεν λόγον δὲν ἦσαν ἀκριβῶς καθωρισμένα «Οἱ κελεύοντες ἐκχωρεῖν Μακεδόνας ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος . . . ποίας δὲ κελεύετέ με ἐκχωρεῖν Ἑλλάδος καὶ πῶς ἀφορίζετε αὐτήν;»

Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἣν εἰδείθη, οὐχὶ ἐθνολογικοὶ λόγοι, οἱ πάντοτε μονιμώτεροι, ἀλλ' ἐκπολιτιστικοί, λίαν κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους εὐμετάβλητοι, ἐλαμβάνοντο ἐκάστοτε εἰς καθορισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλληνικῶν φύλων, διὰ τοῦτο τὰ ὅρια ταῦτα συχνὰ μετεβάλλοντο μετὰ τοῦ προκόπτοντος πολιτισμοῦ. Οὕτω π. χ. ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἵτινες καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν ἠθέλησαν ν' ἀποκλείσουσιν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, πρὸς οὗς ἀντιμάχεται Δικαιάρχος ἢ Ἀθήναιος ἐν Geographi Graeci Minores Τομ. Α' σελ. 108—110 «Τάχα δὲ φήσουσί τινες ἡμᾶς ἀγνοεῖν τὴν Θετταλίαν τῆς Ἑλλάδος καταριθμοῦντας, ἄπειροι τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας. . . Πρὸς μὲν τοὺς οὐχ ὑπολαμβάνοντας εἶναι τὴν Θετταλίαν

τῆς Ἑλλάδος οὐδὲ τοὺς Θετταλοὺς Ἑλληνοσ ἀπογόνους ὄντας Ἑλληνίζειν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω».

Οὕτως ἡ μονομερής, ἡ ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως λαμβανομένη ἀντίληψις καὶ κρίσις βραδύτερον, ὅτε διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀναμειξέως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος κατέστη τοῖς Ἑλλησι δῆλη ἄλλη μείζων διαφορὰ ἄλλων ἔθνων ἢ οἷαν πρότερον εἶχον ἴδει ἐν τοῖς Μακεδόσιν, κατ' ἀνάγκην διωρθώθη, καὶ ἀντὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐλαμβάνετο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἡ γλῶσσα μάλιστα πάντων ὡς ἔθνικὸν χαρακτηριστικόν. Ἄλλ' ὁμως παρὰ τὴν ὀρθοτέραν ταύτην διάγνωσιν παρέμενον αἱ πέδαί τῆς γλῶσσης, αἱ καθιερωμέναι ἐκφράσεις καὶ χρήσεις, ἀφ' ὧν ἤκιστα πάντων ἐν τοῖς ἀττικίζουσι χρόνοις ἠδύνατο οἱ συγγραφεῖς ν' ἀπαλλαγῶσιν. Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Στράβων ἅμα μὲν ἐξακολουθεῖ κατὰ παλαιὰν γλωσσικὴν συνῆθειαν νὰ ὀρίζει ὄριον τῆς Ἑλλάδος τὸν Πηνειὸν ποταμόν, καθ' ἃ ὁ Ἐφορος τὴν Ἀμβρακίαν κλπ., ἅμα δὲ νὰ λέγῃ τὴν Μακεδονίαν μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι ὅτι ἄλλοτε μὲν ἐλάλει ὁ δοῦλος τῆς συνθηλαίας, ἄλλοτε δ' ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. πρβλ. «Τοῦρκοι καὶ Ῥωμηνοὶ ἐν Ἀλβανίᾳ» ἀντὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Χριστιανοί.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐγένετο δῆλον α) ὅτι ἡ λέξις Ἑλλὰς καὶ Ἑλληνας ἀπέβαλον τὴν ἐθνολογικὴν σημασίαν αὐτῶν, ὥστε ἐδήλουν χώραν πεπολιτισμένην (doctissima Graecia λέγει ὁ Πρισιανὸς ἀνωτέρω σελ. 6) καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως πεπολιτισμένους, οὐχὶ βραβάρους, Εὐρωπαίους καθὼς θὰ ἐλέγομεν σήμερον (πρβλ. τὰ Ἑλληνας νόμιμα, τὸ καθεστὼς τοῖς Ἑλλησι νόμιμον κλπ.). Καὶ β) ὅτι τοῦτου ἕνεκα ἀπεκλείοντο πολλάκις ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ὀλομελείας φυλά τινὰ ἅτε κρινόμενα ὅτι ἀπελείποντο ἐν τῷ καθόλου πολιτισμῷ τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἐπίσης ἐγένετο πασιδῆλον ὅτι ἡμεῖς ἐξετάζοντες σήμερον τὰς ἐθνολογικὰς σχέσεις τῶν διαφορῶν φυλῶν καὶ ἔθνων δὲν πρέπει νὰ παραλαμβάνωμεν ἀταλαιπώρως ὅσα ἄλλοθεν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων (οὐχὶ πάντες!) ὀρμώμενοι εἶπον περὶ ἐκάστου τούτων, ἀλλ' ἀνάγκη ἀπαραίτητος, ἵνα διὰ παντὸς δυνατοῦ ἡμῖν σήμερον τρόπον βασιανίζωμεν τὰς μαρτυρίας ταύτας.

Β' Βάσανος τῶν δοξασιῶν τῶν νεωτέρων περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι τῶν νεωτέρων ὁ Κ. Ο. Müller, G. Meyer καὶ Fr. Blass ἠρνήθησαν τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῶν Μακεδόνων. Ἄρχομαι τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀπὸ τοῦ πολλοῦ Blass, ὅστις ἐπ' ἐσχάτων (1890) ἔγραψε περὶ τούτων ὅτι ἂ Ἑγγώριος γλῶσσα τῶν Μακεδόνων, οἵτινες οὐδέποτε κατελέχθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὐδαμῶς ἦν Ἑλληνική, εἰ καὶ ἴσως συγγενῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης». (Ἑλληνικῆς Γραμμ. Εἰσαγ. σελ. 23) Ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων οὐδεμίαν προήνεγκε, παρέπεμψε δὲ ἀπλῶς εἰς τὸν Sturz de Dialecto Macedonica et Alexandrina, καὶ εἰς A. Fick ἐν Kuhn's περιοδικῷ Τομ. 22, σελ. 193 κέξ. καὶ εἰς G. Meyer ἐν Fleckeisen's Jahrbücher Τομ. ρια'. Κατὰ πρῶτον παρατηρῶ ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς ὅτι οἱ Μακεδόνες οὐδέποτε κατελέχθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας· εἰδομεν ἀνωτέρω ὅτι Διονύσιος ἐν Περιηγήσει Οἰκουμένης ἔθηκε τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τὸ Ὀρικόν καὶ τὴν Θράκην καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Στράβων διαρρήθην εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλέγουσι καὶ τὴν Μακεδονίαν. (Ἄλλαι μαρτυρίαι θὰ παρατεθῶσι κατωτέρω). Ἄλλα καὶ δοθέντος ὅτι οὐδέποτε ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατελέχθησαν οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς Ἕλληνας, πάλιν δῆλον ἐγένετο, ἐλπίζω, ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι τοῦτο εἰς λύσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος μικρὸν μᾶλλον δ' οὐδὲν δύναται νὰ σημαίη, ἂν μόνον ἡμεῖς ἄλλοθεν δυνηθῶμεν ν' ἀποδείξωμεν ἢ τοῦλάχιστον καταστήσωμεν πιθανόν, ὅτι οὗτοι πράγματι ἦσαν Ἕλληνες. Ἡμεῖς, νομίζω, ἔχομεν καθῆκον, τὸ πολὺ πολὺ, ἂν τις θέλῃ, νὰ ζητήσωμεν καὶ εὕρωμεν τὴν αἰτίαν τοῦ τοιούτου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χωρισμοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἥτοι νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ παράδοξον τοῦτο· οὐχὶ δὲ ἐκ μόνου τοῦτου νὰ συναγάγωμεν ἔσπευσμένως συμπεράσματα περὶ τοῦ ἠθολογικοῦ χαρακτῆρος τῶν Μακεδόνων. Τοιαύτην δὲ αἰτίαν εἰκάζω ἐγὼ τοῦτο ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐπὶ μακρὸν μακρὰν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ζῶντες

καὶ πολὺ ἀπολειφθέντες τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ καθόλου τοῦ πολιτισμοῦ, (οὔτε νομοθέτας, οὔτε ποιητάς, οὔτε φιλοσόφους, οὔτε καλλιτέχνας ἢ τι τοιοῦτον φαίνονται παραγαγόντες), καὶ ὅπως οἱ Ἡπειρώται ἀδιαλείπτως βασιλευόμενοι, ἐθεωροῦντο ἀλλότριοι τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐλευθεραῖς πολιτεῖαις ζῶντος καὶ προκόπτοντος εἰς τὸν πολιτισμὸν Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὅτε δ' ἔπειτα ἐγνώσθησαν μὲν τοῖς Ἑλλησιν, ἐπεβλήθησαν δ' ὅμως τούτοις ἐξησθενωμένοις ὡς νικηταί, τότε ἀνεπτύχθη ἄλλη ἀντιθεσις τούτων πρὸς ἐκείνους. Παλαιὰ ἄρα συνήθεια καὶ νεώτεραι πολιτικαὶ σχέσεις καὶ ἐξαρτήσεις ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς γένεσιν τῆς ἀντιδιαστολῆς τῶν Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων, οὐχὶ ἐθνικὴ διαφορά.

Ἡ δὲ μεταφορικὴ φράσις αἱ Μακεδονικὴ γλῶσσα ἦτο συγγενὴς τῆς Ἑλληνικῆς», οὐδὲν σαφὲς καὶ ἀκριβὲς διδάσκει· διότι συγγενὴς γλῶσσα ἦτο βεβαίως καὶ ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Θρακικὴ καὶ ἡ Ἰλλυρικὴ καὶ ἡ Περσικὴ καὶ ἡ Ἀρμενικὴ κλπ., ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν πρὸς Διόνυσον. Τὸ ζήτημα περὶ οὐ πρόκειται εἶναι νὰ ὀρίσθῃ ἀκριβῶς ἂν ἡ ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένη γλῶσσα ἦτο Ἑλληνικὴ τις διάλεκτος ἢ οὐχί. Πρῶτον, νομίζω, πρέπει ν' ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἔπειτα νὰ ζητηθῇ ἂν ἦτο ὁμοία ἄλλη τινὶ τῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν εἴτε τῇ Ἑλληνικῇ εἴτε οἰαδήποτε ἄλλῃ.

Ὁ δὲ κ. Meyer διαλαμβάνων ἐν τῷ μνημονευθέντι τόπῳ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων περιοριζόμενος δ' εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνων τῶν Μακεδονικῶν λέξεων, ἐρωτᾷ: «Ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων ἦτο Ἑλληνικὴ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λέξεων ὅσαι Μακεδονικαὶ λεγόμεναι ἐτυμολογοῦνται ἀναντιλέκτως ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς; Νομίζω οὐχί· φρονῶ μάλιστα ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν τούτων Μακεδονικῶν λέξεων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξενεχθῇ τις κρίσις περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γλώσσης».

Αἰτιολογεῖ δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἢ ἐναντίαν τῷ August Fick ἐκφράζεται διατεινόμενος α) ὅτι πολλαὶ τῶν λέξεων τούτων φαίνονται ὅλως ἀλλόκοτοι· β) ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες παρίστων τοὺς ξένους φθόγγους οὐς ἤκουον, σφόδρα ἀτελῶς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου, ἐν ᾧ διεσώθησαν ἡμῖν αἱ Μακεδονικαὶ λέξεις,

παρεδόθη κακῶς· γ) ὅτι τῆς κλίσεως τῆς διαλέκτου ταύτης ἡμεῖς οὐδεμίαν ἔχομεν γνώσιν, καὶ ὁμῶς αὕτη τῶν κυρίων χαρακτήρων· δ) ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων σφόδρα συγκεχυμένη, ἀφοῦ πολλαὶ τούτων ἀλλαγῶν μὲν ὀνομαζόνται Μακεδονικαὶ ἀλλαγῶν δ' ἄλλως· ε) ὅτι ἴσως οἱ Μακεδόνες παραλαβόντες παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Ἑλλήνων τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις ταύτας διέφθειραν αὐτάς καὶ μετέτρεψαν τὰ δασέα εἰς μέσα λ. χ. *κατὰρὸς καθαρός, Ξανδικός, Φίλιππος Βλ.ιππος, Βερενίκη* κλπ. ζ) ὅτι πολλαὶ λέξεις μένουσιν ἀνεξήγητοι ὡς παντάπασιν ἀνελλήνιστοι.

Ἐξετάσωμεν τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα καθ' ἣν προνήχθησαν τάξιν.

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πολλαὶ τῶν Μακεδονικῶν λεγομένων λέξεων φαίνονται ἀλλόκοτοι καὶ μένουσιν ἀνερμήνευτοι· ἀλλὰ μὴ δὲν φαίνονται ἡμῖν ἀλλόκοτοι κατὰ πρῶτον καὶ τσαῦται Αἰολικαὶ καὶ Δωρικαὶ λέξεις καὶ μὴ ἄλλαι οὐκ ὀλίγαι τούτων τε τῶν διαλέκτων καὶ τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς δὲν παραμένουσι μέχρι σμερῖν ἀνετυμολόγητοι, ἥτοι ἄνευ ἀντιστοίχων ἐν ἄλλαις γλώσσαις; Ἀλλὰ τίς τούτου ἐνεκα ἠρνήθη τὸν Ἑλληνισμόν τῶν διαλέκτων τούτων; ἢ τίς ἀμφιβόλλει ὅτι ἂν παρεδίδοντο ἡμῖν ἀρχαῖοθεν πολλὰ μνημεῖα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ ἡμεῖς ταῦτα πρῶτον ἐδιδασκόμεθα, θὰ εὐρίσκομεν ἀλλόκοτα καὶ ἀνερμήνευτα οὐκ ὀλίγα αὐτῶν τούτων τῶν Ἰωνικῶν τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν Ἀττικῶν τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πλάτωνος; Τὸ δυσερμήνευτον ἢ καὶ ὅλως ἀνερμήνευτον πολλῶν Μακεδονικῶν λέξεων νοεῖται κάλλιστα, ἂν τις μόνον ἐνθυμῆται ὅσα ἤδη ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ 421 d, διέλαθε περὶ τῶν παλαιωτάτων λέξεων εἰπών: «Ὁ ἂν μὴ γινγώσκομεν, βαρβαρικόν τι τοῦτ' εἶναι· εἶη μὲν οὖν ἴσως ἂν τι τῆ ἀληθείᾳ καὶ τοιοῦτον αὐτῶν, εἶη δὲ κἂν ὑπὸ παλαιότητος τὰ πρῶτα τῶν ὀνομάτων ἀνεύρετα εἶναι· διὰ γὰρ τὸ πανταχῆ στρέφεσθαι τὰ ὀνόματα οὐδὲν θαυμαστόν ἂν εἶη, εἰ ἡ παλαιὰ φωνὴ πρὸς τὴν νυνὶ βαρβαρικῆς μῆδὲν διαφέρει».

Δῆλον ἄρα ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις ἐν τῷ στόματι τῶν μακρὰν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ζώντων Μακεδόνων ἠδύναντο κάλλιστα νὰ μὴ συμβαδίσωσιν ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν ὁμοίως ταῖς ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι ἢ καὶ νὰ μείνωσι πολυειδῶς στάσιμοι, ἐντεῦθεν σήμερον ἐμποιοῦσιν ἡμῖν ὀρμωμένοις ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς ἐντύπωσιν

ἀλλόκοτον καὶ ξένην, ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς οὐδὲν κατ' αὐτῶν ἀποδεικνύει. Πρόσθεσις ὅτι αἱ λέξεις αὐταὶ παρεδόθησαν ἡμῖν, καθ' ἃ καὶ ὁ Abel σελ. 118 παρατηρεῖ, ὑπὸ μεταγενεστέρων γλωσσογράφων, ὅτι καὶ συνελέχθησαν μετὰ τὴν ἐπίδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν ἀνά τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον τῶν Μακεδόνων, ἤτοι οὐχὶ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων· ὅτι τότε διάφοροι λαοὶ εἶχον ἀναμιχθῆ πανταχοῦ μετὰ τῶν Μακεδόνων· ὅτι οἱ λεξικογράφοι οὗτοι δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι δεινοὶ περὶ τὴν κριτικὴν διάγνωσιν τῆς καταγωγῆς τῶν καταγραφομένων λέξεων, καὶ ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ἔπραττον ὅ,τι καὶ οἱ νῦν γλωσσάρια συντάσσοντες τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι θὰ συνέλεγον καὶ κατέγραφον οὐχὶ ὅσα ἐφαινότο αὐτοῖς κοινὰ καὶ ὁμαλά, ἀλλ' ὅσα ἀσυνήθη καὶ ἔκτροπα καὶ δὴ μάλιστα τὰ ξένα καὶ ἔκφυλα. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἀληθῶς ἔχει, κατανοεῖ ἕκαστος παρατηρήσας ὅτι ἀναγράφονται ὡς Μακεδονικοὶ τύποι λέξεως τοιοῦτοι οἱ ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἦσαν ἅπαντες Μακεδονικοὶ, οἷον *κεβαλή, κελή, γαβαλά*. Οὐδὲ τὰ τοπικὰ τῆς Μακεδονίας ὀνόματα, ὅσα τυχόν μὴ ἐτυμολογῶνται, ὀφείλουσαν νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς δείγματα τῆς βαρβαρότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς· διότι ἄλλως βάρβαρος θὰ εἶναι καὶ ὁ τῆς Φθίας Ἀχιλλεύς καὶ ὁ τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς καὶ ὁ τῆς Κρήτης Ἴδομενεύς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ τῆς πολυχρύσοιο Μυκῆνης Ἀγαμέμνων. Ἐπειτα ἐν Μακεδονίᾳ οὐκ ὀλίγα ἀπαντῶσι τοπικὰ ὀνόματα προδήλως Ἑλληνικά, λ. χ. *Αἰγαί, Ἀλία, Ἀλιάκμων, Ἀργισσα, Κίστορος Λίμνη, Ἐχέδαρος* (ὀνομασθεῖς οὕτω μετὰ τὴν κατάρτησιν ἀντὶ Ἡδωνός), *Ὀρεσις* κλπ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ καθολικὸν ὄνομα *Μακεδορία Μακεδῶν* εἶναι Ἑλληνικόν, πρβλ. *μακεδανή*: μακρά, ὑψηλή, καὶ Ὀδυσ. κ, 106 οἶά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο. Καὶ Μακέται οἱ Μακεδόνες, Μακετία ἢ Μακεδονία παλαιότερον. Ὁμοίως εἶναι Ἑλληνικόν καὶ τὸ παλαιότερον ὄνομα τῆς κάτω Μακεδονίας ἢ *Ἡμαθία*.

β) Οὐδ' ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν ἀμελεῖς περὶ τὴν παράστασιν τῶν ξένων φθόγγων, δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γησιότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων· διότι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τότε μόνον δύναται νὰ εἶναι ἰσχυρόν, ὅταν ἀποδειχθῆ καὶ βεβαιωθῆ τὸ ἀλλόφυλον τῶν Μακεδόνων καὶ τὸ βάρβαρον τῆς γλώσσης αὐτῶν· ἐφ' ὅσον δ' ὁμως ἢ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἄκριτον ἢ

πιθανώτερος φαίνεται ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ σημαίνη τι ὅτι τοὺς ξένους φθόγγους ἀτελῶς παρίστων οἱ ἀρχαῖοι, ἀφοῦ ἐν τούτοις οὐχὶ περὶ ξένων ἀλλὰ περὶ Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φθόγγων πρόκειται. Ἡ τίς δύναται λ. χ. ν' ἀμφιβάλλη περὶ λέξεων οἷον ἀγκαλῖς, ἀμαλή, ἄξος, ἀορτή, γυάλας, γυρίτας, δαίτας, ἐρινάδες, ζέρεθρον, κώρυκος, μύκυρος, σαυτορία, χάρων, Ἀμύντας, Ἀλκέτας, Ἀντίγονος, Βάλακρος, Βερενίκη, Βίλιππος, Κράτερος, Λᾶγος, Λεόνατος, Παρμενίων, Πευκέστας κλπ. κλπ. ὅτι εἶναι Ἑλληνικώτατοι; ἀλλὰ τότε τί πρὸς τὸ ζήτημα ἂν τὰς βαρβαρικὰς λέξεις κακῶς παρίστων διὰ τοῦ ἀλφαβήτου αὐτῶν οἱ ἀρχαῖοι;

Ὅτι δ' ἡ παράδοσις τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἡσυχίου δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμητή, εἶναι ἀναντίλεκτον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος, ἵνα μὴ τὰ ἐν αὐτῷ τεκμήρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων ληφθῶσιν ὡς μάρτυρες κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐξέτασιν καὶ κρίσιν· ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι εὐτυχῶς οὐχὶ διὰ μόνου τοῦ λεξικοῦ τούτου περιήλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ μικρὰ γνώσις, ἣν ἔχομεν, τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ ἄλλοθεν. Γνωστὸν λ. χ. εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγας Μακεδονικὰς λέξεις διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος ἐκ τοῦ γλωσσογράφου Ἀμερίου καὶ ἄλλοθεν παραλαβῶν, ἄλλας ὁ Πολυδεύκης, ἄλλας ὁ Φρόνιχος, ἄλλας ὁ Σουίδας καὶ ἄλλας διάφοροι Σχολιασταί· λ. χ. Ἀθήναιος Γ' 87, b «Ἡγήσανδρος δ' ἐν ὑπομνήμασι τὰς τραχείας φησὶ κόγχας ὑπὸ μὲν Μακεδόνων κωρύκους καλεῖσθαι, ὑπὸ δὲ Ἀθηναίων κριούς»· καὶ Γ' 114 b «Σέλευκος μὲν δράμιν ὑπὸ Μακεδόνων οὕτω καλούμενον, δάρατον δ' ὑπὸ Θετταλῶν». ΣΤ' 267 e «Ἀμερίας δὲ ἐρκίτας φησὶ καλεῖσθαι τοὺς κατὰ τοὺς ἀγροὺς οἰκέτας»· καὶ Δ' 176, c «οὐκ ἀγνωῶ δ' ὅτι Ἀμερίας ὁ Μακεδὼν ἐν ταῖς γλώσσαις τιτύρινόν φησι καλεῖσθαι τὸν μόνουλον»· καὶ Ι' 455 e «Μακεδόνες τὸν ἀριθμὸν κοῖον προσαγορεύουσιν» (1)· καὶ ΙΔ' 658 e «καὶ ἴσως πάντα τὰ

(1) Ἐν τοῖς λεξικοῖς ἀναγράφεται ἡ λέξις ὡς γένους ἀρσενικοῦ, ὁ κοῖος· ἀλλ' ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Ἀθηναίου δὲν ἀποδεικνύεται τὸ γένος αὐτῆς· διὰ τοῦτο προτιμότερον φαίνεται μοι νὰ ἐκληφθῇ οὐδετέρως τὸ κοῖον καὶ νὰ παραχθῇ ἐκ τοῦ κοῆω, κόης, κοῶω, θυοσκόος κλπ., ὅτε τὸ κοῖον = κόφιον = τὸ γνῶρισμα, τὸ διαγνωστικὸν μέσον, κάλλιστα ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν.

τοιαῦτα ἐπιδειπνίδας ἔλεγον οἱ Μακεδόνες»· καὶ Γ' 701 α «ἐλάην δὲ ἢ λαμπὰς καλεῖται ὡς Ἀμερίας φησὶ»

αἰγίποψ· ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ.

«ἄργελλα· οἶκημα Μακεδονικόν, ὅπερ θερμαίνοντες λούονται» Σουίδ.

«διακόνιον Ἀμερίας, διακόνια τὰ κατὰ τὴν εἰρεσιώνην τῷ Ἀπόλλωνι πλασσόμενα πέμματα» Σουίδας.

«ἐπίβολος· ἀσφαλῆς· οὕτω καὶ Ἀμερίας ἀπέδωκεν ἐν ταῖς γλώσσαις» ἐν Σχολ. εἰς Ἀπολλ. Ῥόδιον Β' 1284. Ὁμοίως λισσός, Ἀμερίας ἐν γλώσσαις λισσὸν τὸ ὑψηλὸν ἀποδίδωσι. Σχολ. εἰς Ἀπολλ. Ῥόδιον Β' 384. Κοράσιον Φρύγιχος καὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τοῖς Σχολίοις τοῦ Ὀμήρου εἰς Υ' 404 ἀναγινώσκεται. . . κοράσιον μαῖλλον ἐστὶ Μακεδονικόν.

χάρων ὁ λέων κατὰ Μακεδόνας, Τζέτζης εἰς Λυκόφρονα 455· ἀκαρπαῖα ὄρχησις Μακεδονική», λέγει ὁ Ἡσύχιος, ἀλλ' ἡ λέξις ἀναγινώσκεται καὶ ἐν Ἀθηναίῳ Α' 15 F καὶ Ξενοφ. Ἀνάβ. Σ' 1, 7. Ὁμοίως καταπέλλαι Μακεδονικὴ ὁ Πολυδεύκης Α' 159 καὶ Πολύβιος καὶ ἄλλοι.

κομμάραι ἢ κομάραι· καρίδες Μακεδόνες, Ἡσυχ. ἀλλὰ καὶ Ἀθηναῖος Ζ' 306, ε κάμμοροι Ἐπίχαρμος. . . Ἔστι δὲ καρίδων γένος κλπ. κλπ. Τὰ παρατεθέντα παραδείγματα ἀρκοῦσι, νομίζω, νὰ πείσωσι πάντας ὅτι ἡ κακὴ παράδοσις τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἡσυχίου ἀντισηκουμένη ὅπωςδὴποτε ὑπὸ τῶν ἄλλων πηγῶν ὧν ἔχομεν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, δὲν δύναται νὰ παρακωλύσῃ καὶ ἐλαττώσῃ τὴν χρῆσιν τοῦ λεξικοῦ τούτου εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ ἰθνηολογικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.

γ) Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡμεῖς μικρὰν ἔχομεν γνῶσιν τῆς κλίσεως καὶ συντάξεως τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου, ἀλλ' ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἡ φωνητικὴ, ἥτοι τὸ σπουδαιότατον γνώρισμα τῶν διαλέκτων (πρβλ. Paul, Principien der Sprachgeschichte² σελ. 44) ἀρκεῖ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὸ ἀληθές, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, οἱ πλεῖστοι χαρακτῆρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ διαστελλόντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν συγγενῶν γλωσσῶν ἀναφέρονται εἰς τὴν φωνητικὴν. Ἄν ἄρα οἱ χαρακτῆρες τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ ἐκ τῆς φωνητικῆς λαμβανόμενοι ἀνευρίσκωνται ἀναντιλέκτως καὶ ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς

λέξεσιν, οὐδείς ἀνθρώπων δικαιοῦται ν' ἀμφισβητήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀγνοεῖται ἡ κλίσις αὐτῆς. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι ἂν καὶ αὕτη ἐγινώσκето, πλείονας θὰ εἶχομεν ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων.

δ) Ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη συγχύσεως, ἀλλὰ πολλαὶ τούτων ἀλλαχοῦ ἄλλοις ἀποδίδονται, εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς στερεῖ αὐτὰς τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως. Διότι κατ' ἐμὴν γνώμην Ἰσα Ἰσα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου μαρτυροῦσιν αἱ λέξεις ἐκεῖναι ὅσαι φέρονται μὲν ὡς Μακεδονικαί, ἀνήκουσι δ' ὅμως καὶ ἄλλαις διαλέκτοις πλὴν τῆς Κοινῆς· πρβλ. ἀμαλός, θαίτας, (πτόλεμος) -Πτολεμαῖος, γύαλον-γυάλας, λισσός ἢ Ὀμηρικὰ καὶ Μακεδονικά· μύκηρος Λακωνικὸν καὶ Μακεδονικόν· ζέρεθρον Ἀρκαδικόν καὶ Μακεδονικόν· ἐλάνη παρά τε Νικάνδρῳ τῷ Κολοφωνίῳ καὶ Ἀμερίᾳ· κάμμοροι Συρακόσιον καὶ κομάραι Μακεδονικόν· Ἀπελλαῖος μὴν ἐν Κρήτῃ, Ἡρακλεῖς, Δελφοῖς καὶ Μακεδονίᾳ· ὀνομαστικαὶ ἀρσενικῶν ὀνομάτων εἰς -τὰ ἀντί -τας ὑπῆρχον καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ Κοινῆς θὰ ἠδύναντο νὰ δανεισθῶσι λέξεις καὶ τύπους οἱ Μακεδόνες, ἂν βάρβαροι κατ' ἀρχὰς ὄντες ἐξηλληνίζοντο ἔπειτα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπωτάτω τῆς Μακεδονίας καλουμένων τούτων διαλέκτων οὐδέποτε οὐδαμῶς.

Ὅμοιως συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἡ διάφορος σημασία πολλῶν λέξεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διότι ἂν οἱ Μακεδόνες ἐμάνθανον αὐτὰς παρά τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, αὐτοὶ ἀλλόγλωσσοι ὄντες τὸ πρότερον, ὥφειλον νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὰς ἐφ' ἧς καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες σημασίας· νῦν δὲ πρβλ. ὄπλαϊ = πυξίδες, ἀορτὴ = ἄγγος δερμάτινον ἱματίων, χάρων = ὁ λέων, διακόνια = πέμματα, ἀγκαλὶς οὐχὶ ἄχθος ἀλλὰ = δρέπανον, ἀκόντιον = ῥάχισ, κάραβος = πύλη, παρεμβολὴ = στρατόπεδον, κλπ.

Ὡσαύτως ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνησιότητος συνηγοροῦσι καὶ αἱ Μακεδονικαὶ λέξεις ἐκεῖναι ὅσαι ἢ ἀγνοοῦνται ὅλως ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλληνικῇ ὡς προσηγορικά, σφάζονται δὲ μόνον ὡς κύρια ὀνόματα, λ. χ. Κύρνος παρά Θεόγνιδι, ἀλλὰ κύρνοι· νόθοι (Μακεδόνες κατὰ Φώτιον), ἢ ἀντιστρόφως μόνον ὡς κύρια ὀνόματα εἶναι ἐν Μακεδονίᾳ γνωστά,

ἐν δὲ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἢ διὰ παντός ἦσαν ἄγνωστα τὰ κύρια ὀνόματα ταῦτα ἢ μόνον βραδύτερον ἐγνώσθησαν ἰδίως ἀπὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων καὶ ἐξῆς, λ. χ. Βίλιππος (611 π. Χ.), Ἀντίγονος, Ἀλκέτας (550), Ἀμύντας (560), Βάλακρος, Βερενίκη, Ἐκατερός, Κάλας, Κάσσανδρος, Κοῖνος, Κράτερος, Κρίνων, Λᾶγος, Λαγίδας, Λεόνατος, Μενίδας, Παρμενίων, Πευκέστας, Πτολεμαῖος, Πολυσπέρχων, Σέλευκος κλπ. Ὅτι δὲ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνησιότητος μαρτυροῦσι καὶ λέξεις Ἑλληνικαὶ μὲν προφανῶς, ἀλλ' ὧν ὁ τύπος ἰδιάζει μόνη τῇ Μακεδονίᾳ, λ. χ. πυλαυρός = πυλωρός, σαυτορία = σωτηρία, πρόδηλον.

ε) Οὐδεὶς σωφρονῶν δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ παραλάβῃσι πολλὰς λέξεις παρὰ τῶν ἀστυγεϊτόνων Ἑλλήνων οἱ Μακεδόνες καὶ τούτων τὰ δασέα *φ θ* νὰ τρέψωσιν εἰς μέσα *β δ* ἀλλὰ τὸν δεισισμὸν τοῦτον καθιστῶσιν ἀπίθανον ὅπως, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐρρήθη, λέξεις διαφόρου σημασίας (ἀκόντιον, ἀγκαλις) ἢ ἀπαντῶσαι ἐν διαλέκτοις μακρὰν τῆς Μακεδονίας λαουμέναις (μύκηρος, ζέρεθρον) ἢ ἀναγινωσκόμεναι παρὰ μόνω τῷ Ὀμηρῷ (ἀμαλός, δαίτας), ἦτοι ἐνωρίς ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως ἐκλιποῦσαι.

ζ) Ὅτι τὸ ἀνερμῆνευτον καὶ ἀνετυμολόγητον τῶν ὡς Μακεδονικῶν φερομένων λέξεων οὐδὲν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν ἀποδεικνύει, ἐλέχθη ἤδη, καθὼς καὶ ὅτι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι τὸ παράπαν γνήσια Μακεδονικὰ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄγνωστοι λέξεις αὗται, ἀλλὰ βαρβαρικαὶ τῶν περιοίκων ἢ καὶ Ἀσιατῶν ἄλλοφυλων. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγένετο, ἐλπίζω, δῆλον, ὅτι ὅσα ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου προήνεγκεν ὁ κ. G. Meyer, δὲν ἀποδεικνύουσιν ἀληθῶς τὸ ἄλλοφυλον αὐτῆς.

Κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων ἐξήνεγκε γνῶμην, καθ' ἃ ἐλέχθη, καὶ ὁ O. Müller, ὅς τοὺς Μακεδόνας λέγει Ἰλλυριοὺς καὶ τὴν διάλεκτον αὐτῶν Ἰλλυρικὴν· αἰτιολογεῖ δὲ τὴν γνῶμην αὐτοῦ ταύτην περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων (σελ. 60) διατεινόμενος ὅτι «ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἀπαντῶσι πλῆθος βαρβαρικῶν λέξεων εἰς δῆλωσιν ἀπλῶν καὶ προχείρων πραγμάτων (1), ἧς ἡμεῖς κατὰ

(1) Λ. χ. κύνας: ἐστρικός ὑπὸ Μακεδόνων, σκοῖδος: ἀρχή τις, ἀβαγνα, ἄδδαι, ἀδῆ, ἀκρέα, ἄξος κλπ.

τοσούτο μάλλον δικαιούμεθα νὰ ὑπολάβωμεν Ἰλλυρικὰς, καθ' ὅσον εἰ καὶ ἐλάχιστα ὑπελείφθησαν ἡμῖν ἔχνη τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ Ἀθαμανικῆς γλώσσης, οὐχ ἥττον εὐρίσκονται τινες αἱ καλοῦνται καὶ Μακεδονικαί. (Οὕτω λ. χ. Σαυάδαι Μακεδονιστὶ καὶ Δευάδαι Ἰλλυριστὶ = Σειληνοὶ τινες δαίμονες, δράμις ἢ δράμιξ εἶδος ἄρτου Μακεδονικὸν καὶ Ἀθαμανικὸν παρ' Ἀθηναίῳ Γ' 114, b) (1). Ἄν δὲ τοιαύτη βαρβαρικὴ βᾶσις ἔλειπε, δὲν νοεῖται εὐκόλως, διατὶ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ἦτο ἀδιανόητος τοῖς Ἕλλησι (τοῦτο φαίνεται ὅτι ὀφείλομεν νὰ πιστεύσωμεν ἐξ ὧν Κούρτιος Ρούφος ἐν IV 9, 35 λέγει). Ἄλλ' ἐπίσης εἶναι ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἤδη πρὸ παντός Ἀττικοῦ πολιτισμοῦ εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὴν Ἰλλυρικὴν διάλεκτον ταύτην, μεθ' ἧς παρήγαγε τὴν μικτὴν γλῶσσαν, ἧτις ἐφεξῆς ἐκλήθη Μακεδονικὴ. Τὰς ὀνομαστικὰς ἱκπότα δὲν ἠδύναντο οἱ Μακεδόνες νὰ παραλάβωσι παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Δρύοπες, ἴσως οἱ Πελασγοὶ καθόλου ἐλάλουν οὕτως. (Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συντάξ. Γ' 7 ὀνομάζει τὴν χρῆσιν ταύτην Μακεδονικὴν ἢ Θεσσαλικὴν, ὃ δὲ Sturz σελ. 28, 5 συνάγει ἐντεῦθεν ὅτι παλαιότερον ἡ Μακεδονικὴ δυσκόλως θὰ διεκρίνετο τῆς Δωρικῆς). Παναρχαίαν ἀνάμιξιν ἐλέγχει καὶ ἡ μεγάλῃ μεταβολῇ ἡ τὰς λέξεις σχεδὸν ἀγνωρίστους ἐν τῷ στόματι τῶν Μακεδόνων καθιστώσα, οἱ κατ' ἀρχὰς ἀδυνατοῦντες νὰ προφέρωσι τὰ δασέα φ, χ, θ, ἀπήγγελλον τὰ μέσα β, γ, δ, ἴσως κατὰ συνήθειαν Ἰλλυρικὴν».

Ὅτι ταῦτα τοῦ δαιμονίου ἀνδρὸς τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἀθθενέστατα καὶ ὄλως ἀνάξια τῆς πασιγνώστου φιλολογικῆς δεινότητος αὐτοῦ, εὐκόλως κατανοεῖ ἕκαστος, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ α') ὅτι τῶν βαρβαρικῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ λέξεων εἶναι ἐρμηνεύονται καλῶς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, λ. χ. ἄξος = ὕλη, ἀδῆ = οὐρανός, καὶ ἀδραϊά = αἰθρία, ἀκρέα = παῖς θήλεια (ἴδε Fick ἐν περιοδικῷ Kuhn Τόμ. KB' σελ. 195, 197. 199.). β') ὅτι τῶν λέξεων ἐκείνων, αἵτινες δῆθεν ἀποδεικνύουσι τὴν Ἰλλυρικὴν καταγωγὴν τῶν Μακεδόνων, ἡ μὲν διαφέρει πάμπλου (Σαυάδαι, Δευάδαι), ἡ δὲ ἀνῆκε τοῖς Ἀθα-

(1) Ἄν μὴ σφάλωμαι, ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς λέξεως δράμις καὶ δράμιξ συνηγορεῖ ὁ διπλοῦς αὐτῆς τύπος· πρὸλ. πέμφιξ πέμφιγος καὶ πεμφίς - ἴδος, λίθαξ λίθακος καὶ λιθᾶς - ἄδος, ψίαξ καὶ ψιάς, ῥῶπαξ καὶ ῥωπιὰς κλπ.

μαπι, περί ὧν ὁ μὲν πολὺ πρεσβύτερος καὶ δὴ ἀξιοπιστότερος Στράβων (1) ἀποφαίνεται ὅτι ἦσαν Ἰπειρώται καὶ ὁ Πολύβιος Δ' 2 ὅτι Αἰτωλοὶ (διὰ τὸ ὁμόρους αὐτοῖς εἶναι) καὶ ὁ Ἀππιανὸς ἐν Μακεδονικῆς 2-3 ὁμοίως ὅτι Ἕλληνες (ἴδε καὶ σημ. κάτωθι), ὁ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὅτι ἦσαν Ἰλλυριοί· γ') ὅτι μίᾳ τις λέξις οἰαδῆποτε δὲν ἀρκεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ ἐθνολογικῶς λαόν τινα (καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἔλεγον *δάρατα* ἄρτου εἰδός τι κατ' Ἀθήναιον Γ' 116, b, ἀλλ' οὐδεὶς ἔβουλήθη ἐκ τοῦ ἀγνώστου τούτου ὀνόματος νὰ συναγάγῃ συμπέρασμα τι περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος), ὅταν μάλιστα ἄλλαι πολλαὶ ὑπὲρ τούναντιού μαρτυροῦσαι ὑπάρχωσι καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τάναντία ἀποδεικνύονται· δ') ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὐδαμῶς συνάγεται, ὡς ἐγὼ κρίνω, ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Κουρτίου εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπή. Διότι οὗτος διηγούμενος τὴν δίκην τοῦ Φιλώτου λέγει ὅτι ὁ Φιλώτας μετὰ τὴν κατηγορίαν τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως καταπλαγεὶς ἐδίσταζε ν' ἀπολογηθῆ, διὸ ὁ βασιλεὺς λέγει πρὸς αὐτὸν «Macedones de te iudicaturi sunt. quaero an patrio sermone sis apud eos usus». Ὁ δὲ ἀπήντησε «Praeter Macedonas plerique adsunt, quos facilius quae dicam percepturos arbitrator, si eadem lingua fuero usus, qua tu egist». Κατὰ τὸν Φιλώταν ἄρα ἄνδρες ἐν τῷ στρατῷ παρευρισκόμενοι καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καταγόμενοι οὐχὶ ἐκ τῆς Μακεδονικῆς, ὄντες δὲ πολυάριθμοι (plerique), θὰ κατενόουν τὸν λόγον αὐτοῦ *εὐκολώτερον*, ἂν ἐξεφωνεῖτο ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ ἢ ἂν ἐν τῇ Μακεδονικῇ. Ἀλλὰ τοῦτο προκειμένου περὶ ὅλως ξένης γλώσσης εἶναι ἄτοπον, διότι οὔτε εὐκόλως οὔτε εὐκολώτερον οὔτε οὐδαμῶς θὰ ἠδύναντο νὰ νοήσωσιν, ἂν ἦτο ξένη

(1) Ζ' 321 «Ἀκαρνανίας δὲ καὶ Αἰτωλίας ἄνω Θεσπρωτοὶ καὶ Κασσωπαῖοι καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ Ἀθαμᾶνες Ἰπειρωτικὰ ἔθνη». Καὶ 326 «Ἰπειρώται δ' εἰσὶ... Μολοττοὶ τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρόσται...» Καὶ Θ' 427 «Ἀθαμᾶνες δ' ἕστατοι τῶν Ἰπειρωτῶν εἰς ἀξίωμα προαχθέντες... καὶ μετ' Ἀμυνάνδρου τοῦ βασιλέως δύναμιν κατασκευασάμενοι». Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Φλαμίνου εἰς Ρώμην, ἵνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων πάντων συνηγορήσῃ· καὶ παρὰ Λιβίῳ ἐν ΚΓ' 62 ἐν τοῖς περὶ εἰρήνης λόγοις τῷ 197 συμβουλεύει, *ita componendam pacem esse, ut Graecia etiam absentibus Romanis satis potens tuendae simul pacis libertatisque esset*.

ἀληθῶς γλῶσσα ἡ Μακεδονική· μετὰ τινος δὲ δυσκολίας, ἂν ἦτο διάλεκτος τις τῆς Ἑλληνικῆς, οἷα λ. χ. ἡ Αἰολικὴ ἢ ἡ Λακωνικὴ.

Καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲ ἡ ἀπαιτήσις ἵνα ὁμιλήσῃ ὁ Φιλῶτας Μακεδονιστί, θὰ ἐφαίνετο παντάπασι παράλογος, ἂν οἱ Μακεδόνες λαλοῦντες ξένην γλῶσσαν ἦσαν ὅλως ἀκατάληπτοι τοῖς πολυαρίθμοις παρειακομένοις Ἑλλήσιν· ἐνῶ ἡ ἀπαιτήσις αὐτοῦ, ἵνα ὁ Φιλῶτας ὑπερασπιζόμενος κατὰ τὰ πάτρια τῶν Μακεδόνων ἔθιμα ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ μετασχηματισθέντος κατὰ τὴν Μακεδονικὴν συνήθειαν εἰς δικαστήριον, μεταχειρισθῇ ἅμα καὶ τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον τ. ἔ. ἵνα συμμορφωθῇ καὶ κατὰ τοὺς τύπους καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα, δὲν φαίνεται βεβαίως οὔτε παράλογος οὔτε ἄδικος. Ἐκ τοῦ χωρίου ἄρα τούτου τοῦ Κουρτίου οὐδαμῶς συνάγεται ὅπερ ἐδίδαξεν ὁ O. Müller, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τούναντίον.

ε') Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν μεσόγειον Μακεδονίαν καὶ νὰ γίνῃ γνωστὴ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἢ Ἑλληνικῇ γλῶσσα προτοῦ ἢ Ἑλλάς διὰ τῶν Μηδικῶν πολέμων ἀναδειχθῇ καὶ προτοῦ ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀττικὸς πολιτισμὸς ἀναπτυχθῇ καὶ ἐξαπλωθῇ, οὔτε ὁ Müller ἐδήλωσεν οὔτε ἄλλος τις δύναται νὰ νοήσῃ.

Τὸ δύσκολον ἢ μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος κατανοεῖ τις μάλιστα ἀποβλέψας εἰς τὴν φύσιν τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες καίπερ ἀπὸ ἕξ ὀλῶν αἰῶνων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀδελφοὶ αὐτῶν ζῶντες, καίπερ τὴν αὐτὴν θρησκείαν αὐτοῖς ἔχοντες καὶ αἰεὶ συναγωνιζόμενοι αὐτοῖς οὐχ ἤττον διατηροῦσι τὴν Ἀλβανικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Αὐτόδηλον δ' ὅτι ἂν οἱ Ἀλβανοὶ ἐν τοσούτοις αἰῶσι μὴ ἐξηλληνίσθησαν καὶ ταῦτα πολλῶ μᾶλλον τῶν παλαιῶν ἀναγκαζόμενοι εἰς τοῦτο, οἱ ἀρχαῖοι ἐν Μακεδονίᾳ, ἦτοι μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πᾶθῃσι τοῦτο. Πρόσθετες ὅτι καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel σελ. 96 οὐδεμία παράδοσις ὑπάρχει ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ μετέβησαν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἰλλυρίας, λ. χ. εἰς Ὀρεστίδα. Πανταχόθεν ἄρα ἐλέγχεται ἀδύνατος ἡ δοξασία τοῦ O. Müller.

Εἰς τὴν ἀτοπίαν ταύτην φαίνεται περιπεσῶν ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ α') ὅτι, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel, περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶχε μέγα τι ἰδανικὸν ἄκρας τελειότητος, ὅπερ ἔκρινεν ὅτι ἀμαυροῦται, ἂν καὶ ἄξεστοι Μακεδόνες ὠνομάζοντο διὰ τοῦ εὐγενοῦς τούτου ὀνόμα-

τος· β') δὲ ὅτι παρηρμήνευσε χωρίον τι τοῦ Στράβωνος Ζ' 326 «Ἐνιοὶ δὲ καὶ σύμπασαν τὴν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν, αἰτιολογοῦντες ἅμα ὅτι καὶ κουρᾶ καὶ διαλέκτῳ καὶ χλαμύδι καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις χρῶνται παραπλησίοις, ἔνιοι δὲ καὶ δίγλωττοὶ εἰσιν» (1), καὶ οὕτως ἐταύτισε τοὺς Μακεδόνας οὐχὶ μετὰ τῶν Ἑπειρωτῶν (μέχρι Κορκύρας) ἀλλὰ μετὰ τῶν πολὺ βορειότερον κατοικούντων Ἰλλυριῶν, καὶ ἀπένειμε τοῖς Μακεδόσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ τὰ αὐτὰ ἤθη τοῖς Ἰλλυριοῖς καὶ οὕτως ἐχαρακτήρισε πάντας ὡς Ἰλλυριοῦς. Ἄλλ' εἶναι πρόδηλον ὅτι ἂν ὁ Στράβων ἐνόει τὴν καθ' αὐτὸ Ἰλλυρικὴν, δὲν θὰ ἐξέτεινε τὴν Μακεδονίαν πρὸς τὴν Ἑπειρον, ἀλλὰ πρὸς τὴν Ἰλλυρίδα, ἥτοι δὲν θὰ ἔλεγε μέχρι Κορκύρας, ἀλλὰ μέχρι Ἐπιδάμνου ἢ Λίσσου ἢ τοῦ ποταμοῦ Δρίλωνος ἢ τοιοῦτου τινός. Ἐπειτα αὐτὸς ὁ Müller ἀναφέρει χωρίον τοῦ Πολυβίου, ΚΗ' 8, 9, ἐν ᾧ δηλοῦται ὅτι διέφερον ἡ γλῶσσα τῶν Ἰλλυριῶν ἀπὸ τῆς τῶν Μακεδόνων, «Παραγενομένων δ' αὐτῶν ἀκούσας (ὁ Περσεύς) τὰ περὶ τοῦ Γενθίου πάλιν ἐξ αὐτῆς ἐπεμπε τὸν Ἀδαῖον καὶ σὺν τούτῳ τὸν Γλαυκίαν, ἕνα τῶν σωματοφυλάκων, καὶ τρίτον τὸν Ἰλλυριόν, διὰ τὸ τὴν διάλεκτον εἰδέναι τὴν Ἰλλυρίδα». Ἄλλὰ καὶ παραπέμψας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο διατείνεται παραδόξως ὁ Müller, ὅτι ἐκ τῆς διαστολῆς τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ Μακεδονικῆς γλώσσης οὐδεὶς δύναται νὰ συναγάγῃ ἀρχαίαν διαφορὰν αὐτῶν. Ὅτι δ' ὅμως ὁ Στράβων τοὺς Ἑπειρώτας, ἥτοι τοὺς πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ὀρικοῦ κατοικοῦντας Ἑλληνας, καὶ οὐχὶ τοὺς Ἰλλυριοῦς, ἥτοι τοὺς βορειότερον τοῦ Ὀρικοῦ, συνάπτει τοῖς Μακεδόσι λέγων ὅτι «λαλοῦσι τὴν αὐτὴν διάλεκτον κλπ.» δηλοῦται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς γνώμης τοῦ Müller ταύτης, ἥτοι τοῦ ὁμογλώσσου τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν, ὁ Στράβων οὐ μόνον πρὸς τὸν Πολύβιον ἀντιφάσκει διδάσκοντα, ὅτι διέφερον αἱ γλῶσσαι τῶν ἐθνῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα ἀλλαχοῦ (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 6-7) τὴν Μακεδονίαν μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τέλος πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, διότι ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐχρῶντο τῇ

(1) Ὅτι ὑπὸ τοὺς «ἐνίοις διγλώττοις» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοῶνται οἱ κατοικοῦντες τὴν Μακεδονίαν, οἱ τὸ ὄνομα αὐτῶν διὰ τὴν πολιτικὴν ἐπικράτειαν μέχρι Κορκύρας, ἥτοι ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἑπειρον ἐκτείναντες, τοῦτο εἶναι πρόδηλον.

Ἰλλυρικῇ γλώσῃ οὐδεις παλαιὸς εἶπεν, ἀλλὰ τούναντίον πλείστοι τούτων μαρτυροῦσιν ὅτι Ἑλληνιστί ἐλάλουν (ἴδε κατωτέρω κεφ. Δ')· καὶ ἡ σήμερον δ' ἔτι χρήσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοίως βοᾷ κατὰ τῆς ὑποτιθεμένης ἐπικρατήσεως τῆς Ἰλλυρικῆς ἐπὶ Στράβωνος αὐτόθι. Καὶ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου δὲ Δ' 125 λέγοντος α' Ὡς εἶδε τοὺς Μακεδόνας προκεχωρηκότας τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ τὸν Ἀρριβαῖον μέλλοντας ἐπιέναι», δηλοῦται ὅτι ἀντίκεινται Μακεδόνες καὶ Ἰλλυριοί, ἤτοι ὅτι ἦσαν διάφοροι καὶ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Γ' Γλωσσολογικαὶ ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῶν Μακεδόνων.

Ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ δὴ καὶ τῶν Μακεδόνων ἀπεφήνατο, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ πολὺς Fick, πολλὰς ἐτυμολογήσας Μακεδονικὰς λέξεις, εἰ καὶ τινὰς μετ' ἀμφιβόλου ἐπιτυχίας. Παραλείπων πᾶσαν ἀμφιβόλον ἐτυμολογίαν καὶ περιοριζόμενος ἐν μόναις ταῖς ἀναμφισβητήτοις, ἀνευρίσκω, ὅτι, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπον, οἱ κύριοι χαρακτῆρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οἱ ἐκ τῆς φωνητικῆς λαμβανόμενοι ἀνευρίσκονται καὶ ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς ταύταις λέξεσιν. Οὕτω λ. χ. α') λέγεται *ἐλάρη* (κυρίως *ἐλάνᾱ*) ἢ λαμπὰς πάντως ἀντὶ *σελάνη* (ὅπως *Ἑλλοι* καὶ *Σελλοί*, ἕς καὶ *σῦς*), *Ἄρπαλος* (*sarp*), *Ἄδατος* (*ἄδην*), *Ἀλιάχωρ* πάντως ἀπὸ *ἄλις* ἀντὶ *σαλ*, *Ἡμαθία* ἀπὸ τοῦ *ἄμαθος* ἀντὶ *σαμαθος*, *Ἐχέδωρος* ὁ πρὶν Ἡδωνὸς ποταμὸς, *ἐρκίτας* ἀπὸ τοῦ *ἐρκος* (*serkos*), πάντα κατὰ τροπὴν τοῦ ἀρκτικοῦ σ εἰς δασεῖαν, φαινόμενον ἄγνωστον ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐν Εὐρώπῃ λαλουμέναις γλώσσαις. Ὅμοιως β') *ἄλιζα* = ἡ λεύκη, *σάρισα*, *Ἀρρισσα*, *Πέλλα* πάντα μετὰ τοῦ ἐπιθήματος -ιᾱ, ὃ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ συγγενεῖ γλώσσῃ εὐρίσκεται· πρβλ. *μοῦσα*, *πέζα*, *μᾶζα*, *ἄμιλλα*, *φέρουσα* *bharantī*, *ἠδέϊα* *svadvī suavis* κλπ.

Ὅμοιως λέγεται γ') *αἰγίλοψ*: ἀετὸς ἐκ τοῦ *αἰγι-* καὶ *ποψ* ἀντὶ

-ποπος τοῦ πέσσιω καὶ δὴ ἴσον τῷ αἰγιφάγος κατὰ G. Meyer· ἐπή-
βολος (ἐκ τοῦ ἐπη + γολος)· ζέρεθρον : βράθρον, κατὰ χεῖλωσιν καὶ
ὀδόντωσιν τῶν παλαιῶν ὑπερωικῶν· γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι ἡ μὲν χεῖλωσίς
ἦτο γνωστὴ καὶ τοῖς Ὀμβροῖς καὶ Ὀσκαῖς (ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Λατίνοις)
καὶ Βρεττανοῖς καὶ Γερμανοῖς, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Σλαύοις, τοῖς Ἰλλυ-
ριοῖς, τοῖς Φρυζὶ κλπ., ἡ δὲ ὀδόντωσις (ζέρεθρον) μόνοις τοῖς Ἑλ-
λησιν ἦτο γνωστὴ, οὐδέσσι δὲ ἄλλοις. Ὡστε ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος
καὶ κατὰ ταῦτα μόνον Ἑλληνικὴ δύναται νὰ εἶναι.

δ') διπλᾶ ἐν ἀρχῇ σύμφωνα ξ, ψ (ks, ps), οἷον Ξαρδικὸς μῆν,
ψηρὸς ξηροπυρίτας μόνον ἢ Ἑλληνικὴ καὶ αἱ Ἄριαι γλώσσαι, Ἰνδικὴ
καὶ Ἰρανικαί, παρέχουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ Σλαυικαὶ καὶ λοιπαὶ συγ-
γενεῖς (πρβλ. Kuhn Περιοδικοῦ Τόμ. ΛΑ' σελ. 412.).

ε') τὸ F ἐκ τε τῆς ἀρχῆς τῶν λέξεων καὶ ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν
ἐξέπεσεν ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ, πρβλ. ἄξος = ὕλη, Ἄρισσα, ἀορτῆ.
ἀντὶ ἀφορτῆ, πυλαυρὸς ἀντὶ πυλα-φορος, Λᾶγος ἀντὶ ΛαF-αγός,
Ἄρθμοῦς ἀντὶ Ἄθεμόφεντος (τὴν πόλιν προσέφερε τοῖς Πεισιστρατί-
δαις ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀμύντας, ὅτε ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐξώ-
σθησαν· ἐκτίσθη ἄρα πρὸ πάσης Ἀττικῆς ἐπιδράσεως)· ἂν ἡ τοῦ
Fick ἐτυμολογία τοῦ ἄδισκορ = κυκεῶνα ἐκ τοῦ ῥήματος ἀνδάνω ἔχη
ὀρθῶς, τότε καὶ τοῦτο ἀπέβαλε τὸ F καὶ πρότερον ἔτι τὸ ἀρκτικὸν σ.

ς') Τὸ μεταξὺ φωνηέντων j ἀπεβλήθη ὁμοίως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ
καὶ Λατινικῇ, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ταῖς Σλαυικαῖς καὶ ἄλλαις συγγενεῖς
γλώσσαις· πρβλ. βρενδέεται ἀντὶ βρενθίηεται, βαδελεγεῖ· ἀμέλγει,
ἄγμα τοῦ ἀγέομαι = ἀγέομαι (ἂν ἡ λέξις μὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς λοιπῆς
Ἑλληνικῆς, ὅπως δυνατόν καὶ τὸ ἑταῖρος, διὸ οὐδὲ ἐμνημόνευσα αὐ-
τοῦ ἐν τοῖς τὸ ἀρκτικὸν sF ἀποβλαοῦσιν), δανῶν· κακοποιῶν, κτείνων.

ζ') ἡ ἐπένθεσις καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τροπὴ τοῦ μ εἰς ν ἰδιάζει μόνῃ
τῇ Ἑλληνικῇ, τὰ Μακεδονικὰ ἄρα Κοῖνος, ἐπιδειπνίς (ἑταῖρος;) δὲν
δύνανται νὰ ἀνήκωσιν ἄλλῃ γλώσσῃ ἢ τῇ Ἑλληνικῇ.

η') Ὅμοιος ἡ τροπὴ τοῦ tj εἰς ss εἶναι μόνον Ἑλληνικὴ. πρβλ.
λιτός-λιτjos-λισσός, ἴσως καὶ σάρισα, Ἄρισσα καὶ Ἐδεσσα.

θ') Ὅμοιος ἡ ἀνάπτυξις πλήρους αρ ἢ ρα ἐκ τοῦ συνεσταλαμένου
θρ εἶναι μόνον Ἑλληνικὴ καὶ Ἀρμενικὴ· πρβλ. Ἀρσείας (ἄρσις-αἴρω),
Ἄρισσα (ἀρνός), Κράτερος, καρπαία (περὶ τοῦ Λατ. capro ἴδε
Περιοδικὸν Kuhn Τομ. ΛΒ' σελ. 335).

ι') 'Ομοίως ἡ ἀνάπτυξις πλήρους φωνήεντος α ἐκ τοῦ συνεσταλμένου $\alpha\eta$ $\alpha\eta\mu$ εἶναι μόνον 'Ελληνική, 'Αρμενική καὶ 'Αρία· πρβλ. 'Αθρέας (ἀθρός ἀντί $\alpha\theta\mu\beta\alpha\sigma$), ἀρκόν=σχολὴν (ἀ-εργον, τὸ δὲ ἀ=αη), κατὰ τὸν Fick καὶ τὸ ἀθαρὺ=ὀρίγανον, εἶναι ὁμοίως σύνθετον ἐκ τοῦ ἀ + θαρύ.

ια') 'Ομοίως ἐν τῇ 'Ελληνικῇ γλώσσῃ ἐτρέπησαν τὰ ἡχηρὰ δασέα bh dh gh εἰς ἄηχα δασέα ph, th, kh, πρβλ. κάλιθος: οἶνος 'Αμερίας ἐκ τοῦ χάλιθος (ἡ τοῦ ὀνόματος χάλις μετασχηματισθέντος εἰς -θος, ὅπως ἄλλα εἰς -δος -τος (πρβλ. Brugman Grundriss B' 726) ἢ γραπτέον κάλιθος: οἴνου ἀντί κάλιθος: οἶνος, ὅτε χάλις κάλιθος ἀντιχάλις χάλιδος ἔχει ὅπως τὸ κληῖς κληῖδος πρὸς τὸ κλᾶξ, τὸ ὄρνις ὄρνιθος πρὸς τὸ ὄρνις ὄρνιχος κλπ.)· ἔτι πέγαρι: ἔλαφος, ἄν, ὅπως φρονῶ, ἢ λέξις συνάπτηται τῷ Γερμ. Bock καὶ Βακτρ. bûza. 'Αν ἡ τροπὴ τῶν ἡχηρῶν bh dh gh μὴ εἶχε συμβῆ καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ, θὰ ἐλέγετο γάλιθος, βέχαρι.

ιβ') 'Ο νόμος τῆς ἀνομοιώσεως, καθ' ὃν ἐκ δύο διαδοχικῶς ἀπαγγελλομένων δασέων τὸ πρῶτον τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχόν του ψιλόν, εἶναι μόνον 'Ελληνικὸς καὶ 'Αριος· πρβλ. 'Ημαθία ἀντί Ημαθία, κάλιθος ἀντί χάλιθος: οἶνος, 'Ελέδωρος, πέχαρι.

ιγ') Τὸ τελικὸν ἔρρινον μ ἐν μόνῃ τῇ 'Ελληνικῇ ἐτρέπη εἰς ν , ἐντεῦθεν τὸ ἀδιακον, Παρμενίων, Κρίτων, δαρῶν=κακοποιῶν, Δάσων (1), Δάρρων, Ζειρήν ἢ 'Αφροδίτη, ἀρκόν=σχολὴ κλπ.

ιδ') Τὸ ἔππος ὃ ἐν τῷ Βίλιππος ἐμφανίζεται, ἐν μόνῃ τῇ 'Ελληνικῇ ἔχει ι ἀντί ϵ , equos -ἔππος.

ιε') 'Ονόματα ἀρσενικά εἰς -τάς ἐμφανίζονται ἐν μόνῃ τῇ 'Ελληνικῇ, ἐντεῦθεν γυρίτας: ἄρτους αὐτοπύρους, ἐρκίτας, 'Αμύντας, Πευκέστας, Φιλώτας. Οὕτω δὲ συγχὰ φαίνεται ὅτι ἦσαν ταῦτα ἐν Μακεδονίᾳ, ὥστε διὰ τῆς καταλήξεως ταύτης ἐσχηματίζοντο τὰ ἐθνικά, ὡς κατ' ἐξοχὴν εὐχρήστου εἰς δῆλωσιν τούτων, πρβλ. Δίον-Διασταί, Κύρρος-Κυρρησταί, Λύγκος-Λυγκησταί, 'Ορεσις-'Ορέσται κλπ. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αἱ παλαιότεραι αἱ ἄσιγμοι, ὧν ἔχνη παρ' 'Ομήρῳ καὶ ἐν τισὶ διαλέκτοις εὐρίσκονται, παρετηρήθησαν ὑπὸ πα-

1) Οὕτως ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐπὶ τὸ ἐμπαικτικώτερον 'Αντίγονος ὁ βασιλεὺς ὁ προκατόχος Φιλίππου τοῦ Δημητρίου «ὡς ἐπαγγελματικὸς μὲν οὐ τηλεδιουργὸς δὲ τῶν ὑποσχέσεων» Πλουταρχ. βίῳ Αἰμιλίου Παύλου Η'.

λαιῶν τινῶν ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ, καθ' ἃ μαρτυρεῖ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συντάξεως Γ', 7, λέγων, αἷ ἄντεστραμμένως ὅτε ἢ κλιτικὴ ἄντ' εὐθειῶν παραλαμβάνεται **κατὰ Μακεδονικὸν ἔθος** ἢ Θεσσαλικόν, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν ἐπιστάσαντο, αὐτὰρ ὁ αὐτε Θυέστ' Ἀγαμέμνονι. . . »

ις') Καὶ τὰ ὀνόματα εἰς -ας -άδος, -ις -ίδος ἰδιάζουσι τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ, πρὸ πάντων δὲ τῇ Ἑλληνικῇ (πρβλ. Brugmann Grundriss B' 282-4), διὸ τὰ Μακεδονικὰ ἐρινάδες, ἐπιδειπνίς, ἀγκάλις, Θούριδες: νύμφαι, μουσαι, Μακεδόνες, ἀσις ἐν τῷ ἀργυράσπιδες χαλκασπίδες χρυσάσπιδες, εἶναι Ἑλληνικά.

ιζ') Καὶ τυπικὸν δὲ γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μόνης τῆς Ἑλληνικῆς ἀποδεικνύεται ἔχουσα ἢ Μακεδονικὴ διάλεκτος. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι τὸ τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος τῶν εἰς -ω ῥημάτων ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνικῇ λήγει εἰς -ει, οἷον λέγει, ποιεῖ. Κατὰ ταῦτα τὸ Μακεδονικὸν βαδειλεγεῖ=ἀμέλγει, βοᾷ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διαλέκτου ταύτης.

Τοσοῦτοι οἱ ἐκ τῆς φωνητικῆς μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καθόλου λαμβανόμενοι ὑπὲρ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου χαρακτηῖρες, ἀρκούντες, ἂν μὴ σφάλλωμαι, νὰ πείσωσι πάντας περὶ τῆς γησιότητος αὐτῆς καὶ ἂν οἱ ἐκ τῆς κλίσεως καὶ συντάξεως καὶ τῆς παραγωγῆς λαμβανόμενοι ἄλλοι ὅλως ἐλλείπωσιν.

Ἄλλὰ μοι φαίνεται ὅτι ἀκούω τινὸς ὑποκρούοντος, ἀλλὰ τὰ μέσα β, γ, δ, ἀντὶ φ, ρ, θ, ἃ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ὅπως καὶ ἐν ταῖς Σλαυκαῖς γλώσσαις, ἐν τῇ Κελτικῇ καὶ ἐν τῇ Λιθουανικῇ καὶ Ἰλλυρικῇ ἀντὶ τῶν δασείων ἀπηγγέλλοντο; (Brugmann Grundriss 549, 524 καὶ G. Meyer Albanesische Stud. Γ' 7. 9. 29. 33. καὶ Bezz. Beitr. H' 186. 188. 189)· τί; δὲν εἶναι ταῦτα προφανῆ καὶ ἀναντίλεκτα τεκμήρια τῆς Ἰλλυρικῆς καταγωγῆς τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου; Κατ' ἐμὴν γνώμην οὐχί· διότι πρῶτον οὐδαμῶς εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ Μακεδονικὰ Βάλακροι, Βίλιππος Βερενίκη, κεβαλά, ἀβροῦτες=ὄφρυες, Ξανδικός, δαρῶν, ἀδαλός, ἀδή, ἀθραιά, ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ Μακεδόνες ἀπήγγελλον ἐν τούτοις μέσα b d, ὅπως ἀληθῶς ἐν ταῖς μνημονευθείσας γλώσσαις ἐγένετο ἢ καὶ νῦν γίνεται, καὶ οὐχί β καὶ δ, ὅπως ἡμεῖς σήμερον προφέρομεν. Τούτου δ' ἀρθέντος αἶρεται εὐθὺς καὶ ἡ δῆθεν ὁμοιότης τῶν Μακεδονικῶν τού-

των φθόγγων πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους τῶν Σλαυικῶν καὶ Γερμανικῶν γλωσσῶν, πρὸς τοὺς τῆς Ἰλλυρικῆς, Λιθουανικῆς κλπ. ἢ παραπλανήσασα τοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὴν σύναψιν τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου μετὰ τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ τῶν λοιπῶν γλωσσῶν, χωρισμὸν δ' αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς. Καὶ ὄντως ὅταν τις ἐνθυμηθῇ ὅτι αἱ Μακεδονικαὶ λέξεις αὐταὶ ἐγράφησαν ὅτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐγράφετο *ῥβος, βοικλαρ, Εὔβαδροσ*, (πρβλ. G. Meyer² 234 καὶ Παπαδημητρακοπούλλου Βασάνου σελ. 488 κέξ. καὶ 570 κέξ.), καὶ *ἐκφόρηγα, θέαγον, Σεραπιῆον, κλαίγω* κλπ. (πρβλ. G. Meyer² § 218 καὶ Παπαδημητρακοπούλλου 582), τότε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δύναται νὰ πιστεῦθῃ ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως ὅτι τὸ *β* καὶ *δ* τῶν Μακεδονικῶν τούτων λέξεων παρὶστα φθόγγον ὁμοιον τοῖς Ἰλλυρικοῖς, Σλαυικοῖς κλπ., ἀλλὰ τούναντιον θὰ εὖρη πιθανώτερον ὅτι ὄντως τοιοῦτοι φθόγγοι διὰ τῶν σημείων τούτων παρίσταντο ὅποιοι τότε ὑπὸ τῶν πλείστων, ἂν μὴ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀπηγγέλλοντο, ἦτοι *β, δ*.

Ἄλλ' εἴτε ὡς *β δ* εἴτε ὡς *b d* ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων οἱ φθόγγοι οὗτοι, οὐδὲν μέγα σημαίνει, διότι δύναται κατ' ἄλλον τρόπον ν' ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ Μακεδονικοὶ οὗτοι φθόγγοι εἶναι ὄψιγενεῖς προελθόντες ἐκ τοῦ *φ θ*, καὶ δὴ ἱστορικῶς ὅπως διάφοροι τῶν Ἰλλυρικῶν καὶ λοιπῶν βορείων γλωσσῶν *b, d* ἀντὶ *bh, dh*· τοῦτο μανθάνει ἕκαστος εὐκόλως, ἂν μόνον λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν α') ὅτι τὸ *γ* δὲν ἐμφανίζεται ἀντὶ τοῦ *γ* ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ, καίτοι πάντα τὰ μέσα *b d g* ἀντὶ τῶν δασέων *bh dh gh* ἐμφανίζονται ἐν ταῖς βορείαις ἐκείναις γλώσσαις, ἢ δ' ἀνάπτυξις ἀπάντων τῶν *bh dh gh* πανταχοῦ ἔβη ὁμοιοτρόπως. Τὰ Μακεδονικὰ ἄρα *πέχαρι, ἄγχαρμον* = ἀνωφερῆ τὴν αἰχμὴν, *χάρων* = λέων, *Βλιστίχη, Βέλαυχος, Χέλκας* φαίνονται παντάπασιν ἀλλόκοτα καὶ ἀνερμήνευτα παρεξεταζόμενα πρὸς τὰ τῶν βορείων γλωσσῶν (1).

β) ὅτι ἡ τροπὴ τῶν ἠχηρῶν δασέων *bh dh gh* εἰς *ἄχηα* δασέα *ph th kh* συνέβη ἐν τῇ Πανελληνίῳ τῇ ἐτι ἀδιαιρέτῳ εἰς τὰς γνωστάς διαλέκτους Ἑλληνικῆ γλώσσει, κατόπιν δ' αὐτῆς ἢ ἀνομοιωσίαι

(1) Ἐν μόνον φαίνεται παράδειγμα τοῦ *γ* ἀντὶ *χ*, ἦτοι τὸ *Γαλάδραι, ὄθεν Γαλαδραϊκὸν* καὶ *Γαλαδρικὸν* παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ πόλις ἐκεῖτο ἐν Πιερίᾳ καὶ δὴ ἦτο διάφορος τῆς ἐν Μυθῶνι *Χαλάστρας*, πρβλ. Ἡροδ. Ζ' 123 καὶ Στραβ. 330. Ἐπειτα εἶναι κύριον ὄνομα καὶ δὴ ἀμφιβόλου ἀρχῆς, ὥστε οὐδὲν ἀποδεικνύει.

τοῦ πρώτου τῶν διαδοχικῶν δασέων εἰς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ψιλόν· ἐντεῦθεν παρήχθησαν καὶ ἀπαντῶσιν ἐν πάσῃ ἀνεξαιρέτως τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τύποι οἷον *τίθημι, πέφυκα, κέρυμαι*, οὐχὶ δὲ *δίθημι, βέφυκα, γέρυμαι*. Ἀμφότεραι αἱ παθήσεις εἶναι κοιναὶ πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις, καὶ δὴ ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι συνέβησαν ἐν τῇ Πανελληνίῳ ἐκείνῃ τῇ ἔτι ἀδιαιρέτῳ εἰς διαλέκτους γλώσσῃ, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἢ τροπῇ εἰς ἄηχα καὶ ἔπειτα ἢ ἀνομοιώσις. Ἄλλ' ἅμα ταύταις ἐγένοντο καὶ αἱ ἄλλαι φωνητικαὶ παθήσεις, δι' ὧν καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἢ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἔλαβεν ἴδιον χαρακτῆρα· ἦτοι τότε ἐτρέπη τὸ ἀρκτικὸν σ εἰς Η, τότε τὸ J τὸ μεταξὺ φωνηέντων καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεως ὁμοίως εἰς Η, τότε τὸ τελικὸν μ εἰς ν, τότε ἢ ἐπένησεις καὶ ἢ τροπῇ τοῦ μ εἰς ν, κομ-ιος-κοινός, τότε ἢ ἀνάπτυξις τοῦ ιθ εἰς ια κλπ. κλπ., ἅτινα πάντα ἔχει, ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ἡ διάλεκτος τῶν Μακεδόνων, ἔχει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ χ· ἀποβαίνει ἄρα παντάπασιν ἀδιανόητον, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συζῆ μὲν ποτε μετὰ τῶν ἄλλων διαλέκτων καὶ νὰ συνεργασθῆ εἰς τὰς φωνητικὰς μεταβολὰς ταύτας καὶ δὴ καὶ νὰ κληρονομήσῃ αὐτάς, νὰ ἔχῃ τὴν ἀνομοίωσιν ἐν τοῖς *Ἡμαθία, Ἐγέδαρος, κάλιθος*, καὶ ἔπειτα νὰ μὴ ἔχῃ τὴν πρὸ τῆς ἀνομοιώσεως ταύτης γενομένην τροπὴν τῶν ἠχηρῶν δασέων *bh dh* εἰς ἄηχα δασέα *ph th kh*, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν τὰ μέσα, τ. ἔ. τὰ ἄνευ πνεύματος *b d* καθ' ἃ αἱ βόρεια γλώσσαί. Ἀνάγκη ἄρα ἀμειλικτος ἐπιβάλλει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ἔτρεψέ ποτε τὰ *bh dh gh* εἰς *ph th kh*, ἀφοῦ ἔχει τὴν μετέπειτα συμβᾶσαν ἀνομοίωσιν καὶ δὴ καὶ τὸ κ, π ἀντὶ γ, θ, *κάλιθος, πέγαρι* ἀντὶ γάλιθος βέγαρι, καὶ ὅτι τὰ νῦν ἐμφανιζόμενα ἐν αὐτῇ θ καὶ δ δὲν ἀποδεικνύουσι, πολλοῦ γε καὶ τοῦ παντός δεῖ, ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος εἶναι συγγενὴς μὲν τῶν βορείων γλωσσῶν ἄλλοτρία δὲ τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἄλλ' ἴσως ἤθελεν ἐρωτῆσαι τις, πόθεν ἄρ' ἔτι προῆλθον οἱ φθόγοι οὔτοι β, δ, ἐν Μακεδονίᾳ ἀντὶ τῶν φ, θ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι; Εἰς τοῦτο ἀπαντῶ, ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τοῦ λόγου δι' ὃν τὰ ἀναντιλέκτως παλαιότερα φ θ, ἃ πάντως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ παλαιότερον ὡς δασέα ἄηχα ἀπηγγέλλοντο, ἐτρέπησαν εἰς β δ, εἶναι ἄλλο ζήτημα, διάφορον ὅλως τοῦ περὶ τῆς γνησίας καταγωγῆς τῶν Μακεδόνων, ἧτις δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀρθῆς ἢ μὴ ἐρμηνείας ἐνὸς φωνητικοῦ πάθους. Οὐχ

ἤττον τολμῶ νὰ εἰκάσω ὅτι οἱ φθόγγοι *θ δ* προῆλθον ἐκ τῶν *φ θ* δι' ἐπίδρασιν τῶν περιστοιχοῦντων τοὺς Μακεδόνας ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πολυαριθμῶν βαρβάρων ὧν αἱ γλῶσσαι δὲν εἶχον τοὺς φθόγγους τούτους, καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἐν μέσῳ τῶν Ἰταλῶν ζῶντες Ἰταλιῶται Ἕλληνες ἀπέβαλον τοὺς ἀγνώστους τῇ Ἰταλικῇ φθόγγους *δ, γ, θ*, ἀντ' αὐτῶν δ' ἔχουσι τοὺς Ἰταλικούς *d, g, t* (ἢ *d ἢ s* ἀντὶ τοῦ *θ*). Πρβλ. Morosi Studi σελ. 103. 106. 107 (1) καὶ ὅσα ἐν τῷ Περιδικῷ τοῦ Kuhn Τομ. ΛΔ' σελ. 96 ἔγραψα περὶ τούτων. Ὅτι δὲ πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ἡ Μακεδονία κατεκλύζετο πολλάκις ὑπὸ βαρβάρων, ὅτι πολλάκις διὰ τὰς ἐριδας τοῦ δυναστικοῦ οἴκου οἱ πέριξ βάρβαροι οὗτοι εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἠρήμουν αὐτήν, ἡξέυρει πᾶς ὅστις καὶ ἄκρω δακτύλῳ ἱστορίας ἤψατο· πρβλ. καὶ ὅσα Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς στρατιώτας λέγει ἐν Ἀρριαν. Ζ' 9, 2 κέξ. «Φίλιππος γὰρ παραλαβὼν ὑμᾶς πλανήτας καὶ ἀπόρους, ἐν διφθεραῖς τοὺς πολλοὺς νέμοντας ἀνὰ τὰ ὄρη πρόβατα ὀλίγα καὶ ὑπὲρ τούτων κακῶς μαχομένους Ἰλλυριοῖς τε καὶ Τριβαλλοῖς καὶ τοῖς ὁμόροις Θραξί, χλαμύδας μὲν ἀντὶ τῶν διφθερῶν φορεῖν ἔδωκε, κατήγαγε δὲ ἐκ τῶν ὄρων εἰς τὰ πεδία, ἀξιωμαχοὺς καταστήτας τοῖς προσχώροις τῶν βαρβάρων, ὡς μὴ χωρίων ἔτι ὀχυρότητι πιστεύοντες μᾶλλον ἢ τῇ οικείᾳ ἀρετῇ σφίζεσθαι· πόλειών τε οἰκήτορας ἀπέφηνε καὶ νόμοις καὶ ἤθεσι χρηστοῖς ἐκόσμησεν. Αὐτῶν δὲ ἐκείνων τῶν βαρβάρων, ὑφ' ὧν πρότερον ἠγεσθε καὶ ἐφέρεσθε αὐτοὶ τε καὶ τὰ ὑμέτερα, ἠγεμόνας κατέστησεν ἐκ δούλων καὶ ὑπηκόων. . .»

Ὁμολογῶ προθύμως ὅτι ὑπερβολικῶς πῶς ἐξέφρασεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ δεινὰ τῶν Μακεδόνων καὶ ὅτι ταῦτα δὲν ἀναφέρονται πάντα εἰς τοὺς ἀμέσως πρὸ τοῦ Φιλίππου χρόνους, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς παλαιότερους· πάντως δ' ὅμως πολλὰ ἔπασχον οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες οὗτοι ἐπὶ μῆκιστον ὑπὸ τούτων τῶν βαρβάρων, ὑφ' ὧν περιστοιχοῦμενοι καὶ κατακλυζόμενοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ μακρὰν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν τοῖς μεσογειοτέροις τῆς χώρας κατοικοῦντες ἀπέβαλον τοὺς φθόγγους *φ* καὶ *θ*, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ *χ*, διότι τοῦτο εἶχον καὶ οἱ πρόσοικαι βάρβαροι, καθὼς οὐδ' οἱ Ἰταλιῶται οἱ ἀποβαλόντες τὸ *γ, θ* καὶ

(1) Ἡ γνώμη τοῦ μακαρίτου Morosi ὅτι, τὰ σύμφωνα *δ θ* *γ* διέσωσαν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πρραφορὰν αὐτῶν ὡς *h d g*, δὲν εἶναι ἀληθής.

δ, δὲν ἀπώλεσαν τὸ φ καὶ χ, διότι ταῦτα ἔχουσι οἱ ἀστυγείτονες αὐτῶν, οὐχὶ δὲ τὸ θ, γ καὶ δ (1).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διαληφθέντων, ἐγένετο, νομίζω, καὶ τοῖς τυφλοῖς δῆλον, α) ὅτι τὸ θ, δ ἀντι τῶν δασείων φ, θ, ὅπωςδήποτε καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι προῆλθον ἐν Μακεδονίᾳ, πάντως οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι τοῖς ἀντιστοιχοῖς Ἰλλυρικοῖς κλπ. βορείοις φθόγγοις b, d· θ) ὅτι ταῦτα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐλέγχουσι ἀλλοτριότητα τῆς Μακεδονικῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν διαλέκτων. Πᾶσαι ἄρα αἱ γλωσσικαὶ ἀποδείξεις συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου.

Α'. Ἱστορικαὶ ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἐκ τῆς γλώσσης εἰλημμένων ἀποδείξεων ἔχομεν καὶ ἄλλας οὐκ ὀλίγας ἱστορικὰς ἀναμφισβητήτους ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων. Τὰς ἀποδείξεις ταύτας παρέχουσι ἡμῖν λόγοι ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, κρίσεις καὶ μαρτυρίαι συγγραφέων, καὶ ἀποφάνσεις ὄλων ἐκκλησιῶν. Εἶναι ἄρα ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεως τινος οἰασδήποτε.

Οὕτω κατὰ πρῶτον ἀποδείκνυται ὅτι οἱ Μακεδόνες ἔλεγον τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους, ὃ προδήλως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λέγωσιν, ἂν μὴ αὐτοὶ ἦσαν Ἕλληνες.

Καθ' ἃ δηλ. ὁ Πύρρος λέγεται ὅτι «κατιδῶν τάξιν τε καὶ τὰς φυλακὰς καὶ κόσμον αὐτῶν (τῶν Ῥωμαίων παρὰ τὸν ποταμὸν Σίριν ἐστρατοπεδευμένων) καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας, ἐθαύμασε καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτῳ «τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ Μεγάκλεις, αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος, τὸ δ' ἔργον

(1) Ἀντίπη μῆδεις ὅτι ἡ νῦν Ἀλβανικὴ ἔχουσα φ καὶ θ ἐλέγχει με ἐσφαλμένως διατεινόμενον ὅτι οἱ ἡμέτεροι φθόγγοι φ καὶ θ ἦσαν ἀλλότριαι τῆς Ἰλλυρικῆς· διότι τό τε bh καὶ dh δὲν ἐγένοντο ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ φ καὶ θ, ἀλλὰ b καὶ d, καὶ ταῦτα εἶχεν ἡ Ἰλλυρικὴ, ἔκτοτε δὲ ἀνεπτύθησαν ἐξ ἄλλων φθόγγων οἱ νῦν φ, θ καὶ δ τῆς Ἀλβανικῆς· πρὸλ. G. Meyer, Alban. Studien I' 18. 19. 13. 16. 22.

είσόμεθα» (Πλουτάρχου ἐν βίῳ Πύρρου ΙϚ'), οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος «*subjecta cernens Romana castra admiratus esse dicitur et universam speciem castrorum et descripta suis quaeque partibus cum tendentium ordine tum itinerum intervallis, et negasse barbarorum ea castra ulli videri posse*» Διβίου ΛΑ, 34. Ὅτι δὲ ταῦτα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ ὁ Φίλιππος, ἂν τὸ ἐλευτοῦ στρατόπεδον συνέκειτο ἐκ βαρβάρων, ἤτοι ἂν οἱ Μακεδόνες ἦσαν βάρβαροι, καὶ τυφλῶ δῆλον.

Ἄλλ' οὐ μόνον ὁ Φίλιππος, καὶ αὐτοὶ οἱ Μακεδόνες ἔλεγον τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους· πρβλ. Πολυβ. ΙΗ', 22, 8 «Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἕτερος ἐφ' ἑτέρῳ τῶν ἐκ τῆς ἐφεδρείας Μακεδόνων ἔθει πρὸς τὸν Φίλιππον ἀναβοῶν, βασιλεῦ, φεύγουσιν οἱ πολέμιοι· μὴ παρῆς τὸν καιρὸν· οὐ μενοῦσιν ἡμᾶς οἱ βάρβαροι, σὴ νῦν ἐστὶν ἡμέρα· σὸς ὁ καιρὸς», καὶ Πλουτάρχου ἐν βίῳ Φλαμιν. Γ'. «Ἀκούοντες γὰρ (οἱ ἄλλοι Ἕλληνας) τῶν Μακεδόνων, ὡς ἄνθρωπος ἀρχῶν βαρβάρου στρατιᾶς ἐπεισι δι' ὄπλων πάντα καταστρεφόμενος καὶ δουλούμενος, εἶτ' ἀπαντῶντες ἀνδρὶ τὴν τε ἡλικίαν νέφω καὶ τὴν ὄψιν φιλανθρώπων, φωνὴν τε καὶ διάλεκτον Ἑλληνικὴν καὶ τιμῆς ἀληθοῦς ἐραστῆ, θαυμαστῶς ἐκκλουῦντο καὶ τὰς πόλεις ἀπιόντες ἐνεπίπλασαν εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτὸν ὡς ἐχούσας ἡγεμόνα τῆς ἐλευθερίας». Ἄλλ' ὀφθαλμοφανῶς, ἂν ἦσαν βάρβαροι οἱ Μακεδόνες, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομάζωσι τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους μὴδὲ νὰ λαλῶσι πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας περὶ βαρβάρων ἄλλων ἐπιόντων. Ὅμοιως ἀναφέρει ὁ Δίβιος ἐν ΛΑ', 29 συνέλευσιν ἐν Στράτῳ τῆς Αἰτωλίας τῷ 200 π. Χ. ἐν ἣ παρῆσαν καὶ Μακεδόνες καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Ῥωμαῖοι πρέσβεις, καὶ ἐν ἣ οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου εἶπον τοιαῦτα: «*Furor est si alienigenae homines, plus lingua et moribus et legibus quam maris terrarumque spatio discreti, haec tenuerint, sperare quicquam eodem statu mansurum. Adsuefacite his terris legiones externas et jugum accipite; sero ac nequiquam, cum dominum Romanum habebitis, socium Philippum quaeretis. Aetolos, Acarnanas, Macedonas ejusdem linguae homines, leves ad tempus ortae causae disjungunt conjunguntque, cum*

alienigenis, cum barbaris aeternum omnibus Graecis bellum est eritque. Natura enim, quae perpetua est, et non mutabilibus in diem causis hostes sunt». Καί μετὰ ταῦτα ἐνῶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῶν Μακεδόνων πρέσβειων μυστήρια κατηγοροῦσι τοῦ Φιλίππου, ὅτι λεηλατεῖ καὶ διαρπάζει τὰς πόλεις, τὰ ἱερά κλπ. κλπ., καὶ ἐνῶ ὁ Ῥωμαῖος πρεσβευτὴς Λεύκιος Φούριος Πορφυρίων οὐκ ὀλίγα ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων ἀπολογοῦμενος καὶ τοῦ Φιλίππου κατηγορῶν λέγει, οὐδεὶς τούτων ἐτόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ πῶς οἱ Μακεδόνες ἀποκαλοῦσι τοὺς Ῥωμαίους ἀλλογενεῖς καὶ βαρβάρους, ἀφοῦ αὐτοὶ οὗτοι δὲν εἶναι Ἕλληνες; Καὶ ὁμως τοῦτο εἶχε πολλάκις ὁ Δημοσθένης ἐν Ἀθήναις τολμήσει, ὥστε τὸ ἐπιχείρημα ἦτο προχειρότατον. Διατί λοιπὸν ἀπέσχοντο τούτου; Πάντως δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ διότι κατὰ τὴν ἀνωτέρω (σελ. 25) παρατεθείσαν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ καὶ κουρᾷ καὶ χλαμύδι καὶ ἤθεσι τοῖς Ἑπειρώταις χρώμενοι πᾶσι, φίλοις καὶ ἐχθροῖς, δηλοῖ ἦσαν ὅτι Ἕλληνες καὶ οὐχὶ βάρβαροι ἦσαν καὶ δὴ τοιαύτην τῆς ἀληθείας φανεράν στρέβλωσιν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Αἰτωλίᾳ οὐδεὶς, ὡς φαίνεται, ἦτο ἰκανὸς νὰ τολμήσῃ.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθιστος τοῦ βασιλικοῦ τῆς Μακεδονίας οἴκου Εὐμένης καταγγέλλων ἐν τῇ συγγλήτῳ τῶν Ῥωμαίων τὸν Περσέα παρὰ Λιβίῳ MB', 12 διαρρήδην λέγει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀσίᾳ ἠνύθουν τῷ ἔργῳ τοῦ Περσέως, ἀπεστρέφοντο δὲ τοὺς Ῥωμαίους, ὅτι καὶ παρὰ τῶν Αἰτωλῶν, τῶν πρὸ μικροῦ ἐχθίστων τοῖς Μακεδόσι, τὰ τοῦ βασιλέως ἐτύγχανον ὑποστηριξέως, καὶ ὅτι ὁ Περσεὺς ἐπὶ τοῖς οἰκειοῖς ἦτοι ὁμοφύλοις τούτοις συμμαχοῖς πεπειθῶς δὲν ἔχρηξε ξένων: «Nam apud Graeciae atque Asiae civitates veneri majestatem eius omnes. nec pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tribuatur, cernere nec dicere pro certo posse, utrum felicitate id quodam eius accidat, an, quod ipse vereatur dicere, invidia adversus Romanos favorem illi conciliet. . . His (sc. διαφοροῖς συμμαχίαις πρὸς τὸν Προυσίαν, τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς) eum fultum societatibus atque amicitiiis eos **domesticos** apparatus belli haberi, ut **externis** non egeat». Ἐν τούτοις ἐμφαίνεται σαφέστατα τὸ κατὰ τῶν ξένων καὶ ἀλλοφύλων μῖσος, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους φιλία. Ἄλλ' οὐχ ἦττον

καὶ ῥητῶς μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Λίβιος κατωτέρω 30 λέγων ὅτι «*Haec sententia regibus cum esset de bello (ἐνῶ δηλ. οἱ βασιλεῖς δὲ συνεφώνουν, ἀλλ' οἱ μὲν μετὰ τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Περσέως ἐτάσσοντο), in liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme, ut solet, deterioris erat ad regem Macedonasque inclinata*». Καὶ σαφέστερον ἔτι κατωτέρω 63 «*fama equestris pugnae vulgata per Graeciam (ὅτι δηλ. οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων)* nudavit voluntates hominum».

Καὶ ὁ Φιλοποίμην παρὰ Πλουτάρχῳ ΙΖ' ὀλοφυρόμενος τὴν ἐπιχειμένην τῇ Ἑλλάδι ἐκ τῶν Ῥωμαίων τύχην ἐρωτᾷ τὸν Ἀρισταίνετον «ὦ ἄνθρωπε, τί σπεύδεις τὴν πεπρωμένην τῆς Ἑλλάδος ἐπιδεῖν;» Διεξοδικώτερον δὲ ἀναφέρεται ὁ λόγος οὗτος παρὰ Πολυβίῳ ΚΑ' 9 ἔχων ὧδε: «πότερον συμφέρει συνεργεῖν ταῖς ὁρμαῖς ταῖς τῶν κρατούντων καὶ μηδὲν ἐμποδῶν ποιεῖν, ἢ ὡς τάχιστα πείραν λάβωμεν τῶν βαρυτάτων ἐπιταγμάτων, ἢ τοῦναντίον, καθ' ὅσον οἰοί τ' ἐσμέν, συμπαλαιότερον προσαντέχειν ἐπὶ τοσοῦτον, ἔφ' ὅσον μέλλομεν τελέως. . . ὅτι μὲν γὰρ ἤξει ποτὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁ καιρὸς οὗτος, ἐν ᾧ δεήσει ποιεῖν κατ' ἀνάγκην πᾶν τὸ παραγγελλόμενον, σαφῶς ἔφη γινώσκειν· ἀλλὰ πότερα τοῦτον ὡς τάχιστα τὴν ἄν ἰδεῖν βουληθεῖν ἢ τοῦναντίον ὡς βραδύτατα;». Ἄλλα ταῦτα πράττων καὶ λέγων ὁ ἀνὴρ εἰδείκνυε πασιφανῶς ὅτι παντελῶς διάφορον ἔκρινε τὴν ὁμόφυλον ἀρχὴν τῶν Μακεδόνων, μεθ' ὧν πολυλάκις εἶχον κοινοπραγῆσαι οἱ Ἀχαιοί, τῆς ξενικῆς τῶν Ῥωμαίων.

Καὶ ὁ φιλόπατρις Πολύβιος ἐν τῷ ΛΗ' 1 κέξ. βιβλίῳ ἀποκλαίων τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς μείζω μὲν τῶν συμβάντων τοῖς Καρχηδονίοις ἀνήκουστα δὲ πρότερον, ἔπειτα κατονομάζων τοὺς παθόντας Ἕλληνας ἐπιφέρει μετὰ τῶν Πελοποννησίων, Βοιωτῶν, Φωκίων. . . καὶ τοὺς Μακεδόνας, ὡς Ἕλληνας κατ' αὐτὸν καὶ τούτους ὄντας κατὰ τὰ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων συμπαθόντας «Κατὰ τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς ἠτύχησαν ἅμα Πελοποννήσιοι, Βοιωτοὶ, Φωκεῖς. . . τινὲς τῶν τὸν Ἴόνιον κατοικούντων κόλπον μετὰ δὲ τούτους ἔτι Μακεδόνες».

Καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης δὲ παρατηρήσεως δῆλον γίγνεται ὅτι Πολύβιος τοὺς Μακεδόνας Ἕλληνας ὑπελάμβανε καὶ τὰς πράξεις

αὐτῶν Ἑλληνικάς. Μέμφεται δηλ. τὸν Θεόπομπον ἐν Η' 13, 3, λέγων «Οὐδὲ περὶ τὰς ὄλοσχερεῖς διαλύσεις οὐδεὶς ἂν εὐδοκίσειε τῷ προειρημένῳ συγγραφεῖ, ὅς γε ἐπιβαλόμενος γράφειν τὰς Ἑλληνικάς πράξεις ἀφ' ὧν Θουκυδίδης ἀπέλιπε, καὶ συνεγγίσας τοῖς Λευκτρικοῖς καιροῖς καὶ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων, τὴν μὲν Ἑλλάδα μεταξὺ καὶ τὰς ταύτης ἐπιβολὰς ἀπέρριψε, μεταλαβὼν δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὰς Φιλίππου πράξεις προὔθετο γράφειν.

Καίτοι γε πολλῶ σεμνότερον ἦν καὶ δικαιότερον τῇ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσει τὰ πεπραγμένα Φιλίππου συμπεριλαθεῖν ἤπερ ἐν τῇ Φιλίππου τὰ τῆς Ἑλλάδος».

Δηλ. ὁ μὲν Θεόπομπος ἀμ' ἀναμιχθέντος τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα καὶ καταστάντος τὸ κέντρον πάσης πολιτικῆς αὐτῶν δράσεως ἐνόμισεν ὅτι περὶ αὐτὸν ὤφειλεν ὡς περὶ πρωταγωνιστὴν νὰ πλέξῃ τὸ ὅλον δράμα τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων· ὁ δὲ Πολύβιος παρατηρεῖ ὅτι ὀρθότερον ἦτο ἐν τῷ ὄλῳ νὰ περιλαμβάνηται τὸ μέρος ἢ τάνάπαλιν. Δῆλον ἄρ' ὅτι οἱ Μακεδόνες κατὰ Πολύβιον ἦσαν Ἕλληνας καὶ ἡ ιστορία αὐτῶν Ἑλληνικὴ καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν ὁμοίως.

Ἄλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ φαίνεται παρὰ Πολυβίῳ ὅτι οὐ μόνον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πολυβίου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ μὲν πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἀγῶνες τῶν Αἰτωλῶν ὑπελαμβάνοντο ἐμφύλιοι, Ἑλλήνων πρὸς Ἕλληνας πόλεμοι, ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα ἀλλόφυλος καὶ βάρβαρος, διὸ καὶ παρακαλοῦνται οἱ Αἰτωλοὶ ἐν ΙΑ' 4 ὑπὸ τῶν πρέσβειων Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῶν Ῥοδίων καὶ Βυζαντιῶν καὶ Χίων καὶ Μυτιληναίων καὶ πάντων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων νὰ καταπαύσωσι τὸν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Φίλιππον ἐμφύλιον πόλεμον διαρκοῦντος ἔτι τοῦ δευτέρου Λιβυκοῦ πολέμου, διότι ἄλλως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου τούτου «οἱ Ῥωμαῖοι πάσῃ τῇ δυνάμει τὴν ὄρμην ἐπὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους ποιήσονται, λόγῳ μὲν Αἰτωλοῖς βοηθήσοντες κατὰ Φιλίππου, τῇ δ' ἀληθείᾳ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῦς ποιησόμενοι».

Ὡσαύτως φαίνεται ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Καρχηδονίων πρὸς Φίλιππον παρὰ Πολυβίῳ Ζ' 9, 1 κέξ. ὅτι καὶ ἡ Μακεδονία συγκατε-

λέγετο τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ Μακεδόνες τοῖς Ἕλλησιν: «Ἐναντίον θεῶν πάντων ὅσοι **Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα** (1) κατέχουσιν. . . Ἀννίβας ὁ στρατηγὸς εἶπε καὶ πάντες οἱ Καρχηδονίων γερουσιασταί. . . ἐφ' ᾧ εἶναι σωζομένους καὶ φυλαττομένους ὑπὸ βασιλέως Φιλίππου καὶ **Μακεδόνων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων** (1) Ἑλλήνων, ὅσοι εἰσὶν αὐτῶν σύμμαχοι. . . Ἔσται δὲ καὶ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς καὶ **Μακεδόνες καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων** (1) οἱ σύμμαχοι σωζόμενοι καὶ φυλαττόμενοι. . .»

Τὴν αὐτὴν δὲ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων γνώμην εἶχε καὶ ὁ χρηστὸς Πλούταρχος, ὅπως δῆλον γίνεται ἐξ ὧν λέγει ἐν βίῳ Φλαμιν. Β' «Φιλίππῳ γὰρ ἦν στόμωμα μὲν εἰς μάχην ἀποχρῶν ἢ Μακεδόνων ἀρχή, ῥώμῃ δὲ πολέμου τριδὴν ἔχοντος καὶ χορηγία καὶ καταφυγὴ καὶ ὄργανον ὅλως τῆς φάλαγγος ἢ τῶν Ἑλλήνων δύναμις· ὧν μὴ διαλυθέντων ἀπὸ τοῦ Φιλίππου μᾶς μάχης οὐκ ἦν ἔργον ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος. Ἡ δ' Ἑλλάς οὕτω πολλὰ συνηνεγεμένη Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τότε πρῶτον ἐπιμιγνυμένη ταῖς πράξεσιν, εἰμὴ φύσει τε χρηστὸς ἦν ὁ ἄρχων (Τίτος Κόιντος Φλαμίνιος) καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ χρώμενος. . . οὐκ ἂν οὕτω βραδίως ἀντὶ τῶν συνήθων ἀλλόφυλον ἀρχὴν ἠγάπησεν».

Ὡσαύτως καὶ Διόδωρος ἐν ΙΣΤ' 95 φαίνεται ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω δοξάζων, διότι γράφων «δοκεῖ δ' οὗτος (Φίλιππος ὁ Ἀμύντου) ὁ βασιλεὺς ἐλαχίστας μὲν εἰς τὴν μοναρχίαν ἀφορμὰς παρεληφέναι, **μεγίστην δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι μοναρχιῶν** κατακτῆσασθαι κλπ.» σαφῶς διδάσκει ὅτι τοῖς Ἑλληνικοῖς κράτεσι συγκαταλέγει τὸ τοῦ Φιλίππου βασίλειον, καὶ δὴ καὶ τὴν Μακεδονίαν τῇ Ἑλλάδι καὶ τοὺς Μακεδόνας τοῖς Ἕλλησιν. Ἀλλὰ καὶ

(1) Δὲν ἀγνοῶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἄλλος ἐκεῖνην, ἐν ἣ τούτου φαίνεται σημαῖνον ἀφ' ἐτέρου, πρὸς δὲ τούτοις, καθόλου, πρβλ. Ὁδ. Β' 412 μήτηρ οὐ τι πέπτυσται, οὐδ' ἄλλαι δμωαί. (ὁ Τηλέμαχος) ἔκτοσθεν ἄλλων μνηστέρων. ἀγὼ δικαίων μὴ παρ' ἀγγέλων ἄλλων ἀκούειν, αὐτὸς δὲ ἐλήλυθα (ὁ Οἰδίπους) κλπ., ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις ξένη οὔσα τῆς γλώσσης τῆς Γραφῆς ἦτο ἄγνωστος καὶ τῷ Πολυβίῳ. Πρόσθετε ὅτι τοιαύτην χρῆσιν τῆς λέξεως δὲν ἠδύνατο ὁ Πολύβιος ἐπανειλημμένως νὰ κάμῃ καὶ ταῦτα ἐν ἐπισήμῳ συνθήκῃ.

ὁ τὴν Οὐατικανὴν ἐπιτομὴν τοῦ Στράβωνος κατεργασάμενος τὴν Μακεδονίαν τῇ Ἑλλάδι συγκατέλεξεν εἰπὼν «Λοιπὴ δ' ἐστὶ τῆς Εὐρώπης ἢ τε Μακεδονία καὶ τῆς Θράκης τὰ συνεχῆ ταύτη μέχρι Βυζαντίου καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ προσεχεῖς νῆσοι. **Ἔσται μὲν οὖν Ἑλλάς καὶ ἡ Μακεδονία**» νυνὶ μέντοι τῇ φύσει τῶν τόπων ἀκολουθοῦντες καὶ τῷ σχήματι χωρὶς ἔγνωμεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τάξαι καὶ συνάψαι πρὸς τὴν ὁμορον αὐτῇ Θράκην μέχρι τοῦ στόματος τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος». (Στράβωνος ἐκδ. Meineke Τόμ. Β'. σελ. 455).

Ἐπίσης διηγείται ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Φλαμ. ΙΑ'. ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἴσθμίων τῇ ἐσπέρᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ Τίτος Κόιντος Φλαμίνιος ἀνεκήρυξεν ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες τοῦ λοιποῦ ἐμελλον νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, συνεζήτουν περὶ τοῦ πράγματος καὶ ἐφρόνουν ὅτι «Εἰ τὸ Μαραθώνιον τις ἔργον ἀφέλοι, καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ Πλαταιὰς καὶ Θερμοπύλας καὶ τὰ πρὸς Εὐρυμέδοντι καὶ τὰ περὶ Κύπρον ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἢ Ἑλλάς ἐπὶ δουλείᾳ μεμάχεται πρὸς αὐτὴν καὶ πᾶν τρόπιον αὐτῆς συμφορὰ καὶ ὄνειδος ἐπ' αὐτὴν ἔστηκε, τὰ πλεῖστα κακία καὶ φιλονικία τῶν ἡγουμένων περιτραπίσης. Ἀλλόφυλοι δ' ἄνδρες, ἐναύσματα μικρὰ καὶ γλίσχρα κοινωνήματα παλαιοῦ γένους ἔχειν δοκοῦντες, ἀφ' ὧν καὶ λόγῳ τι καὶ γνώμῃ τῶν χρησίμων ὑπάρξει τῇ Ἑλλάδι θαυμαστὸν ἦν, οὔτοι τοῖς μεγίστοις κινδύνοις καὶ πόνοις ἐξελόμενοι τὴν Ἑλλάδα δεσποτῶν χαλεπῶν καὶ τυράννων ἐλευθεροῦσιν». Δηλαδὴ ἐξαιρουμένων τῶν πρὸς Πέρσας ἀγῶνων πάσας τὰς μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἄλλας μάχας καὶ δὴ καὶ τὰς πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἔκριναν ὅτι ἐγένοντο ὑπὸ Ἑλλήνων πρὸς Ἕλληνας καὶ ὅτι πάντα τὰ τρόπαια καθ' Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐστάθησαν.

Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν Μακεδόνων ἀποδείκνυται ὅτι εἶχε καὶ ὁ πανοῦργος Ῥωμαῖος στρατηγὸς Φλαμίνιος, ἐξ ὧν παρ' Ἀππιανῷ (Μακεδονικῆς 9) ἀναγινώσκομεν. Προκειμένου δηλ. νὰ γίνῃ πρὸς τὸν Φίλιππον ἀτυχήσαντα εἰρήνην, ὁ Φλαμίνιος «τοὺς συμμάχους ἐκέλευσε γνῶμην προαποφύνασθαι κατὰ πόλεις.

Τὰ μὲν δὴ παρὰ τῶν ἄλλων φιλόνηθρα ἦν... Ἀλέξανδρος δ' ὁ τῶν Αἰτωλῶν πρόεδρος ἀγνοεῖν ἔφη τὸν Φλαμίνιον ὅτι οὐδὲν ἄλλο μίθ' Ῥωμαίοις μίθ' Ἑλλήσι συνοίσει πλὴν ἐξαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν τὴν Φιλίππου. Ὁ δὲ (Φλαμίνιος)... ἀγνοεῖς, ἔφη, καὶ τοῦθ' ὅτι τοῖς Ἑλλησιν ἔθνη πολλά, ὅσα βάρβαρα τὴν Μακεδονίαν περικάθηται, εἴ τις ἐξέλαι τοὺς Μακεδόνων βασιλέας, ἐπιδραμεῖται ῥαδίως; Ὅθεν ἐγὼ δοκιμάζω τὴν μὲν ἀρχὴν εἶν τῶν Μακεδόνων προπολεμεῖν ὑμῶν πρὸς τοὺς βαρβάρους...»

πρβλ. καὶ Πολυβίου ΙΗ' 37, 9 καὶ Λιθίου ΚΓ' 12 ἔνθα τὰ αὐτὰ φαίνεται ὁ Τίτος λέγων, ἔτι δὲ καὶ Πολυβίου Θ' 35 ἔνθα ὁ πρέσβυς τῶν Ἀκαρνάνων Λυκίσκος ἀγορεύων ἐνώπιον τῶν Λακεδαιμονίων λέγει περὶ τῶν Μακεδόνων ὁμοία, ἥτοι ατίνος καὶ πηλίκης δεῖ τιμῆς ἀξιοῦσθαι τοὺς Μακεδόνας, οἳ τὸν πλείω τοῦ βίου χρόνον οὐ παύονται διαγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀσφαλείας; ὅτι γὰρ αἰεὶ ποτ' ἂν ἐν μεγάλοις ἡμικινδύνοις τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας, εἰμὴ Μακεδόνας εἴχομεν πρόφραγμα καὶ τὰς τῶν παρὰ τούτοις βασιλέων φιλοτιμίας, τίς οὐ γινώσκει; . . .». Κοινὴ ἄρα γνώμη ἦν ὅτι ἡ Μακεδονία ἦτο, ὅπως καὶ νῦν εἶναι, ἡ δεξιὰ χεὶρ, ὁ προμαχὼν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τούτων δὲ δηλοῦται πασιφανῶς ὅτι οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οὔτε οἱ Ῥωμαῖοι ὑπελάμβανον τοὺς Μακεδόνας διαφόρους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὸναντίον γνησιωτάτους Ἕλληνας, διὰ καὶ ἀντιδιέστελλον αὐτοὺς τῶν βαρβάρων.

Ὁ αὐτὸς Λυκίσκος μικρὸν κατωτέρω (38) ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Αἰτωλῶν ἐρωτᾷ: «Τίσι δὲ νῦν κοινωνεῖτε τῶν ἐλλήνων; ἢ πρὸς ποίαν παρακαλεῖτε τούτους (τοὺς Λακεδαιμονίους) συμμαχίαν; (1) ἤρ' οὐ πρὸς τὴν τῶν βαρβάρων; (= Ῥωμαίων). Ὅμοιά γε δοκεῖ τὰ πράγματα ὑμῖν ὑπάρχειν νῦν

(1) Τὴν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος προθυμίαν τῶν Ἀκαρνάνων ἐπαινεῖ καὶ ἀλλαγῶ ὁ Πολύβιος, λ. χ. ἐν Δ' 30, 4 «Ἀλλά μοι δοκοῦσιν οἱ γνήσιοι τῶν ἀνδρῶν καὶ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν οὐδέποτε περὶ πλεονοχίας οὐδὲν ποιεῖσθαι τοῦ καθήκοντος ὅπερ Ἀκαρνᾶνες ἐν τοῖς πλείστοις καιροῖς οὐδενὸς τῶν Ἑλλήνων ἤττον εὐρίσκονται διατηρηκότες, καίπερ ἀπὸ μικρᾶς ὀρμώμενοι δυνάμεως».

καὶ πρότερον, ἀλλ' οὐ τάναντία; Τότε μὲν γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας καὶ δόξης ἐφιλοτιμεῖσθε πρὸς Ἄχαιοὺς καὶ Μακεδόνας ὁμοφύλους, καὶ τὸν τούτων ἡγεμόνα Φίλιππον· νῦν δὲ περὶ δουλείας ἐνίσταται πόλεμος τοῖς Ἕλλησι πρὸς ἄλλοφύλους ἀνθρώπους, οὓς ὑμεῖς δοκεῖτε μὲν ἐπισπᾶσθαι κατὰ Φιλίππου, λελήθατε δὲ κατὰ σφῶν αὐτῶν ἐπεσπασμένοι καὶ κατὰ πάσης Ἑλλάδος. . . βουλόμενοι γὰρ περιγενέσθαι Φιλίππου καὶ ταπεινῶσαι Μακεδόνας, λελήθασιν αὐτοῖς ἐπισπασάμενοι τηλικούτο νέφος ἀπὸ τῆς ἐσπέρας, ὃ κατὰ μὲν τὸ παρὸν ἴσως πρώτοις ἐπισκοπήσει Μακεδόσι, κατὰ δὲ τὸ συνεχὲς πᾶσιν ἔσται τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν αἴτιον». ΟΜΟΦΥΛΟΙ ἄρα ἀνακηρύσσονται οἱ Μακεδόνες ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος Ἀκαρνᾶνος πρέσβεως ἐνώπιον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Αἰτωλῶν καὶ ὁμως οὔτε οἱ ῥήτορες τῶν Αἰτωλῶν Κλεόνικος καὶ Χλαϊνέας οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς ἀντεῖπε τούτῳ.

Ὁμοίως ὁ αὐτὸς κατωτέρω ἀναμνησκει τοὺς Λακεδαιμονίους ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἐν Θερμοπύλαις προκινδυνευσάντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπειτα ἐρωτᾷ «Ἄξιόν γε τοιούτων ἀνδρῶν ἀπογόνους ὑπάρχοντας, κάπειτα νῦν συμμαχίαν ποισαμένους τοῖς βαρβάρους, στρατεύειν μετ' ἐκείνων καὶ πολεμεῖν Ἡπειρώταις, Ἀχαιοῖς, Ἀκαρνᾶσι, Βοιωτοῖς, Θετταλοῖς, σχεδὸν πᾶσι τοῖς Ἕλλησι πλὴν τῶν Αἰτωλῶν; . . . νῦν δὲ πεποίννται (οἱ Αἰτωλοὶ) συνθήκας πρὸς Ῥωμαίους κατὰ πάσης τῆς Ἑλλάδος».

Καὶ ἐν βιβλίῳ Ε' 104 ἀναγράφει ὁ Πολύβιος παραίνεσιν Ἀγελάου ἐκ Ναυπάκτου ἔχουσαν ὧδε: «Ἐφῆν δεῖν μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἕλληνας ἀλλήλοισι, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καὶ ταυτό πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναιντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι συσώζειν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ τὸ παράπαν τοῦτο μὴ δυνατόν, κατὰ γε τὸ παρὸν ἡξίου συμφρονεῖν καὶ φυλάττεσθαι, προῖδομένους τὸ βᾶρος τῶν στρατοπέδων καὶ τὸ μέγεθος τοῦ συνεστῶτος πρὸς ταῖς δύ-

σεσι πολέμου· δῆλον γὰρ εἶναι παντὶ τῷ καὶ μετρίως περὶ τὰ κοινὰ σπουδάζοντι καὶ νῦν, ὡς εἴαν τε Καρχηδόνιοι Ῥωμαίων εἴαν τε Ῥωμαῖοι Καρχηδονίων περιγέγονται τῷ πολέμῳ, διότι κατ' οὐδένα τρόπον εἰκός ἐστι τοὺς κρατίσοντας ἐπὶ ταῖς Ἰταλιωτῶν καὶ Σικελιωτῶν μεῖναι δυναστείας, ἥξειν δὲ καὶ διατενεῖν τὰς ἐπιβολὰς καὶ δυνάμεις αὐτῶν πέρα τοῦ δέοντος. Διόπερ ἥξιον πάντας φυλάσασθαι τὸν καιρόν, μάλιστα δὲ Φίλιππον. Εἶναι δὲ φυλακὴν, εἴαν ἀφήμενος [τοῦ καταφθεῖρειν τοὺς Ἕλληνας καὶ ποιεῖν εὐχειρώτους τοῖς ἐπιβαλλομένοις κατὰ τούναντίον ὡς ὑπὲρ ἰδίου σώματος βουλευῆται, καὶ καθόλου πάντων τῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν ὡς οἰκείων καὶ προσικόντων αὐτῷ ποιῆται πρόνοιαν· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον χρωμένον τοῖς πράγμασι τοὺς μὲν Ἕλληνας εὐνοὺς ὑπάρξειν αὐτῷ καὶ βεβαίους συναγωνιστὰς πρὸς τὰς ἐπιβολὰς, τοὺς δ' ἐξωθεν ἥπτον ἐπιβουλεύειν αὐτοῦ τῇ δυναστείᾳ, καταπεπληγμένους τὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν πίστιν. . . Ἐὰν ἅπαξ τὰ προφαινόμενα νῦν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας νέφην προσδέξηται τοῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόποις ἐπιστῆναι, καὶ λίαν ἀγωνιᾶν ἔφη μὴ τὰς ἀνοχὰς καὶ τοὺς πολέμους καὶ καθόλου τὰς παιδίας, **ὡς νῦν παίζομεν πρὸς ἀλλήλους,** ἐκκοπῆναι συμβῆ πάντων ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κἂν εὐξασθαι τοῖς Θεοῖς ὑπαρχειν ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν ταύτην καὶ πολεμεῖν, ὅταν βουλώμεθα, καὶ διαλύεσθαι πρὸς ἀλλήλους καὶ καθόλου κυρίου εἶναι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀμφισβητουμένων» (1). Ὅτι ἐν τοῖς Ἑλλησι, περὶ ὧν ὁ Ἀγέλαος λέγει ὅτι κάλλιστον θὰ ἦτο, ἂν μηδέποτε ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους, περιλαμβάνονται καὶ οἱ Μακεδόνες, πρὸς τὸν βασιλέα τῶν ὁποίων λέγονται ταῦτα, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ χαρα-

(1) Ἀναγινώσκων τις τοὺς προφητικoὺς τούτους λόγους τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων Ἑλλήνων ἀναμνησκαται τὰ φοβερά τῆς Μηδείας ῥήματα (Εὐριπίδου Μηδεία 1067) «Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά, θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων, ὅσπερ μεγίστων αἴτιος κακῶν βροτοῖς». Προέβλεπον οἱ δυστυχεῖς τὴν ἐπικειμένην ἀπώλειαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ κατανηκίσωσι τὰ πάθη αὐτῶν καὶ σῶσαι τὴν πατρίδα. Οὕτω δ' ἔπεσεν ἡ Ἑλλὰς εἰς δουλείαν καὶ ταῦτα ἀναξίως ἑαυτῆς ἄνευ πολέμου, διὰ τὰ πάθη οὐχὶ διὰ τὴν ἀπρονοησίαν τῶν τέκνων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ καθιστᾷ τὴν τύχην αὐτῶν πολλῶ ἔτι τραγικωτέραν!

κτηρισμοῦ τῶν ἀνοχῶν καὶ τῶν πολέμων καὶ παιδιῶν τῶν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως λέγει.

Ἄλλ' οὐ μόνον ῥήτορες καὶ πρέσβεις διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων, λ.χ. Χίου, Μυτιλήνης, Ἀθαμάνων (1), τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησία ὅλη ἐξέφρασε μεγαλοφώνως τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτῆς παρ' Ἀππιανῶ (Μακεδονικῆς 2-3): «Οἱ δὲ πρέσβεις αὐθις συνῆλθον καὶ πολλὰ φανερωῶς ἔλεγον, ὅτι Φίλιππος καὶ Αἰτωλοὶ (ἤτοι Ἕλληνες ἀμφοτέρω) διαφερόμενοι τοὺς Ἕλληνας εἰς δουλείαν Ῥωμαίοις (ἤτοι τοῖς ξένοις) ὑποβάλλουσιν, ἐθίζοντες αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος θαμινὰ πειραῖσθαι. Ἐφ' οἷς ὁ μὲν Σουλπίκιος ἀντιλέξων ἀνίστατο, τὸ δὲ πλήθος οὐκ ἤκουσεν, ἀλλ' ἐκεκράγεσαν τοὺς πρέσβεις εὖ λέγειν». Ὅτι ἡ κατακραυγὴ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πρέσβων οἱ φρόνιμοι οὗτοι λόγοι εἶναι παντάπασιν ἄτοποι, ἂν ὑποτεθῆ ὅτι καὶ οἱ Μακεδόνες ὅπως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν βάρβαροι, αἰσθάνεται βεβαίως ἕκαστος οἰκοθεν.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ῥητῶν μαρτυριῶν τούτων πρὸς αἷς καὶ ἄλλας ν' ἀπαριθμῆσαι τις δὲν εἶναι δύσκολον, παρατηρῶ ὅτι τὸν Ἑλληνισμόν τῶν Μακεδόνων διδασκόμεθα καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων. Οὕτω λ.χ. νομίζω ὅτι μόνον ὅταν ὁμολογηθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν Μακεδόνων, κατανοεῖται πῶς συνέβη ὥστε ὁ ῥήτωρ Ἴσοκράτης, ἀνὴρ οὐ τὴν ἀκραίφνη φιλοπατρίαν οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ, βλέπων τὴν ἐν Ἑλλάδι κακοδαιμονίαν καὶ πιστεύων ὅτι μόνον φάρμακον τῶν δειῶν τούτων ἔμελλε νὰ εἶναι ὁ πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμος, πειθόμενος δ' ὅτι οὔτε αἱ Ἀθῆναι οὔτε ἄλλη τις πόλις Ἑλληνικῆς ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ προτρῖπει αὐτὸν πάσῃ δυνάμει, ὅπως γένηται ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμῳ. Τοῦτο θὰ ἦτο ἀτεχνῶς γελοῖον ἐπιπόνημα τοῦ πανελληνίου ῥήτορος, ἂν συνεβούλευεν, ὅπως οἱ Ἕλληνες ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἀλλοφύλων Μακεδόνων, ἵνα καταβάλωσιν ἄλλους ἀλλοφύλους, τοὺς Πέρσας.

(1) Οὗτοι εἶναι οἱ Ἀθαμᾶνες, οὓς ὁ O. Müller ἐκάλεσεν Ἰλλυριοὺς (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 23), ἀλλ' οἵτινες ἐν τῷ παρόντι φαίνονται καταβοῶντες τῶν Αἰτωλῶν καὶ τοῦ Φιλίππου, ὅτι διὰ τῶν ἐρίδων αὐτῶν εἰσάγουσι τοὺς ξένους εἰς τὴν Ἑλλάδα!

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ τε Φίλιππος καὶ οἱ Μακεδόνες ἀπεκάλουν τοὺς Ῥωμαίους βαρβάρους. Ἐν τοῖς ἐξῆς θὰ παρατεθῶσι χωρὶς συγγραφείων, ἐν οἷς οἱ Μακεδόνες ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφείων ἀντιδιαστέλλονται τῶν βαρβάρων, τ.ἔ. οὐ μόνον οἱ Μακεδόνες δὲν ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀλλοτρίους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οὐδ' οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὑπελάμβανον τοὺς Μακεδόνας διαφόρους τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἢ βαρβάρους. Οὕτω λ. χ. πανταχοῦ ἐν Ἀσίᾳ γίνεται ἀντίθεσις τῶν βαρβάρων ἢ ἀλλοφύλων πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ Ἑλληνας· τοῦτο βεβαίως θὰ ᾔτο παράδοξον, ἀντικρυς ἀναίθεια ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου διαπρατομένη, ἂν οἱ Μακεδόνες μὴ ἦσαν Ἑλληνες· πρβλ. Ἀρριανοῦ Ζ' 12, 2 «παῖδες δὲ εἴ τῳ (τῶν εἰς Μακεδονίαν ἐπιστρεφόντων ἀπομάχων) ἦσαν ἐκ τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν, παρὰ οἱ καταλιπεῖν ἐκέλευσε μηδὲ στάσιν κατάγειν εἰς Μακεδονίαν ἀλλοφύλους τε καὶ ἐκ βαρβάρων γυναικῶν παῖδας τοῖς οἴκοι ὑπολελειμμένοις παισὶ τε καὶ μητράσιν», καὶ Ζ' 9, 2 «Ὁ Φίλιππος. . . ἀξιομάχους καταστήσας (τοὺς Μακεδόνας) τοῖς προσχώροις τῶν βαρβάρων. . . αὐτῶν δ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, ὑφ' ὧν πρόσθεν ἤγεσθε καὶ ἐφῆρεςθε αὐτοῖ τε καὶ τὰ ὑμέτερα, ἠγεμόνας κατέστησαν», καὶ Ζ' 13, 3 «Ταύτας δὲ (τὰς Ἀμαζόνας) ἀπαλλάξαι τῆς στρατείας Ἀλέξανδρον, μὴ τι νεωτερισθεῖν κατ' αὐτὰς ἐς ὕβριν πρὸς τῶν Μακεδόνων ἢ βαρβάρων». Ἐν Β' 7, 4-5 διακρίνονται οἱ Μακεδόνες καὶ Ἑλληνες ἀπὸ τῶν βαρβάρων Θρακῶν, Παιόνων, Ἰλλυριῶν καὶ Ἀγριάνων.

Οὐδ' ὁ Λίβιος ἀποκαλεῖ τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους, καίτοι τὸ ἐπίθετον τοῦτο οὐχὶ σπανίως περὶ τῶν Θρακῶν καὶ ἄλλων βορειοτέρων λαῶν μεταχειρίζεται, πρβλ. ΛΔ' 29 *Nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam etiam, ubi inter cetera pax quoque praestanda a barbaris erat.* ΛΔ', 35 *interim per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniciendum profectus, perculsis iis uno proelio et Amadoco duce capto in Macedoniam rediit, missis ad incolas Histri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent, sollicitandos.* Καὶ ΛΔ', 53 *Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium juga cum familiis receperant sese,*

cepit, campestresque *barbaros* in deditioem accepit. M', 4 «Thracibusque et aliis *barbaris* urbes tradidit habitandas» ἐκβαλὼν ἐξ αὐτῶν τοὺς Μακεδόνας. ΜΔ' 27 «quod ubi audivere barbari (= Galli)». Ἐν δὲ ΜΕ' 36 ἀντιδιαστέλλει τοὺς Ἐόρδους, Λυγκηστὰς, Πελαγόνας καὶ Ἐλιμιώτας ἀπὸ τῶν προσοικίων βαρβάρων, διότι ὀνομάζων τὰς πόλεις καὶ χώρας, ἃς περιεῖχεν ἐκάστη τῶν τεσσάρων διοικήσεων εἰς ἃς ἡ σύγκλητος τῶν Ῥωμαίων διένειμε τὴν Μακεδονίαν λέγει «quartam regionem Eordaei et Lyncestae et Pelagones et Elimiotis. frigida haec omnis duraque cultu et aspera plaga est. culiorum quoque ingenia terrae similia habet. ferociores eos et accolae *barbari* faciunt, nunc bello exercentes nunc in pace miscentes ritus suos». Ὡστε ἀφοῦ οἱ προσοικοῦντες βάρβαροι, κατὰ τὸν Λίθιον, καθίστων τοὺς Μακεδόνας τοῦτους ἀγριωτέρους, δῆλον ὅτι οὗτοι ἦσαν διάφοροι ἐκείνων, ἤτοι Ἕλληνες καὶ οὐχὶ βάρβαροι.

Ὅπως δὲ οἱ Μακεδόνες ἀντιδιαστέλλοντο τῶν βαρβάρων κατὰ τὸ ἐπίθετον τοῦτο τὸ «βάρβαρος», οὕτω πανταχοῦ τοῦ Ἀρριανοῦ, τοῦ Διοδώρου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ρούφου, φαίνονται ἀντικείμενοι οἱ Μακεδονικοὶ νόμοι καὶ τὰ Μακεδονικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὰ Περσικά, οὐδαμοῦ δὲ πρὸς τὰ Ἑλληνικά. Ἐν Ἀρριανοῦ Ζ' 6, 2 «Εἶναι γὰρ οὖν καὶ Μηδικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου στολὴν ἄλλοσ οὐ μικρὸν Μακεδόσιν ὄρωμένην, καὶ τοὺς γάμους ἐν τῷ νόμῳ τῷ Περσικῷ ποιθέντας οὐ πρὸς θυμοῦ γενέσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτῶν». Οὐδαμοῦ οὔτε παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς τούτοις οὔτε παρ' ἄλλοις προγενεστέροις ἢ μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι γίνεται μνεῖα περὶ βαρβάρων συνηθειῶν τῶν Μακεδόνων, οἷον τὸ στίζεσθαι, τὸ ἀγοράζειν τὰς γυναῖκας κλπ. κλπ. Καὶ ὁμως, ἂν μὴ ὁ Ἀρριανός, ὁ Διοδῶρος καὶ τις ἄλλος μεταγενέστερος, ὁ γλυκὺς Ἡρόδοτος θὰ ἔλεγέ τινα περὶ τούτων, ἀφοῦ οὗτος διὰ τῶν τοιούτων ἥδιστα κοσμεῖ τὰς ἱστορίας αὐτοῦ ἐν τοῖς περὶ τῶν βαρβάρων λόγοις, ἀλλ' οὐδὲν ἀπολύτως τοιοῦτο διηγεῖται διαλαμβάνων περὶ τῶν Μακεδόνων βεβαίως αἰτία τούτου εἶναι ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον εἶχον.

Ὅμοιως παρατηρεῖται παρὰ τοῖς Μακεδόσιν ἀρχαίῳθεν ὁ Ἑλληνικὸς βαρὺς ὀπλισμὸς, ἡ ἀσπίς καὶ τὸ δόρυ, οὐχὶ δὲ τὰ ἐλαφρὰ τῶν βαρβάρων ὄπλα, τόξον, γέρρα ἢ πέλτη κττ. Καὶ ὁμως τοῦτο ἦτο με-

γίστη διαφορά Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ὁ Ἑλληνικὸς ὀπλισμὸς ἦτοι ἡ βαρεῖα ἀσπίς καὶ τὸ μακρὸν δόρυ, ἦσαν σύμβολον ἱπποτικῆς ἀνδρείας ἤδη ἐπὶ Ὀμήρου, ἐνθα ὁ Πάρις ὡς τοξότης λωβητὴρ κέραι ἀγλαὸς παρθενοπίπης ὑβρίζειται. Πρβλ. ὅσα Ἡρόδοτος ἐν Ζ. 61-80 περὶ τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν βαρβάρων διαλαμβάνει, καὶ Η' 61 «Λίματα μὲν νυν καὶ ῥώμη οὐκ ἔσσονες ἔσαν οἱ Πέρσαι, ἀνοπλοὶ δὲ ἔόντες καὶ πρὸς ἀνεπιστήμονες ἔσαν καὶ οὐκ ὁμοῖοι τοῖσι ἐναντίοισι σοφίην». Ἐν δὲ Ζ' 185 ἀπαριθμῶν τοὺς ἐκ τῆς Εὐρώπης συστρατευομένους τῷ Ξέρξῃ λαούς, οὐδὲν περὶ τοῦ ὀπλισμοῦ αὐτῶν διηγείται, πάντως διότι οὐδὲν παρείχον τὸ περιέργον. Ἐν δὲ Η' 31 τάσσει ὁ Μαρδόνιος τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς περὶ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντας ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων. Ὁμοίως ἦτο παρὰ μὲν τοῖς βαρβάροις αἰσχρὸν τὸ ἐμφανισθῆναι ἐνώπιον ἄλλων γυμνόν, πρβλ. Ἡροδότου Α' 10 καὶ Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Κάτωνος 20, καὶ Θουκυδίδου Α' 6. Παρὰ δὲ τοῖς Μακεδόσι καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν οὐδαμῶς. Καὶ κατ' αὐτὸ ἄρα οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἑλληνες.

Ὁμοίως ἀντιτάσσονται οἱ Μακεδόνες ὡς ἐλεύθεροι ἄνδρες πρὸς τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας ὡς δούλους. Πρβλ. Λουκιανοῦ Νεκρικῶν Διαλόγων ΙΔ' 4, «σὺ δὲ καὶ τὴν Μακεδονικὴν χλαμύδα καταβαλὼν κἀνδυν, ὡς φασί, μετενέδυσ καὶ τιάραν ὀρθὴν ἐπενέθου καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ Μακεδόνων, ἐλευθέρων ἀνδρῶν, ἡξίους». Καὶ Ἀρριανοῦ Δ' 11, 6 «τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ πρόγονοι οὐ βία (καθάπερ οἱ Περσῶν βασιλεῖς), ἀλλὰ νόμῳ Μακεδόνων ἄρχοντες ἦσαν». Καὶ Πολυβ. Ε' 7, 6 «εἶχον γὰρ δεῖ τὴν τοιαύτην ἰσχυροῖαν Μακεδόνες πρὸς τοὺς βασιλεῖς». Καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ τοῦ βασιλείως συνωμοτοῦντας στρατηγούς οὐχὶ ὁ βασιλεὺς ἰδιογνωμόνως ἐδίκαζεν ἢ ἐφόνευεν, ἀλλ' ὁ στρατὸς μετασχηματιζόμενος εἰς δικαστήριον ἤκουε τοῦ κατηγοροῦντος καὶ τοῦ ἀπολογουμένου καὶ ἔπειτα ἐπέφερε τὴν ψῆφον (πρβλ. τὴν δίκην τοῦ Φιλώτου). Ἡ βάρβαρος ἄρα παμβασιλεία ἦν ἄγνωστος ἐν Μακεδονίᾳ. Ὡστε ἂν ἀληθεύῃ τὸ τοῦ Εὐριπίδου «τὰ τῶν βαρβάρων δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός», οἱ Μακεδόνες δὲν δύνανται νὰ κατατάσσωνται εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἀναγκαιῶς εἰς τοὺς Ἑλληνας (1).

(1) Οὐδὲ παρ' Ἡπειρώταις ἦν παμβασιλεία, πρβλ. Πλουτ. Πύρρ. Ε'. «Εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς ἐν Πασσαρῶνι, χωρὶς τῆς Μολοττίδος, Ἀρεῖω Διὶ θύσαντες,

Οὐδείς τῶν ἀρχαίων παρέδωκεν ἡμῖν ὅτι οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἐλάλουν ἄλλην γλῶσσαν (περὶ τοῦ Μακεδονιστῆ βοᾶν, ἀσπά-
 ζεσθαι ἴδε κατωτέρω), τούναντίον πανταχοῦ φαίνονται κατανοοῦντες
 κἀλλίστα τὴν Ἀττικὴν ἢ Κοινήν, ὅπως δῆλον ἐκ τε τῆς Ἀττικιστί
 γενομένης κατηγορίας ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐκ τῆς προτιμῆσεως τοῦ
 Φιλώτου ἢ ἀπολογηθῆ ὁμοίως Ἀττικιστί· διότι θὰ ἦτο βεβαίως ἄν-
 τικρος μωρὸς ὁ Φιλώτας προτιμῶν ἢ ἀπολογηθῆ ἐν γλῶσση ἄλλο-
 τρία τῶν δικαστῶν αὐτοῦ καὶ ἀκαταλήπτω αὐτοῖς, καὶ ταῦτα ἀφοῦ
 ὁ Ἀλέξανδρος παρέστησεν αὐτὸν ἐνώπιον τῶν στρατιωτῶν μικρῶ πρό-
 τερον καταφρονητὴν τῶν τε ἄλλων πατρίων ἐθίμων καὶ αὐτοῦ τοῦ
 λόγου (videtis adeo etiam sermonis patrii Philotam taedere?...
 dum memineritis aequae illum (=Philotam) a nostro more
 quam a sermone abhorrere).

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἀγορεύων ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸ στρα-
 τευμα καὶ πρὸς πάντας ἀνεξαίρετως ἀποτεινόμενος καὶ λέγων «ὦ ἄν-
 δρες Μακεδόνες τε καὶ σύμμαχοι» Ἀρρ. Ε', κε', 6 δηλοῖ περιφανῶς
 ὅτι καίπερ μίαν γλῶσσαν μεταχειριζόμενος ὑπὸ πάντων κατενοεῖτο.

Ἄλλ' εἶναι προφανές ὅτι, ἂν μὴ οἱ Μακεδόνες στρατιῶται παρὰ
 τῶν Μακεδονίδων μητέρων αὐτῶν ἐμάνθανον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσ-
 σαν, οὔτε ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς σχολείοις βεβαίως αὐτήν, ἀφοῦ, καθ' ἃ
 λέγει ὁ Ἀρριανὸς Ζ' 9, 2, πένητες καὶ γυμνοὶ ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν
 ὄρεων διητῶντο, οὔτ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ στρατευόμενοι θὰ
 ἐμάνθανον. Διότι τὰ μὲν σχολεῖα τῆς Μακεδονίας μόνον ὁ καλὸς Θεὸς
 ἤξεύρει ὁποῖά τινα ἦσαν, πάντως ὅμως μικροῦ λόγου ἄξια, ἀφοῦ οἱ
 Μακεδόνες ἐψέγοντο ὡς ἄξεστοι, καὶ σφόδρα ἀμφίβολον ἂν οἱ πλείστοι
 τῶν στρατιωτῶν τούτων εἶχόν ποτε φοιτήσῃ εἰς αὐτά. Ἐν δὲ τῇ
 στρατιᾷ ὑπερεῖχον τῶν Ἑλλήνων οἱ Μακεδόνες παρὰ πολὺ καὶ ἀριθμη-
 τικῶς (πρὸβλ. Διοδώρου ΙΖ', 17) καὶ κατὰ τὰ ἀξιώματα ὥστε πι-
 θανώτερον φαίνεται ὅτι μᾶλλον τούτων ἢ γλῶσσα ἢ τῶν Ἑλλήνων
 ἐμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ στρατῷ, ἂν ὄντως ἦτο ξένη. Καὶ ὅμως
 οὐ μόνον τοῦτο δὲν συνέβη, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀναφέ-
 ρονται ὡς Μακεδονικά, ἀνευρίσκονται Ἑλληνικώτατα. Πάντες δηλ.

ὄρκωμοτεῖν τοῖς Ἡπειρώταις καὶ ὄρκιζειν, αὐτοὶ μὲν ἄρχειν κατὰ
 τοὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κατὰ τοὺς νόμους».

ὄσοι ἐμακεδόνιζον (πρβλ. 'Αθηναίου Γ' 122, α «Μακεδονίζοντά τ' οἶδα πολλοὺς τῶν Ἀττικῶν διὰ τὴν ἐπιμιξίαν») Ἑλληνικὰ μετεχειρίζοντο λέξεις καὶ τύπους, οἷον ῥύμη, παρεμβολή, κοράσιον, Δώσων, Γονατῆς κλπ. κλπ. ὁποίας ἀνωτέρω (σελ. 18 κέ. παρέθηκα.

Ἐπειτα ὑποτεθεῖσθω πρὸς στιγμὴν, ὅτι οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἦσαν ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι καὶ ὅτι διὰ μόνου τοῦ δυναστικοῦ οἴκου συνεκρατοῦντο καὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τότε αὐτόδηλον εἶναι ὅτι ἅμ' ἐκλιπόντος τοῦ οἴκου τούτου ὤφειλον οἱ διάδοχοι, πάντες ἐξ ἄλλων οἴκων, γνησίων Μακεδονικῶν ἔλκοντες τὸ γένος, ν' ἀντιδράσωσι κατὰ τῶν προτέρων ἐλληνιζουσῶν καὶ ἐξελληνιστικῶν τάσεων τῶν πρὶν βασιλείων, καὶ νὰ ἰδρῦσῃσι Μακεδονικὰ κράτη, οὐχὶ δ' Ἑλληνικὰ. Εἰς τοῦτο μάλιστα ἐμελλε νὰ ὠθήσῃ αὐτοὶ πρῶτον μὲν ἢ ἀντίθεσις τῶν Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων καὶ δεῦτερον τὸ συμφέρον αὐτῶν, δημοκοπία δηλ. τις, ἵνα κολακεύσωσι τοὺς παντοδυνάμους τότε Μακεδόνας στρατιώτας καὶ ἐκλύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς ἕκαστος. Καὶ ὁμως παραδόξως οὐδὲν τοιοῦτο συνέβη, οὔτε Μακεδονικὰ κράτη, ἀλλ' Ἑλληνικὰ ἱδρυσαν καὶ οὗτοι μάλιστα οἱ διάδοχοι καὶ ἐπίγονοι ὑπῆρξαν οἱ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον διαδοταὶ καὶ καλλιεργηταὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὔτε ἀντιδράσῳς τις κατὰ τὸ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑπὲρ Μακεδονισμοῦ γινώσκειται τι. Δῆλον ἄρα ὅτι οὐτ' ἀντίθεσις Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων ὑπῆρχεν οὔτε ἠσθάνοντο οἱ Μακεδόνες στρατιῶται ἑαυτοὺς ὡς οὐχὶ Ἑλληνας.

Ἄλλ' ἴσως θὰ θελήσῃ τις ἐπιμένων νὰ δισχυρισθῇ ὅτι ἐπὶ Φιλίππου μὲν καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐφεξῆς οἱ Μακεδόνες ἐγάλουν Ἑλληνιστὶ καὶ ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῶν βασιλείων, οἱ διὰ παντὸς ἠλλήνιζον, οἱ δὲ Μακεδόνες ἦσαν ἀληθῶς τὸ ἀρχαῖον βάρβαροι. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ὀφείλου νὰ παρατηρήσω εὐθύς ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀντιβαίνει καθ' ὁλοκληρίαν ἀγγλωσσαικῆ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι (σελ. 20-1) ἀποδείξεις· διότι, καθ' ἐλέχθη, ἀποβαίνει ὄλως ἀδιανόητον πῶς ἠδύναντο οἱ Μακεδόνες νὰ λέγωσιν ἀμαλός, δαίτας, μύκηρος (κυρίως μούκηρος, διότι καὶ οἱ Μακεδόνες τὸ ν ἀπήγγελλον ὡς ου, πρβλ. ἀβροῦτες), ζέμεθρον, ἢ ὅπλα ἀκόντιον, ἀγκαλῖς, χάρων, ἢ σαυτορία, πυλαυρός, ἢ κίτροι, ἢ Ἀκλίτας, Πενκέστας κλπ. Ταῦτα πάντα βοῶσι μεγαλοφώνως ὅτι βίον αὐτῶν

τοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἔζη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Μακεδονίᾳ, οὐχὶ ἐξηρητημένον ἑτεροφώτου δίκην. Ὅμοίως ἀντιβαίνει ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος ὅτι «ἐνιοὶ καὶ σύμπασαν τὴν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν» ἠτιολογούν δὲ τοῦτο «ὅτι καὶ κουρᾶ καὶ **διαλέκτω** καὶ χλαμῦδι καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις χρῶνται παραπλησίοις». Διότι πασίγνωστον εἶναι σήμερον ὅτι οἱ Ἑπειρῶται ἐλάλουν διάλεκτον πάμπολυ ἀφισταμένην τῆς Ἀττικῆς, δῆλον ἄρα ὅτι καὶ ἡ ὁμοία αὐτῇ Μακεδονικὴ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ Ἀττικὴ, ἤτοι ἡ μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἐξαπλουμένη Ἑλληνικὴ καὶ ἦν κατ' ἀνάγκην ἀμείλικτον ὄφειλον νὰ λαλῶσι καὶ οἱ Μακεδόνες, ἂν τυχὸν βάρβαροι ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐξηλληνίζοντο ἔπειτα. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Στράβωνος καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Πύρρου ΙΑ' φαίνεται μοι διδάσκων τι τοιοῦτον ἐν οἷς λέγει «Πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Βεροίας ἀφικνούμενοι τὸν Πύρρον ἐνεκωμιάζον. . . ἦσαν δὲ τινες, οὓς αὐτὸς ὁ Πύρρος ἐγκαθίει, **προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας** καὶ λέγοντας ὅτι νῦν καιρὸς ἐστὶ τῆς Δημοτρίου βαρῦντος ἀπαλλαγῆναι. . .» (1). Διότι μόνον ἄνθρωποι τῆς αὐτῆς διαλέκτου καὶ τῶν αὐτῶν ἐθίμων ἠδύνατο, καίτοι οὐχὶ Μακεδόνες (*προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας*), νὰ ἀναλάβωσιν ἐν Μακεδονίᾳ τὸ χαλεπὸν ἔργον τοῦ ἐγκαθίτου καὶ ἐπικριτοῦ, οὐδαμῶς δὲ οὐ Μακεδόνες, ἦτοι Ἑπειρῶται ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἂν αὐτόθι ἐλαλεῖτο ἄλλη γλῶσσα.

Ὡσαύτως ἰδίαν διάλεκτον, οὐχὶ τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' οὐδὲ ξένην ὅλως γλῶσσαν, φαίνεται μοι ὅτι τεκμηριοῦσι τὰ χωρία τοῦ Πλουτάρχου ἐν βίῳ Ἀλεξ. ΝΑ', ὅτι δηλ. ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν φοβερὰν στιγμὴν τῆς ἔριδος πρὸς τὸν Κλεῖτον «ἀναπνδῆσας ἀνεβόα **Μακεδονιστὶ** καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς», καὶ ἐν βίῳ Εὐμένους ΙΔ' «οἱ (στρατιῶται) ὡς εἶδον (τὸν Εὐμένη) εὐθύς ἀσπασάμενοι **Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ** τὰς τ' ἀσπίδας ἀνείλοντο καὶ ταῖς σαρῖσαις ἐπιδουπήσαντες ἠλάλαξαν προκαλούμενοι τοὺς πολεμίους». Ἡ ῥητὴ μνεῖα τοῦ *Μακεδονιστὶ* ἐλέγχει προδήλως ὅτι οὐχὶ Ἀττικιστὶ ἐλέγχθησαν ταῦτα· ἀλλὰ πάλιν οὔτε ἡ κλησις τῶν

(1) Καὶ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πλουτάρχου δηλοῦται πόσον πλημμελὴς ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ O. Müller ταῦτις τῶν Μακεδόνων μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἀφοῦ φανερώτατα ἀποδείκνυται ὅτι τοῖς Ἑπειρώταις οὗτοι ἦσαν ὁμόγλωσσοι καὶ οὐχὶ τοῖς Ἰλλυριοῖς.

ὑπασιπιστῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου οὔτε ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Εὐμένους ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο ἀναγκαιῶς δι' ἄλλης γλώσσης, ἀλλ' ἀπλῶς ἄλλης διαλέκτου, εἰς ἣν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ στιγμῇ τοῦ πάθους εὐκόλως κατηνέχθη καὶ οἱ στρατιῶται οἰκείως εἶχον. Τοῦτο καὶ πάλα συνέβαινε πολλάκις καὶ νῦν συμβαίνει.

Καὶ ἐξ ὧσων δ' ὁ Πausανίας διηγείται ἐν Μεσσηνιακοῖς Δ' 29, 1 ὑποδηλοῦται ὅτι Ἑλληνικὴν διάλεκτον, οὐχὶ ξένην γλῶσσαν, ἐλάλουν οἱ Μακεδόνες· διότι ἐπιθεμένων τῶν Μακεδόνων περὶ ὄρθρον ἐπὶ τὴν Μεσσήνην, οἱ κάτοικοι κατὰ πρῶτον ἅμα αἰσθόμενοι τοῦ κινδύνου ὑπετόπασαν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι παρήλθον εἰς τὴν πόλιν, «ἐπεὶ δὲ ἐκ τε τῶν ὄπλων καὶ τῆς φωνῆς Μακεδόνας καὶ Δημήτριον τὸν Φιλίππου γνωρίζουσιν ὄντας. . .». Διότι ἂν ἐλάλουν ὅλως ξένην γλῶσσαν, ὥστε μηδὲν νὰ αἰσθάνωνται αὐτῆς οἱ Μεσσήνιοι, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διακρίνωσιν ὅτι οἱ παρελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἦσαν Μακεδόνες καὶ οὐχὶ Ἰλλυριοὶ ἢ ἄλλοι βάρβαροι· ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγὼ ἐν Ἀθήναις ἤκουσα Βουλγάρων λαλούντων, ἠρώτησα παριστάμενόν μοι κάτοχον τῆς Ἀλβανικῆς τί ἔλεγον, ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἐνόει. Ἄλλοτε ἀκούων ἐν Κρήτῃ Μωαμεθανῶν Σύρων διαλεγομένων Ἀραβιστί, ἐνόμιζον ὅτι ἐλάλουν Τουρκιστί. Καὶ ἡ ἀπάτη αὕτη φαίνεται φυσικὴ, ἀφοῦ οὐδὲν τῶν ξένων γλωσσῶν ἐννοοῦμεν συνήθως. Οὐδ' οἱ Μεσσήνιοι ἠδύναντο ἄλλως νὰ πράξωσι.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν γλωσσικῶν ἀποδείξεων τούτων καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα βοῶσι κατὰ τοῦ ὑποτιθεμένου τούτου ἐξελληνισμοῦ. Κρίνω δηλ. ὅτι μόνον ὅταν γένηται δεκτὸς ὁ ἀρχαιόθεν Ἑλληνικὸς χαρακτῆρ τῶν Μακεδόνων, ἀπαλλασσόμεθα τοῦ φοβεροῦ καὶ παντελοῦς ἀλύτου αἰνίγματος τούτου, ἤτοι πῶς ἠδυνήθησαν οἱ Μακεδόνες, βάρβαροι τὸ κατ' ἀρχὰς ὄντες, καὶ αὐτοὶ νὰ παραλάβωσι καὶ ἄλλοις νὰ διαδώσωσι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ πάντες οἱ ἄλλοι βάρβαροι οὐδὲ πόρρωθεν νὰ προσεγγίσωσιν ἠδυνήθησαν; Καὶ ὅμως ταῦτα ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐγένοντο, καίτοι οὔτοι οὔτε μετενάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως λ.χ. οἱ Πρῶσσοι εἰς τὴν Γερμανίαν, οὔτε κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως λ.χ. οἱ Γαλάται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὔτε Ἑλληνας ἀποίκους εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐδέξαντο, ὅπως λ.χ. οἱ Βρεττανοὶ τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, οὔτε θρησκείαν καὶ δυναστείαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβον, ὅπως λ.χ. οἱ

Αιγύπτιοι καὶ ἄλλοι λαοὶ παρὰ τῶν Ἀράβων, οὔτε ὑπὸ Ἑλλήνων πανταχόθεν περιεβάλλοντο, οὔτε εἰς παιδείας Ἑλληνικῆς καὶ γραμμάτων λόγον λέγονται ὅτι σφόδρα εὐφυῶς εἶχον, καίτοι ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἀπολύτως φαίνεται γενόμενον ἐν Μακεδονίᾳ τῶν συμβάντων ἐκείνων, δι' ὧν ἔθνος τι ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλίπη μὲν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, νὰ ἐκμάθῃ δὲ ἄλλην· ἀλλ' ὅπως τάναντία, ἦτοι καὶ οἰκοίμενον πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὑπὸ ἰδίου δὲ βασιλεῖς αἰεὶ διετέλουν, καὶ θρησκείαν αἰεὶ τὴν αὐτὴν εἶχον, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῆς Ἑλλάδος κατόικουν, καὶ ἄξεστοι καὶ ἀπολίτευτοι, ἀκόμη καὶ βάρβαροι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους κατηγοροῦνται. Πῶς ἄρα τοιοῦτοι ἄνθρωποι καὶ ἐπὶ τοιοῦτοις ὅροις ἠδύναντο καὶ ταῦτα, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ὁ πολεμιώτατος τῶν Μακεδόνων Ο. Müller σελ. 61 διδάσκει, ἤδη πρὸ πάσης ἐπιδράσεως τοῦ Ἀττικοῦ, ἦτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐκμάθωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ διατὶ τοῦτο οὔτε οἱ Κᾶρες οὔτε οἱ Θράκες οὔτε οἱ Ἰλλυριοὶ οὔτε οὐδένας ἄλλοι τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως βαρβάρων ἐποίησαν, οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς ἐδίδαξεν οὔτε ἐγὼ δύναμαι νὰ νοήσω. Τὸ δὲ λεγόμενον ὅτι ὁ βασιλικὸς οἶκος, ἅτε ἐκ τοῦ Ἄργους τῆς Πελοποννήσου τὸ γένος ἔλκων, ἦτο Ἑλληνικὸς καὶ οὗτος κατώρθωσε τὸ θαῦμα τοῦτο, ἦτοι νὰ ἐξελληνίσῃ τὸ κράτος ὁλόκληρον ἐντελῶς, φαίνεται παντάπασιν ἀπίθανον καὶ παράδοξον, καὶ οὐδὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ἔχον ὅμοιον. Πρόσθετε ὅτι ἡ ἄνω Μακεδονία ἔχουσα ἰδίου βασιλεῖς οὐδ' ὑπέκειτο τῇ ἀμέσῃ ἐνεργείᾳ τῶν φιλομούσων βασιλέων τῆς κάτω Μακεδονίας. Ἀκριβῶς τούναντίον θὰ ἦτο φυσικώτερον, νὰ ἐκβαρβαρωθῇ δηλ. καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δυναστεία, καθὼς τῶ ὄντι συχνὰ συνέβη ἀλλαγῆ ἀλλοις ἡγεμονικοῖς οἰκοῖς. Καὶ ἐνθυμήθητε ὅτι μέχρι τῶν Μηδικῶν οὐδ' ἠυδοῖε ἡ Ἑλλάς, ὥστε οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας βασιλεῖς μέγα φρονούντες ἐπὶ τῶ Ἑλληνισμῶ αὐτῶν νὰ ἀντέχωνται αὐτοῦ καὶ ν' ἀγωνίζωνται ἵνα ἐξελληνίσωσι τοὺς ὑπηκόους· καὶ πρὸς τούτοις ὅτι οὐδ' ἡ μυθολογουμένη ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Ἄργους καταγωγῆ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου εἶναι βεβαία, τούναντίον μάλιστα πιθανωτέρα ἡ ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους (πρὸβλ. Abel σελ. 95 κέξ. Ἐν παρόδῳ σημειωθῆτω ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀππιανοῦ Συριακῆς 63 «ὁ μὲν δὲ Ἄργος τὸ Πελοποννησιακὸν καὶ Ἄργος τὸ Ἀμφι-

λοχικόν καὶ "Αργος τὸ ἐν Ὀρεστεία ὅθεν οἱ Ἀργεάδαι Μακεδόνες», δὲν διαλαμβάνει περὶ δυναστικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας, ὅπως ὁ Abel ἐκλαμβάνει, ἀλλ' ἀπλῶς περὶ προσηγορίας τινῶν Μακεδόνων, τῶν ἐκ τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἀργους, τῶν Ἀργεαδῶν· ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι αἱ λέξεις «ὅθεν οἱ Ἀργεάδαι Μακεδόνες» ἀποδείκνυνται νόθοι καὶ δὴ οὐδαμῶς παριστῶσαι γνώμην τινὰ περὶ τούτων τοῦ Ἀππιανοῦ). Καθόλου ἄρα φαίνεται ἀδιανόητον, ὅπως καὶ ὁ Abel σελ. 99 ὀρθῶς παρατηρεῖ, πῶς οἱ Ἑλληνικώτατοι βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ἂν μόνοι οὗτοι, οὐχὶ καὶ οἱ ὑπήκοοι, ἦσαν Ἕλληνες, θὰ κατῶρθον νὰ ἐξελληνίσωσιν αὐτούς, ἀνθρώπους ἀγροικοτέρους καὶ ἐν μεσογαίᾳ κατοικοῦντας καὶ ταῦτα ἐν οὕτω παλαιοῖς καὶ ταραχωδιστατοῖς χρόνοις, ὅτε καὶ ἡ διάσωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν τούτων τῶν βασιλέων φαίνεται παράδοξος καὶ ἀνερμήνευτος.

Πρὸς δὲ τούτοις οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἀδιαλείπτως ἐκάλουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μακεδονίας τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος, πρᾶξιν, ἣν οὐδεὶς ἄλλος ἡγεμῶν εἰς ἀληθῶς βάρβαρον χώραν ἔπραξεν, ἀλλὰ μόνον Ἕλληνες εἰς Ἑλληνικὰς πόλεις, Πεισιστρατίδαι, Πολυκράτης, Διονύσιος, Θήρων, Ἰέρων, κλπ., καὶ ἐν οὐδεμιᾷ βαρβάρῳ ἀληθῶς χώρᾳ πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐδιδάχθησαν Ἑλληνικὰ δράματα πλὴν ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ ὅμως Ἑλληνεῖς ἦσαν καὶ ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ Ἄρτεμισία ἡ βασίλις τῶν Καρῶν, ἀφοῦ πατὴρ μὲν ἦτο Λυγδάμιος ἐξ Ἀλικαρνασοῦ, μητρόθεν δὲ Κρήσσα (πρβλ. Ἡρόδ Ζ' 99), Ἑλληνεῖς καὶ ἡ ὁμώνυμος αὐτῇ σύζυγος Μουσώλλου, καὶ Ἑλληνίδας πόλεις καὶ νήσους κατεῖχον καὶ ἐγγύτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦσαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς βαρβάρους ὑπηκόους αὐτῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησαν, τ. ἔ. οὔτε τὰς Ἑλληνικὰς Μούσας θεράπευσαν οὔτε τοὺς ὑπηκόους Κἄρας ἐξηλλήνισαν, ὅπως λέγεται ὅτι ἐποίησαν οἱ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς θαλάσσης κατοικοῦντες καὶ Ἕλληνας ὑπηκόους οὐκ ἔχοντες καὶ ὑπὸ βαρβάρων περιβαλλόμενοι Μακεδόνες βασιλεῖς.

Ἐξελληνισμὸς ἄρα τῶν Μακεδόνων, ἂν τὸ ἀρχαῖον ἦσαν βάρβαροι, οὔτε κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα ἐξ., δι' οὓς εἶπομεν λόγους, οὔτε κατὰ τοὺς παλαιότερους διὰ τὰς ἀνωτέρω παραθεθείσας διαλεκτικὰς καὶ δὴ ἀλλοτρίας τῆς Κοινῆς Μακεδονικᾶς λέξεις ἀποδεικνύεται δυνατός. Τούναντίον μάλιστα τὴν ἐκβαρβάρωσιν αὐτῶν, ὄντων ἐν ἀρχῇ

Ἑλλήνων, θὰ προσεδόκα τις εὐλογώτερον λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἔζων ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς μακρὰν μὲν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δι' ὄρων ὑψηλῶν κευχωρισμένοι ἀπ' αὐτῶν, ἐν μέσῳ δὲ ἄλλοφύλων ἀπείρω πολυαριθμοτέρων, οἷον Θρακῶν, Παιόνων, Ἰλλυριῶν κλπ. Καὶ ἀληθῶς εἶδομεν ἀνωτέρω σελ. 45 ὅτι τοιοῦτό τι μαρτυρεῖ ὁ Λίβιος, *ferociiores eos et accolae barbari faciunt, nunc bello exercentes nunc in pace miscentes ritus suor*. Πρὸς δὲ τούτοις εἶδομεν ἀνωτέρω σελ. 10 ὅτι τοιαύτη ἐκβαρβάρωσις ἠπειλήθη νὰ γίνη καὶ ἐν Ἡπειρῷ, καίτοι οἱ Ἡπειρῶται πρὸς ἓν μόνον ἄλλοφυλον ἔθνος τὸ τῶν Ἰλλυριῶν εἶχον νὰ παλαιώσιν. Εἶδομεν δ' ὅτι καὶ τὰ μέσα θ, δ, ἀντὶ τῶν δασέων φ, θ, ὀφείλονται τῇ ἐπιδράσει τῶν βαρβάρων τούτων περιοίκων καὶ ταῖς ἐπιδρομαῖς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἄν δὲ τέλος κατωρθώθη νὰ κατισχύσῃ τῶν ἄλλοφύλων τούτων ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, τοῦτο πάντως ἐγένετο διὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ φρονήματος ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ διὰ τὴν ἔκτακτον φιλοτιμίαν τῶν ἀξίων βασιλέων τῆς Μακεδονίας, νὰ μὴ ἀπολειφθῶσιν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ νὰ παρακολουθῶσιν αὐτῇ κατὰ τὸ ἐνόν.

Ἀποδεικνυμένου δ' ἀδυνάτου παντὸς ἐξελληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν μαρτυριῶν νὰ δισχυρισθῇ ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐν Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἐλάλουν ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν Ἑλληνικὴν, ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐπιβάλλει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἐλάλουν Ἑλληνιστί. Τούτου δ' ὁμολογηθέντος νοεῖται κάλλιστα καὶ τοῦ Ἡροδότου (ἐν Α' 56) ἡ μαρτυρία ὅτι «τὸ Δωρικὸν ἔθνος ... οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεόμενον» καὶ Η' 43 «ἐόντες οὔτοι (Λακεδαιμόνιοι, Κορίνθιοι, Σικυώνιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι) Δωρικὸν τε καὶ Μακεδνὸν ἔθνος»· διότι ὄντως οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Δωριεῖς σφόδρα ὅμοιοι ἦσαν. Καὶ ὡς φαίνεται, ἀπὸ Πίνδου ἐχωρίσθησαν οἱ πρότερον ἐν μόνον φύλον, τὸ Μακεδνόν, ἀπαρτιζόντες καὶ οἱ μὲν τραπέντες πρὸς νότον ἀπέβαλλον τὸ παλαιὸν ὄνομα, οἱ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς εἰσηλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν ὀνομασθεῖσαν ἀπ' αὐτῶν χώρων καὶ διέσωσαν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα.

Ἄλλ' ἴσως θὰ ἐγερθῇ τινὶ ἡ ἀπορία καὶ ἐρωτήση, διατί ὅτε, καθ' ἃ

λέγει ο 'Ηρόδοτος Ε' 22, 'Αλέξανδρος ὁ ἐπικληθεὶς φιλέλλην (1) «ἀεθλεύειν ἐλόμενος καὶ καταβάς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο, ἐξείργετο ὑπὸ τῶν ἀντιθευσομένων Ἑλλήνων, φημένων οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέον εἶναι τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ Ἑλλήνων· Ἀλέξανδρος δὲ, ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἑλλήν καὶ . . .», διατί, λέγω, οὗτος τότε δὲν ἀπέδειξε ὅτι πᾶσα ἡ Μακεδονία ἦτο Ἑλληνικὴ χώρα, ἀλλὰ περιωρίσθη ν' ἀποδείξῃ τοῦτο περὶ μόνου τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου αὐτοῦ; Καὶ τὸ ὅτι καθόλου ἡγέρθη τοιαύτη ἔνστασις, φαίνεται κακὸν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐρμηνεύεται κάλλιστα ἐξ ὧσων περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος "Ἑλλην καὶ Ἑλλάς εἶπομεν" ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος προετίμησε ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμόν μόνου τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ οὐχι παντὸς τοῦ κράτους του, φαίνεται ἀληθῶς ὅτι συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς βαρβαρότητας τῶν Μακεδόνων. Καὶ ὅμως, ἂν τις καλῶς ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, πείθεται ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ἀληθής· βεβαίως ἐγὼ σήμερον ἀποκλειόμενος τυχὸν ἀπὸ διαγωνισμοῦ τινος διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὕτω θὰ ἔπραττον, ἦτοι θὰ ἡγωνιζόμην ν' ἀποδείξω τὸν

(1) Μηδεὶς ἐκπλαγῆ ὅτι τὸ ἐπίθετον *φιλέλλην* ἀπεδόθη Ἀλεξάνδρῳ τῷ πρώτῳ, βασιλεὶ τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, μηδ' ἐκλαβόν τὴν λέξιν ἐν τῇ νεωτέρῃ αὐτῆς σημασίᾳ ὑπολάβῃ ὅτι οὕτως ἐλέγχεται ὁ ἀνὴρ ἀλλόφυλος. Διότι τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀπέδιδετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὐχι ὅπως ὕφ' ἡμῶν σήμερον μόνους τοῖς ξένους τοῖς ἀγαπῶσι τὴν Ἑλλάδα (διότι ἡμῖν σήμερον ἔχουσι τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς πατρίδος συνείδησιν φαίνεται ὅλως περιττὸν νὰ λεχθῆ τοῦτο περὶ Ἑλληνος), ἀλλὰ πᾶσιν εἴτε Ἑλλήσιν εἴτε βαρβάροις. Ἐδῆλου δὲ περὶ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενον τὸν ἀγαπῶντα πάντας τοὺς Ἑλληνας ἐξ ἴσου, τὸν φιλογενῆ ἢ φιλογενέστατον (ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐλέγοντο οἱ φιλοπάτριδες Ἑλληνες), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μόνην τὴν πόλιν αὐτοῦ ἀγαπῶντα· οὕτω λ. γ. ὁ Ἀγησίλαος ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀγησίλ. Ζ' 4) «Ἐῖ γε μὴν αὖ καλὸν Ἑλλήνα ὄντα φιλέλληνα εἶναι, τίνα τις εἶδεν ἄλλον στρατηγὸν ἢ πόλιν οὐκ ἐθέλοντα αἰρεῖν, ὅταν οἴηται πορθῆσαι, ἢ συμφορὰν νομίζοντα τὸ νικᾶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἑλληνας πολέμῳ; ἐκεῖνος τοίνυν, ἀγγελίας μὲν ἐλθούσης αὐτῷ ὡς ἐν τῇ ἐν Κορίνθῳ μάχῃ ὁκτῶ μὲν Λακεδαιμονίων, ἐγγύς δὲ μύριοι τῶν πολεμίων τεθνατεν, οὐκ ἐφησθεὶς φανερός ἐγένετο, ἀλλ' εἶπεν ἄρα, Φεῦ, ὦ Ἑλλάς, ὅποτε οἱ νῦν τεθνηκότες ἱκανοὶ ἦσαν ζῶντες νικᾶν μαχόμενοι πάντας τοὺς βαρβάρους». Ὁ δὲ Πλάτων τοὺς πολίτας τῆς αὐτοῦ πόλεως θέλει ὁμοίως *φιλέλληνας*, καὶ τοιοῦτους ὅποιοι τὴν Ἑλλάδα οἰκείαν ἡγήσονται καὶ ἱερῶν κοινωνήσουσιν ὧν περὶ οἱ ἄλλοι (Πολιτείας Ε' 421, Ε). Καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὁμοίως λέγει (ἐν Παναθηναϊκῷ 241) «ἐν ᾧ τοὺς μὲν σοὺς προγόνους (τοὺς Ἀθηναίους) εἰρηνικοὺς καὶ *φιλέλληνας* καὶ τῆς ἰσότητος τῆς ἐν ταῖς πολιτείαις ἡγεμόνας, Σπαρτιάτας δ' ὑπεροπτικοὺς καὶ πλεονέκτας, οἷους περ αὐτοὺς εἶναι πάντες ὑπειλήφασιν». Καὶ ἐν Φιλιππῶ 122 «ἔστιν οὖν ἀνδρὸς μέγα φρονούντος καὶ *φιλέλληνος* (= φιλοπάτριδος) καὶ πορρωτέρω τῶν ἄλλων τῇ διανοίᾳ καθορῶντος...»

Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα πάσης τῆς χώρας ἐξ ἧς ἔλκω τὸ γένος· ἀλλὰ τὴν ἀποδείξιν ταύτην θὰ κατώρθουν ἐγὼ διὰ τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν, διὰ τῶν γεωγραφικῶν σχέσεων κλπ.· ἀλλ' Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντου ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ οὔτε γεωγραφικὰς οὔτε ἱστορικὰς οὔτε ἄλλας οἰασθῆποτε μαρτυρίας ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ, διότι οὐδ' ὑπῆρχον. Ὅπερ μόνον ὑπῆρχεν ἦτο μῦθος ἢ παράδοσις παλαιά, καθ' ἣν ἐκ τοῦ Ἄργους Τημενίδαί παλαιόθεν ἀπῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν, καθ' ὃν τρόπον ἄλλοι Ἕλληνες εἶχον ἀποικίσει εἰς Σικελίαν, Ἰταλίαν, Κυρήνην, Ἀσίαν, Πόντον κλπ. Καθ' ὃν ἄρα τρόπον οἱ Κυρηναῖοι, οἱ Σικελιώται, οἱ Ἰταλιώται, οἱ Ποντικοὶ κλπ. πρὸς πᾶσαν τοιαύτην ἔνστασιν θὰ ἐπεκαλοῦντο τὴν παράδοσιν, ὅτι πάλαι ποτὲ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἀπέφυγον ἐκεῖσε, οὕτως ἔπραξε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος περὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, περὶ δὲ τῶν Μακεδόνων πάντων δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ δισχυρισθῇ τοῦτο, ἐπειδὴ οὗτοι εἴτε αὐτόχθονες ἦσαν (λέγονται Πελασγοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἡμαθίας ὑπὸ Ἰουστίνου Ζ' 1 καὶ κατὰ τὸν Αἰσχύλον Ἰκέτισιν 255 τὸ βασιλεῖον τοῦ Πελασγοῦ ἐξετείνεται μέχρι Στρυμόνος, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐν καὶ τὸ αὐτὸ γένος ἀνθρώπων ὑπελάμβανεν ὅτι ἐξετείνεται μέχρι τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ τούτους ὠνόμασε κατὰ παλαιὰν συνθήειαν Πελασγοὺς τρόπον τινὰ αὐτόχθονας, οὐχὶ ἐπήλυδας), εἴτε ἀπὸ τῆς Πίνδου, ἐφ' ἧς συνέζησαν παλαιότερον μετὰ τῶν Δωριέων καὶ μεθ' ὧν ἀπετέλουν ἐν καὶ μόνον φύλον, μετέβησαν παλαιότατα εἰς Μακεδονίαν· εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως, ἀποικοὶ δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσι, καὶ δὴ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο νὰ δισχυρισθῇ τοῦτο περὶ αὐτῶν. Ἐπειτα οὐδ' ἀπῆρτετο παρ' αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμόν πάντων τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ μόνου τοῦ οἴκου αὐτοῦ· φρονῶ δ' ὅτι ἂν τυχὸν ἦτο χρεῖα τῆς καθολικωτέρας ἀποδείξεως, θὰ προσῆγε καὶ ταύτην ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ νῦν ἤρκησθη εἰς τὴν εὐκολωτέραν καὶ ἐν τῷ τότε χρόνῳ μόνην ἀπαιτουμένην ἀποδείξιν.

Ε' Τὰ Μακεδονικά
καὶ καθόλου Ἑλληνικά φύλα ἐν Μακεδονίᾳ
πρὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ φιλέλληνος.

Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἀπεδείχθη ὅτι καὶ ἡ ἀρχαία Μακεδονία συγκατηριθμεῖτο τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ Μακεδόνες τοῖς Ἑλλησιν, ὅτι καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῶν ἦτο Ἑλληνικὴ ὁμοία τῇ ἐν Ἠπειρῷ λαλουμένην Δωριδί, ἀλλ' οὐδὲν ἐλέχθη περὶ τούτου, τίνες ἦσαν οὗτοι οἱ Μακεδόνες, τὴν ἔλλειψιν ταύτην σκοποῦσι ν' ἀναπληρώσωσι τὰ ἐπόμενα ὅσον οἶόν τε συντόμως.

Πλὴν τῶν κατοίκων τῆς πρότερον μὲν Ἠμαθίας ἔπειτα δὲ Μακεδονίας ἢ κάτω Μακεδονίας καλουμένης ἀποδείκνυνται Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὕτω λ. χ. μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 99 «Τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκιστοὶ καὶ Ἑλιμιῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ξύμμαχα μὲν ἐστί τούτοις καὶ ὑπήκοα, βασιλείας δ' ἔχει καθ' ἑαυτὰ». Τὰ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου οὐ κατονομαζόμενα «ἄλλα ἔθνη» (= ἄλλα Μακεδονικά φύλα) ἦσαν πρῶτον μὲν οἱ Ὀρέσται Μακεδόνες, περὶ ὧν ἀναπληρῶν τὴν ἔλλειψιν ὁ Πολύβιος ΙΖ' 30 διαρρήδην «Μακεδόνων οἱ Ὀρέσται» λέγει. Ἐπειτα οἱ Πελαγόνες, περὶ ὧν ὁ Στράβων Θ' 11 μαρτυρεῖ ὅτι ἦσαν Ἠπειρώται «Διὰ γὰρ τὴν ἐπιφάνειάν τε καὶ ἐπικράτειαν τῶν Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἠπειρωτῶν οἱ μὲν ἐκόντες οἱ δὲ ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν ἢ Μακεδόνων· καθάπερ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἴθικες καὶ Τάλαρες Θετταλῶν, Ὀρέσται δὲ καὶ **Πελαγόνες** καὶ Ἑλιμιῶται Μακεδόνων». Διὰ ταῦτα δὲ καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα Ζ' 326 «τὰ περὶ Λυγκιστῶν καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἑλιμιαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἱ δὲ ὕστερον καὶ ἐλευθέραν». Καὶ παρ' Ἡροδότῃ Ζ' 173 φέρεται ἡ ἄνω Μακεδονία, ὥστε ἡ διαίρεσις ἰκανῶς παλαιά.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν Μακεδόνων τούτων, οἱ ἡγεμόνες τῆς Μακεδονίας ἐνωρίς, ἤτοι πολὺ πρὸ τῶν Μηδικῶν, εἶχον κατακτήσει καὶ ἄλλα ἔθνη, καθ' ἃ μαρτυρεῖ Θουκυδίδης Β' 99 λέγων ὅτι «ἀνέστησαν μάχη ἐκ

μὲν Πιερίας Πίερας, ἐκ δὲ τῆς Βοττίας καλουμένης Βοττιαί-
 ους... τῆς δὲ Παιονίας παρὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν στενὴν
 τινὰ καθήκουσαν ἄνωθεν μέχρι Πέλλης καὶ θαλάσσης ἐκ-
 τήσαντο, καὶ πέραν Ἀξιοῦ μέχρι Στρυμόνος τὴν Μυγδο-
 νίαν Ἠδῶνας ἐξελάσαντες νέμονται. Ἀνέστησαν δὲ καὶ...
 Ἐόρδους, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ ἐφθάρησαν, βραχὺ δέ τι αὐτῶν
 περὶ Φύσκαν κατόκηται, καὶ ἐξ Ἀλμωπίας Ἀλμῶπας. Ἐκρά-
 τισαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν οἱ Μακεδόνες οὗτοι, ἃ καὶ νῦν
 ἐτι ἔχουσι τὸν τε Ἀνθεμοῦντα καὶ Γρηστωνίαν καὶ Βισαλτίαν
 καὶ Μακεδόνων αὐτῶν πολλήν. Τὸ δὲ ξύμπαν Μακεδονία
 καλεῖται». Οὕτως ἠΐξησαν καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος οὐτῶν ὑποτά-
 ξαντες πολλοὺς τῶν περιόικων. Ἀλλὰ τῶν ὑποταχθέντων λαῶν τούτων
 ἦσαν πάλιν Ἕλληνες οἱ Πίερες, διότι, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Abel σελ.
 39, οἱ Πίερες ὄντες οἱ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργηταὶ καὶ διαδοταὶ τῆς λα-
 τρείας τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου, τῆς τοσοῦτον ἐπὶ τὰς ψυχὰς καὶ
 τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων ἐπενεργησάσης, οἱ διὰ τοῦ Ὀρφείου καὶ
 ἄλλων ἀρχαιοτάτων ποιητῶν ἀποδεικνυόμενοι πατέρες τῆς Ἑλληνικῆς
 ποιήσεως, ὑπ' οὐδενὸς νοῦν ἔχοντος δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν ἀλλόγλωσ-
 σοι, διότι ἡ ποιητικὴ τέχνη, τὸ ὑπατον τῆς γλώσσης, δὲν μεταβιβάζεται
 οὕτως ἀπὸ ἔθνος εἰς ἄλλο ξένον, διότι τὰς Μούσας γενεᾷ ἕκαστος
 λαὸς ἐξ ἑαυτοῦ. Πρβλ. καὶ Στράβωνος Θ' 410 «Ἐνταῦθα (ἐν
 Ἐλικῶνι τῆς Βοιωτίας) δ' ἐστὶ τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν καὶ ἡ
 Ἴππου κρήνη καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον· ἐξ
 οὗ τεκμαίροισ' ἂν τις Θραῖκας εἶναι τοὺς τὸν Ἐλικῶνα ταῖς
 Μούσαις καθιέρωσαντας, οἱ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λεῖβη-
 θρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν· ἕκα-
 λοῦντο δὲ Πίερες». καὶ I' 471 «Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος
 καὶ Πίμπλα καὶ Λεῖβηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θράκεια χωρία καὶ
 ὄρη... τὸν τε Ἐλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θραῖκες
 οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίσαντες, οἵπερ καὶ τὸ τῶν Λειβηθριά-
 δων νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν». Διότι εἶναι σήμερον πασί-
 γνωστον ὅτι οὐχὶ Θραῖκες ἐκ τῆς ἀληθοῦς Θράκης ἀπόικισαν εἰς τὴν
 Βοιωτίαν καὶ ἐτίμησαν τὰς Μούσας κλπ., ἀλλ' Ἑλληνικὸν τι φύλον
 οὕτως ὠνομασμένον. Πρόσθετες ὅτι ἐν Πιερίᾳ ἀνευρίσκονται τοπικὰ ὀνό-
 ματα ἀναμφισβητήτως Ἑλληνικά, οἷον *Λεῦκος ποταμός*, *Πέτρα πό-*

λις (μετὰ χειλώσεως ἀντὶ qetra!), *Φίλα πόλις*, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα *Πιερτα* δὲν δύναται νὰ χωρισθῆ τοῦ *πίαρ πίων, πείρα, πιαίνω* κλπ. *Αἰγίνιον, Λεῖβηθρον, Πίμπλα ἢ Πίμπλεια, Φυλακαί, Πύδνα*. Περί τοῦ ὀνόματος τούτου Πύδνα παρατηρῶ ὅτι ἐνθυμούμενός τις ὅτι καὶ ἐν Κρήτῃ λόφος τῆς Ἰδης κατὰ Στράβωνα I' 472 ἐκαλεῖτο *Πύτνα* καὶ πόλις τῆς Κρήτης παράλιος *Ἰεράπυτνα* (τὰ νῦν ἢ *Γεράπετρο*), καὶ πρὸς τούτοις ὅτι οἱ Κρήτες πολλάκις ἀπήγγελλον *τρ* ἀντὶ *θρ* (πρβλ. *τρατῶν, τετράκηι, τετρακός*) δὲν θὰ διστάσῃ ν' ἀναγάγῃ τὸ Πύτνα εἰς* Πύθνα καὶ οὕτω νὰ ὑπολάβῃ τὸ Πύδνα καὶ* Πύθνα τύπους παραλλήλους ὅπως πυθμὴν πύνδαξ, στέμβω ἀστεμφής, μέγας - mahánt, ἐγών - ahám, γένυς - hánus, γε - ha, πρβλ. Brugmann, Grundriss A'. 348 καὶ Joh. Schmidt, Kritik der Sonantentheorie 49-50. *Ἄν μὴ συνέβαιεν ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη (πυθ-πυδ), θὰ ἠδύνατό τις ἔχων ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ *Πύδνα* ἀναγινώσκεται ἤδη παρὰ τῷ Θουκυδιδῇ (A' 61) νὰ ὑπολάβῃ ὅτι κατὰ τὸν E'. π.Χ. αἰῶνα τὸ θ εἶχε τραπῆ εἰς δ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τάνωτέρω (σελ. 31-2) εἰρημένα· νῦν δ' ὅμως διὰ τε τὴν ἐναλλαγὴν ταύτην καὶ διότι καὶ οἱ Κρήτες, ὡς φαίνεται, ἔλεγον πλὴν τοῦ *Ἰεράπυτνα* καὶ ἄλλον τύπον μετὰ τοῦ *θρ* *Ἰεράπυδνα*, οὗτοι δὲ δὲν ἔτρεπον, ὅπως οἱ Μακεδόνες, τὸ θ εἰς δ, ἀνάγκη ν' ἀρκεσθῶμεν τῇ γνώσει ὅτι τὸ τε *Πύδνα* καὶ *Πύτνα* ἀνάγονται εἰς τὴν ρίζαν bhudh, ὅτι λέγονται ἀντὶ Πύθ(μ)να κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Joh. Schmidt ἐν σελ. 87 κέξ. τοῦ μνημονουθέντος βιβλίου αὐτοῦ εἰρημένα, καὶ ὅτι εἶναι γνήσια Ἑλληνικαὶ λέξεις (1).

(1) Ἄλλως διέλαβε περὶ τοῦ *Πύτνα* ὁ Graserberger ἐν Studien zu den Griechischen Ortsnamen σελ. 139-140, εἰπὼν ὅτι τὸ Κρητικὸν *Ἰερά Πύτνα* ἢ *Ἰεράπυτνα* ἰσοῦται τῷ *Ἰερά ἄκρα*, ὅτι ἡ πόλις Ἰεράπυτνα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδης, ὅτι σήμερον λέγεται *Ἰερά Πέτρα*, καὶ ὅτι τὸ *πύτνα* κατὰ τὸν Meunier εἶναι λέξις ἀρχαία Δωρικὴ σημαίνουσα ὅτι καὶ τὸ πέτρα. Ἀλλὰ πρῶτον ἡ *Ἰεράπυτνα* δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἰδης, ἀλλὰ σφόδρα μακρὰν αὐτῆς, ἀνατολικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄρους τῆς Δίκτης ἀπεχούσης κατὰ Στράβωνα (I' 478) χιλίους σταδίους τῆς Ἰδης, τοῦ δὲ Σαμωνίου ἑκατόν· πρὸς δὲ τούτοις ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπως ὁ Στράβων ἐν I'. 475 μαρτυρεῖ λέγων « Πάλιν δ' ἐντεῦθεν εἰς στενώτερον τοῦ προτέρου συμπίπτουσιν ἰσθμὸν αἱ ἠμόνες περὶ ἐξήκοντα σταδίου, τὸν ἀπὸ Μινώας τῆς Λυκτίων εἰς *Ἰεράπυτναν* καὶ τὸ Λιθυκὸν πέλαγος· ἐν κόλπῳ δ' ἐστὶν ἡ πόλις (δηλ. ἡ Ἰεράπυτνα). Εἶτα πρόεισι εἰς ὄξυ ἀκρωτήριον τὸ Σαμωνίον, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον νεῦον καὶ τὰς Ῥοδίων νήσους». Ἐπειτα παρατηρῶ ὅτι ἡ πόλις σφραζομένη καὶ σήμερον ἐτι δὲν λέγεται *Ἰερά Πέτρα* ἀλλὰ *Γεράπετρο* (ἢ), κατὰ παρετυμολογίαν γενομένου τοῦ -πυτνα -πετρα, ὅπως καὶ ἡ σκο-

‘Ομοίως ἦσαν Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλμῶπες, ἅτε Μινυαί· πρβλ. Plin.

I. Δ' 16 in Thessalia autem Orchomenus Minyeus ante dictus et oppidum Alimum ab iis Salmum. Καὶ Στεφ. Βυζ. «Μινυά πόλις Θεσσαλίας ἢ πρότερον Ἀλμωπία». Τὴν Ἑλληνικὴν δὲ τούτων καταγωγὴν ἐλέγχουσι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα τῶν πόλεων αὐτῶν, *Ἐῤρωπος* (μετὰ χειλώσεως τοῦ ρ εἰς π), *Ὀρμα* καὶ αὐτὸ τὸ ἔθνικόν *Ἀλμῶπες*, ὃ διὰ τὸν τόνον ἐλέγχεται σύνθετον, πάντως ἐκ τοῦ ᾠψ-ᾠπα, ἐν ᾧ χειλώσις Ἑλληνικῆ ἐμφανίζεται.

Ἐσαύτως Ἕλληνες ἦσαν καὶ οἱ Βοττιαῖοι, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ τε Ἀριστοτέλης παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν βίῳ Θησέως 16 τ' Ἀριστοτέλης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτεία δῆλός ἐστιν οὐ νομίζων ἀναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ Μίνω, ἀλλὰ θηπεύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγροῦσκειν· καὶ ποτε Κρητὰς εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν, τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐκγόνους ἐκείνων συνεξελθεῖν· ὡς δ' οὐκ ἦσαν ἱκανὸν τρέφειν ἑαυτοὺς αὐτόθι. . . εἰς Θράκην κομισθῆναι καὶ κληθῆναι Βοττιαίους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελούσας ἐπάδειν, Ἴωμεν εἰς Ἀθήνας· καὶ Στράβων ΣΤ' 279 . . . Καὶ οἱ Κρητῆς οἱ προκατασχόντες τὸν τόπον (τὸν Τάραντα). Τούτους δ' εἶναι φασὶ τοὺς μετὰ Μίνω πλεύσαντας εἰς Σικελίαν . . ὧν τινὰς ὕστερον πεζῇ παρελθόντας τὸν Ἀδριὰν μέχρι Μακεδονίας, Βοττιαίους προσαγορευθῆναι». Καὶ 282 «Βρεντέσιον ἐποικίσαι μὲν λέγονται Κρητῆς, εἶθ' οἱ μετὰ Θησέως ἐκ Κνωσσοῦ εἶθ' οἱ ἐκ τῆς Σικελίας ἀπνηρότερες (λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως), οὐ συμμεῖναι δὲ αὐτοὺς φασιν, ἀλλ' ἀπελθεῖν εἰς τὴν Βοττιαίαν». Καὶ ἄλλως δὲ δηλοῦται ὁ ἐλληνισμὸς αὐτῶν ἐκ τε τῶν τοπωνυμιῶν, Αἰόλιον, Εἰδομεναί, Γορτυνία, Ἀταλάντη, Ἐῤρωπος (ἐν ᾧ καὶ χειλώσις τοῦ ρ εἰς π!), ἃ τὴν Κρήτην

λόπεδρα ἐγένετο *σκούλυόπετρα*. Πρὸς δὲ ἀγνοῦ πού εὐρέθη ἡ ἀρχαία Δωρικὴ λέξις *πύτνα* = *πέτρα*· ὑποπεύω ὅτι τοῦτο ἐλέχθη, διότι κατὰ τὸν Στράβωνα (I'. 472) *λόφος* τις τῆς Ἰδῆς ἐκαλεῖτο *Πύτνα*· ἀλλὰ τοιοῦτο συμπέρασμα δὲν δύναται νὰ συναχθῆ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Γεωγράφου, διότι ὁ *λόφος* ἠδύνατο κάλλιστα νὰ κληθῆ οὕτως ἀπὸ τινος βαθυτέρου μέρους, τρόπον τινὰ βυθοῦ ἢ πύνδακος, ἐπ' αὐτοῦ εὕρισκομένου, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος *πύτνα*, ἂν τοῦτο ἦτο ἴσον τῷ *πέτρα*, ἐν τῷ βρισθῶντι πετρῶν.

ἀναμινθήσκουσι, καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως καθόλου τοιούτου μύθου· διότι εἶναι πρόδηλον ὅτι, ἂν μὴ οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες καὶ μὴ ἐλάλουν Ἕλληνιστί, ἢ (ὅπως ὀρθῶς λέγει ὁ Müller σελ. 52-3) δὲν θὰ ἐσχηματίζετο οὐδαμῶς ἢ περὶ καταγωγῆς αὐτῶν ἐκ Κρήτης καὶ Ἀττικῆς παράδοσις ἢ δὲν θὰ διεσώζετο παραχθεῖσα ἢ πάντως θὰ προσετίθετο ὅτι κατόπιν διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκείνον τὸν λόγον ἐξεβαρβαρώθησαν, καθ' ἃ περὶ ἄλλων τινῶν λέγεται.

Κατὰ ταῦτα τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας μέχρι Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ἀπηρτιζέτο ἐξ Ἑλληνικῶν λαῶν, καὶ ἀληθῶς καὶ σήμερον ἐτι αἱ χῶραι αὐταὶ καθ' ἃ καὶ ἡ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ὀρικοῦ Ἠπειρὸς κατοικεῖται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα. Ὅτι δ' ὁ Φίλιππος κατέλαβε τὴν Χαλκιδικὴν βριθοῦσαν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ὅτι πρὸς ἀνατολὰς ἐξέτεινε τὸ κράτος ἐπὶ μέγιστον, εἶναι πασίγνωστον, ἀλλ' οὐ περὶ τούτων ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν χωρῶν τῆς κυρίως Μακεδονίας, ἐν ἧ, ὡς ἀποδείκνυται, τὰ ὅρια τῆς ἀληθοῦς Ἑλλάδος πρὸς βορρᾶν ἐξετείνοντο, καὶ νῦν δὲ ἐκτείνονται, μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου εἰς ὃ ἐξικνοῦντο τὰ ὀνομασθέντα Μακεδονικὰ καὶ λοιπὰ Ἑλληνικὰ φύλα. Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ πνεῦμα μὲν τῶν Ἑλλήνων ἡδυνήθη νὰ ἐκταθῇ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἄρκτον σχεδὸν μέχρι τῶν ἀκατοικήτων πάγων, ἡ γλῶσσα δὲ αὐτῶν πρὸς βορρᾶν οὐχί, πάντως διότι τὸ μὲν πνεῦμα οὐδενὸς ἐπιδεῖς ὄν ἡδυνήθη ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ κατακτήσῃται καὶ ἐξημερώσῃ τὰς εὐγενεῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, ἡ δὲ γλῶσσα δεομένη διοικητικοῦ, δικαστικοῦ, στρατιωτικοῦ, καθόλου πολιτειακοῦ ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατακτῆσεων εἰς ἐξάπλωσιν, καὶ τούτων διὰ πολλῶν αἰῶνων, δὲν ἡδυνήθη τοῦτο. Καὶ κατὰ τοῦτο ἄρα διέφερον μεγάλως ἀλλήλων ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ Ῥώμη καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ Ἑλλάς.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Περὶ τῆς ἀνωτέρω σελ. 21 σημ. Μακεδονικῆς λέξεως *σκοῖδος*, ἣν βαρβαρικὴν ὠνόμασεν ὁ O. Müller, παρατηρῶ ὅτι, καθ' ἃ φαίνεται, ἡ λέξις ἦν καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι γνωστὴ, καὶ ταῦτα μετὰ διαφορῶν σημασίας· πρβλ. Πολυδεύκουσ Ὀνομαστικῶ Ι'. 16 «Κρατῖνος δ' ἐν Πανόπταις τὸν σκευοφύλακα ἔοικε σκευωρὸν καλεῖν. Τούτων δὲ καὶ σκοῖδόν *τενες* ὠνόμαζον, τὸν ἐπὶ τῶν σκευῶν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἀποσκευαῖς· ἕτεροι δ' οὕτως οἶονται κληθῆναι τὸν ἐπὶ τῶν σιτίων». καὶ Ἑσυχ. ἐν λέξει «σκοῖδος» ἀρχὴ τις παρὰ Μακεδόσι τεταγμένη ἐπὶ τῶν δικαστηρίων». Ἡ διάφορος σημασία τῆς λέξεως ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας πείθει ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἔλαβον αὐτὴν παρὰ τῶν Μακεδόνων ἢ τάνάπαλιν· ἀνήκει ἄρα ταῖς ἀνωτέρω (σελ. 20, 48) καταλεχθείσαις λέξεσιν, ὧν ἡ διάφορος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι σημασία μαρτυρεῖ τὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελῆ βίον τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ὅτι τὸ ἔτυμον αὐτῆς ἀβέβαιον (1), εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τοῦτο οὐδενὶ παρέχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποκηρύξῃ αὐτὴν ὡς ξένην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι τότε, ἵνα εἶναι ἀκόλουθος ἑαυτῶ, πλείστας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης θ' ἀναγκασθῇ νὰ χαρακτηρίσῃ βαρβάρους, καὶ ταῦτα ἀτόπως, διότι πλείστας ὄσας ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νῦν, θὰ δυνηθῶσιν οἱ μεθ' ἡμᾶς.

(1) Ἡ μόνη γνωστὴ μοι ἔτυμολογία τῆς λέξεως *σκοῖδος* εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Bezenberger ἐν ταῖς ἑαυτοῦ Συμβολαῖς Τόμ. Ζ' σελ. 65 προνεχθεῖσα ἐκ τοῦ ῥήματος σχίζω. Ἄλλ' αὕτη ὀφθαλμοφανῶς προσκρούει πρὸς πολλὰς φωνητικὰς καὶ σημασιολογικὰς δυσκολίας· διότι ἀποδειχθέντος ὅτι καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, οὐ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἐλέγετο ἡ λέξις, ἀπορεῖται πρῶτον πῶς τὸ σχ ἐτράπη εἰς σκ, πάθημα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης παντάπασιν ἀλλότριον (πρβλ. Zubaty ἐν Περιοδικῶν Kuhn Τόμ. ΛΑ' σελ. 15), δεύτερον πῶς ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ σχίζειν, χωρίζειν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἡ σημασία τοῦ σκευοφύλακος, ταμίου, ἣν ἐν Ἑλλάδι φαίνεται ὅτι εἶχεν· ἡ ἐν Μακεδονίᾳ σημασία τοῦ *σκοῖδος* ὡς χωρισμοῦ τινος, διακρίσεως, κρίσεως δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἐκ τοῦ ῥήματος τούτου παραγωγὴν, ἀλλ' ἡ ἐν Ἑλλάδι φαίνεται ὅπως ἀσυμβίβαστος.

Τοῖς ἀνωτέρω σελ. 28 λεγομένοις περὶ τῆς τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων bh dh gh εἰς ἄηχα δασέα ph, th, kh καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ περὶ τῆς ἐπελθούσης μετὰ ταῦτα ἀνομοιώσεως, ὥστε ἀντὶ τοῦ ἐτέρου τῶν δασέων τούτων ἐμφανίζεται ἔπειτα τὸ ἄηχον π, κ, οὐχὶ τὸ β, γ, (πέχαρι, κάλιθος), προστίθημι ἔτι τὸ κύριον Μακεδονικὸν ὄνομα *Χάλκας*, καθ' ὅσον τοῦτο παραγόμενον πάντως ἐκ τοῦ *χαλκός* (ἀντὶ *ghalghos* λεγόμενον, πρβλ. Prellwitz ἐν ταῖς Συμβολαῖς τοῦ Bezenberger τομ. ΙΕ'. σελ. 148 κέξ.) ἐγένετο κατ' ἀνομοίωσιν, καὶ δεικνύει κ, ἐνῶ ἂν μὴ ἡ τροπὴ τῶν ἡχηρῶν εἰς ἄηχα εἶχε συμβῆ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπελθούσης τῆς ἀνομοιώσεως θὰ ἐλέγετο *Χάλγας* οὐχὶ *Χάλκας*. Οὐδὲ δικαιουταί τις, φρονῶ, νὰ καταφύγη εἰς τὸν δισχυρισμὸν, ὅτι ἴσως οἱ Μακεδόνες ἀπήγγελλον ἀληθῶς *Χάλγας*, ἀλλ' οἱ γράψαντες ἀγνοοῦντες τὴν διάλεκτον ταύτην καὶ δὴ κακῶς ἀκούοντες τοὺς φθόγγους αὐτῆς καὶ ἀμελέστερον παριστῶντες ἔγραψαν μεταβεβλημένως. Διότι πρῶτον μὲν περὶ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἔγραψε καὶ ὁ Ἀμερίας, ὅστις λέγεται Μακεδῶν, καὶ δὴ κατ' ἀνάγκην ἠπίστατο τὰ κατὰ τὴν διάλεκτον ταύτην προσηκόντως, ἔπειτα οἱ παρατηρήσαντες καὶ καταγράψαντες τὴν διάφορον προφορὰν ἐν τῷ *Βάλακρος*, *Βίλιππος*, *ἄβροῦτες*, *Ξαρδικός* κλπ. δὲν δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν ἀναίσθητοι προκειμένου περὶ τοῦ *Χάλκας* κττ. Κατὰ ταῦτα (πρβλ. καὶ τάνωτέρω σελ. 17) τὸ ὄνομα τοῦτο δύναται νὰ προστεθῇ τοῖς ἀνομοιωθεῖσι παραδείγμασι *πέχαρι*, *κάλιθος*, *Ἡμαθία*, *Ἐχέδωρος* κλπ. κλπ.

Γ. Ν. Χ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΟΡΙΩΝ

νά, δια νά - γιανά

Ἡ νεωτέρα ἡμῶν γλῶσσα ἔχει δύο μόρια *νά* καὶ *γιανά*, ὧν τὸ μὲν πρῶτον χρησιμεύει συνήθως εἰς ἀνάλυσιν τῆς ἀπαρεμφάτου, θέλω νὰ φάγω, δὲν ἔμπορῶ νὰ μιλήσω κττ., τὸ δὲ δεύτερον εἰς δήλωσιν τοῦ σκοποῦ, θέλω νὰ φάγω γιὰ νὰ ζήσω, γιὰ νὰ μὴν πεθάνω, θέλω νὰ δουλέψω γιὰ νὰ κερδήσω χρήματα, θέλω νὰ κερδήσω χρήματα, γιὰ νὰ ζήσω καλὰ κτλ. Ἡ γένεσις τοῦ πρώτου ἐκ τοῦ *ἴνα*, κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ φωνήεντος *ι*, ἀτόνου καταστάνας τοῦ μορίου διὰ τὴν πρόκλισιν, εἶναι φθογγικῶς εὐερμήνευτος, ἀνάγεται δ' εἰς τοὺς πρώτους μεσαιωνικοὺς χρόνους, διότι ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς Βασιλείου Τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου 693,5 καὶ ἐν ἐπιγραφῇ Θρακικῇ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων (Πεντηκονταετ. Πανεπιστ. σελ. 166) ἀναγινώσκεται τὸ κεκολοθωμένον *νά* (1). Οὐδὲ σημασιολογικῶς καὶ συντακτικῶς παρέχει μεγάλας δυσκολίας ἢ χρήσις τοῦ *νά* μεθ' ὑποτακτικῆς ἀντὶ ἀπαρεμφάτου, διότι ἡ σημασιολογικὴ μεταβολὴ αὕτη, τοῦ *ἴνα* μεθ' ὑποτακτικῆς, ἀπὸ τῆς δηλώσεως τοῦ σκοποῦ εἰς ἀπλὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀπαρεμφάτου συνετελέσθη ἤδη ἐν τῇ Κοινῇ, ὅπως ἡ χρήσις τῆς Π. καὶ Ν. Δ. μαρτυρεῖ, ἡρμηνεύθη δ' ὑπὸ τε ἄλλων καὶ ὑπὸ τοῦ Winer ἐν τῇ Γραμματικῇ τῆς Ν. Δ. (σελ. 36, 314 κέξ.), ὥστε οὐδεμίαν χρεῖαν νὰ ἐπιμένωμεν ἡμεῖς σήμερον εἰς ἑρμηνείαν τῶν ἡρμηνευμένων.

Ὅμοίως εἶναι δῆλη ἡ γένεσις τοῦ μορίου *για* ἐκ τοῦ *διά*, ἀφοῦ καὶ παλαιότερον εὐρίσκεται τὸ πλήρες *διά* *νά* καὶ ἀφοῦ ἡμεῖς ἐκτὸς τοῦ *για*

(1) Ὁ Σοφοκλῆς ἀναγράφει ἐν τῇ Λεξικῇ αὐτοῦ καὶ ἀρχαιότερα χωρία, τοῦ ἔκτου αἰῶνος, ἧτοι ἐξ Εὐσεβίου Ἀλεξανδρείας 44 «πῶς αὐτοὺς καταλείψω καὶ νὰ με καταρῶνται;» καὶ 433 Β «ὁ Θεὸς καλὰ νὰ ποιῆσῃ μετὰ τοῦ δεινός», ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν κριτικῶς εἶναι τὰ χωρία ταῦτα ὑγιᾶ.

νά λέγομεν καὶ γιὰ χρᾶσι, γιὰ σέρα, γιατί, γιὰ γέρω ἀντι διεγείρω (ἐν Κρήτη) κλπ. Ἀπορεῖται δ' ὅμως ἡ χρῆσις τοῦ γιὰ ἠνωμένου μετὰ τοῦ νά, διότι οἱ ἀρχαῖοι προφανῶς δὲν ἔλεγον διὰ ἐνα. Πῶς λοιπὸν ἡμεῖς συνήψαμεν αὐτά; Συνήθως λέγεται ὅτι ἡ γλῶσσα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ἐκφράσαι τοὺς τελικοὺς λόγους δι' ἰδιαιτέρας ἐκφράσεως καὶ διαστελλομένη αὐτοὺς τῆς ἀναλύσεως, ἔπλασε τὸν τύπον τοῦτον διανά· ἀλλ' ἡ δοξασία αὕτη οὔτε ἀληθῆς οὔτε ἐπιστημονικὴ εἶναι· διότι οὔτε οἱ πλάττοντες τὴν γλῶσσαν ἄνθρωποι οὔτε ἡ πλαττομένη καὶ μεταπλαττομένη γλῶσσα — αὕτη προφανῶς πολὺ ὀλιγώτερον — σκέπτονται πῶς νὰ πλάσωσι τι νέον χάριν διαστολῆς ἀπὸ ἄλλου ὑπάρχοντος τοιαύτη γλωσσοπλαστικὴ ἀπὸ σκοποῦ καὶ ἐκ προνοίας γινομένη ἐνέργεια εἶναι ὅλως ἀλλοτρία τῶν λαλούντων, τ. ἔ. τῶν δημιουργῶν τῆς γλώσσης ἀνθρώπων. Πρόσθετε ὅτι καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν ἠθέλομεν ὁμολογήσει τοῦτο, πάλιν οὐδὲν διὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀληθῶς ἠθέλομεν ἐπιτύχει, διότι καὶ πάλιν θὰ ἠπορεῖτο πόθεν ὠρμήθησαν ἤτοι πόθεν ἔλαβον τὰ στοιχεῖα ταῦτα οἱ λαλοῦντες; διατὶ ταῦτα καὶ οὐχὶ ἄλλαι; πῶς κατωρθώθη ὥστε οἱ πρῶτοι νεωτερίσαντες καὶ εἰπόντες τὴν καινὴν ταύτην ἐκφρασιν οὐ μόνον ἀλλόκοτοι δὲν ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἀκούοντας ἀλλὰ καὶ μιμήσεως ἔτυχον; Εἰς λύσιν τῶν ἀποριῶν τούτων οὐδὲν ἀναντιλέκτως συμβάλλεται ἡ τοιαύτη θεωρία· ἀνάγκη ἄρα ἄλλης ἐξετάσεως.

Κατὰ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἄνω παρατηρηθεῖσα διαφορὰ τῶν μοριῶν τούτων δὲν εἶναι ὅλως ἀκριβής· πολλάκις δηλ. τὸ νά μόνον ἀρκεῖ εἰς δήλωσιν τοῦ σκοποῦ, καὶ ἐν πολλαῖς φράσεσι τοῦτο μόνον συνήθως λέγεται, ἐν ἄλλαις εἶναι δυνατὰ καὶ συνήθη ἀμφοτέρω, καὶ ἐν ἄλλαις μόνον τὸ γιὰ ἐγχωρεῖ· πρβλ. πάει νὰ φάν - νὰ πιῆ - νὰ περπατήση - νὰ ἰδῆ· δός του νὰ φάν, δός του κάθισμα νὰ καθίση· ἐπῆρ' ἓνα ξύλο νὰ τὸν χτυπήση — νὰ τὸν δειρῆ· πές του νὰ ἴσυχάση — νὰ φύγη, πές του το νὰ τὸ ξεύρη· ἤμπορεῖ νὰ δουλέψη νὰ βγάλῃ νὰ φάν, ἤμπορεῖ νὰ πάη νὰ τὸ πῆ καὶ νὰ ῥθῃ πίσω; ἤμπορεῖ νὰ κοιμηθῆ νὰ ξεκουρασθῆ, ἤμπορεῖ νὰ τὸ μολογήση νὰ ξεμπερδέψη· ἄς δουλέψη νὰ φάν· ἄς ζητήση νὰ βρῆ νὰ δουλέψη κτλ. κτλ. Ἐπειτα δός του νὰ φάν (γιὰ) νὰ μπορῆ νὰ τρέχη, πλέρωσέ τον (γιὰ) νὰ μαρτυρήση — νὰ δουλέψη· ἄς περπατήση λίγο (γιὰ) νὰ

χωνέψῃ· ἄς δουλέψῃ (γιά) νά κερδίσῃ — (γιά) ν' ἀποκατασταθῇ· πές του το (γιά) νά μὴν ξαναρωτᾷ, (γιά) νά μὴν ἀνψυχῇ κτλ. "Ἐπειτα, ἔφυγεν ἢ ἐπῆγε γιά νά μὴν ξαναγυρίσῃ, εἰδανείσθῃ γιά νά μὴν πληρώσῃ πλειά, ἔτσι ἔγραψε, γιά νά μπορῇ νά ξεφύγῃ αὔριον — γιά νά τοὺς γελάσῃ — γιά νά μὴν ξεύρουν ποῦ εἶναι κτλ. Ἐκ τούτων καθίσταται δῆλον, ὅτι ὁσάκις δὲν πρόκειται νά ἐκφρασθῇ ὁ ἀμέσως καὶ κατὰ φύσιν ἐκ τῆς προηγουμένης πράξεως συναγόμενος σκοπὸς ἀλλὰ τις ἄλλος, ἀπωτέρω, πλάγιος κλπ., ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως τὸ πλῆρες *γιατά*, ἄλλως δύναται νά λεχθῇ καὶ τὸ ἀπλοῦν *νά*. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ *γιατά* χρησιμεύει εἰς ἀκριβεστέραν, πληρεστέραν δήλωσιν τοῦ σκοποῦ, καὶ παραλαμβάνεται κατ' ἀνάγκην μόνον ἐκεῖ ὅπου τὸ *νά* θὰ ἐφαίνετο ὅτι δὲν θὰ ἐξέφραζεν ἀρκούντως σαφῶς τὸν σκοπὸν. Ἡ πληρεστέρα δ' αὕτη ἐκφρασις *γιατά* δύναται καταχρηστικῶς νά παραλαμβάνηται σήμερον καὶ ὅπου τὸ ἀπλοῦν *νά* θὰ ἤρκει, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν συνέβαιεν εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς χρήσεως. Συχνότατον δ' εἶναι ἐν πάσῃ γλώσσῃ τὸ φαινόμενον, ὅτι εἰς ἀδρομερεστέραν ἐκφρασιν παραλαμβάνεται ἢ τὸ αὐτὸ ἢ συνώνυμόν τι στοιχεῖον δις· τὸ *διὰ* *νά* ἄρα κατηρτίσθη ἐκ τῶν δύο συνωνύμων μορίων *διὰ* καὶ *νά* καθ' ὃν τρόπον τὸ χειρότερος, πλειότερος, καλλιότερος, μειζότερος, κρατίστατος, πρῶτιστος, οἶσθα, εὐρέθηκα, ἐχτυπήθηκα, τριήρην, Σωκράτην, ἄνδραν, ξεβγαίνω ξεβγάζω κλπ. χάριν σαφεστέρας δηλώσεως τῆς ἐννοίας αὐτῶν ἐπανέλαβον τὸ κατάλληλον στοιχεῖον. Ἐν Προδρόμῳ Γ'. 563 ἀναγινώσκεται σύναψις δύο τελικῶν μορίων τοῦ ὅπως καὶ τοῦ *νά*, λ. χ. τὰς ἀκοάς σου πρόσσυχες, ὅπως νά μάθῃς ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν νοσοῦντων· ἐνταῦθα θὰ ἤρκει βεβαίως καὶ μόνον τὸ *νά*, ἀλλὰ τὸ μὲν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου, τὸ δὲ καὶ ἵνα ὁ σκοπὸς τῆς προσυχῆς δηλωθῇ ἀκριβεστέρον, συνήφθησαν ἀμφοτέρα. Αὐτόθι Γ' 534 καὶ 581 κεῖται καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος *διὰ* *νά*.

Καὶ μὴ νά πλῆξῃ, νά σφαγῇ, μὴ νά τὸν πιάσῃ ὁ στρόφος, καὶ λυτρωθοῦμέν τον γοργόν, **διὰ** **νά** μὴν παραψάλλῃ.
 Προστάσει δὲ καὶ δίδουσιν τοὺς ἰατροὺς πλουσίως,
διὰ **νά** τοὺς ἔχη πάντοτε ἀόκνως (γρ. ἀόκνους), ἂν νοσήσῃ.

Ὅμοιως κείται παρὰ Ῥοβοάμ. 70-1

Υἱέ μου, θάνατόν τινος μὴ τὸν παρακαλέσῃς,
διὰ τὰ (ὕ)ποτάξῃς πρᾶγμα του, τὰ ἐπάρῃς τὸ ἐδικόν του

καὶ 95-6

Μὴ δώσῃς δῶρον τῷ κριτῇ ἢ φίλον τὸν ποιήσῃς.
διὰ τὰ νικήσῃς τὸν πτωχόν, τὰ ἐπάρῃς τὸ ἐδικόν του.

Ἡ σύναψις ἄρα τούτων εἶχε τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα συντελεσθῆ, πότ
 δ' ἀκριβῶς καθηρτίσθη κατὰ πρῶτον, ἀδύνατον τὰ ὀρίσθῃ δι' ἔλλειψ
 γνησιῶν δημῶδων μνημείων τῆς παλαιότερας γλώσσης.

Ἄλλὰ πῶς ἐγένετο δυνατὴ ἡ σύναψις τούτων καὶ οὐχὶ ἄλλων; κα
 πῶς ἀφοῦ τὸ μὲν διὰ ἐτίθετο πρὸ τῶν ὀνομάτων, τὸ δὲ *ἵνα-τὰ* πρ
 τῶν ῥημάτων; Περὶ τοῦ πράγματος διέλαβεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῖ
 ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ Α' 471 εἰπών: «Τὸ εἰδικὸν ἀπαρέμφατο
 τὴν σήμερον ἐξηγοῦμεν πολλὰκις διὰ τοῦ *ὅτι* καὶ τὰς περισσοτέ
 φορὰς διὰ τοῦ *τὰ*: τὸ δὲ ἀληθῶς τελικὸν ἀπαρέμφατον, ἤγουν ἐκεῖ
 τὸ ὅποῖον δύναται τὰ ἀναλυθῆ εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἐγκλισιν, προ
 γοῦμενον ἔχουσιν τὸ *ἵνα*, ἐκφράζομεν καμμίαν φορὰν μὲ μόνον τ
τὰ, καὶ τὰς περισσοτέρας μὲ τὸ *διὰ τὰ*. Καὶ σημειῶσαι, ὅτι αὐτὴ
 κατάχρησις τοῦ *τὰ* εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ εἰδικοῦ ἀπαρεμφάτου, κ
 μνουσα φυσικὰ ἀμφίβολον τὴν τελικὴν σημασίαν τοῦ *τὰ* (ἤγουν τ
ἵνα), ἠνάγκασε τὸν ἰδιώτην λαόν, . . . (comme par un instinct) ν
 προσθέσῃ τὴν *διὰ* (τέλος σημαίνουσαν καὶ αὐτήν), *διὰ τὰ* ἐνδυναμώ
 σῃ τὸν τρόπον τινὰ (renforcer) τὸ *τὰ* καὶ τὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ πᾶσαν ἀμφ
 βολίαν». Ἦτοι κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἡ κατάχρησις τοῦ *τὰ* κ
 ἐπὶ τῶν οὐχὶ τελικῶν προτάσεων ἐγένετο αἰτία, ἵνα οἱ Ἕλληνες ὡσεὶ ὑ
 ἐνστικτοῦ τινὸς ὀδηγοῦμενοι ἐνισχύσῃ τὸ *ἵνα* διὰ τῆς προσθήκης τ
διὰ, ὅπερ ἐπίσης ἐδήλου τέλος, καὶ οὕτω διαστειλῃ τοῦ ἀπλοῦ κ
 πολυσημάντου *τὰ*. Ἄλλὰ παραλείποντες ὅτι δὲν μανθάνομεν οὕτω τ
 λόγον τῆς προτιμήσεως τῆς *διὰ* καὶ οὐχὶ τῆς εἰς ἢ πρὸς ἢ ἐπὶ κλπ.
 αἰτινῆς ὁμοίως ἐδήλουν τέλος, οὐδὲ τὸν λόγον τῆς συνδέσεως τ
 τῆς πρὸ τῶν ὀνομάτων μόνον τιθεμένης, μετὰ τοῦ τελικοῦ μορί
ἵνα, παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τῆς φράσεως ὡσεὶ ὑπὸ ἐνστικτοῦ τινὸς οἱ

δὲν ἀληθῶς εἶπεν ἐρμηνεύεται, διότι τὰ τῆς γλώσσης πλάττονται καὶ μεταπλάττονται κατὰ ψυχολογικούς λόγους καὶ νόμους, οὓς ὀφείλομεν ἄναζητήσωμεν καὶ ῥητῶς ὀρίσωμεν, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰ ἐνστικτα, ἦτοι τὰ ἀνυπολόγιστα. Διὰ τοῦτο κρίνω ὅτι τὸ πρᾶγμα δεῖται ἄλλης ἐξηγήσεως.

Πάντων τῶν τελικῶν μορίων ἤδη ἀπὸ τῆς Κοινῆς τὸ *εἶνα* καὶ διὰ κατέστησαν εὐχρηστότατα ἐκβαλόντα κατὰ μικρὸν τὰ λοιπὰ ἐντεῦθεν ἐλέγοντο μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας φράσεις μεθ' ἑκατέρου τούτων ἀδιαφόρως, λ. χ. δουλεύει διὰ φαγεῖ καὶ δουλεύει ἵνα φάγη κλπ., διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐξεφέροντο πολλάκις ἀμφοτέρα ἐν τῇ αὐτῇ προτάσει λ. χ. Προδρ. Δ' 132 «*ἂν δώσουν στάμενόν ποτε δε' ἀνάγκην νὰ ψωνίσουν*». Πρόσθετες τέλος ὅτι πρὸ τοῦ *νά* μεθ' ὑποτακτικῆς ἐτίθετο πολλάκις τὸ ἄρθρον *τό*, πρὸ τοῦ ὁποίου πάλιν ἠδύνατο ὅπως καὶ πρὸ παντὸς ὀνόματος νὰ τεθῆ πρόθεσις, πρβλ. αὐτόθι 501-3 οὐδὲ διὰ σὲ τὸ ἐκτίσασι τοῦτο τὸ μοναστήριον, τὸ νὰ τὸ τρώγῃς μοναχός. . . νὰ μᾶς διώκῃς τῆς μονῆς καὶ Ε' 22 πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, καὶ Σπανία 143 οὐ βούλεσαι τὸ νὰ τὸ φανερώσης, Καλλιμάχ. 249 πικρὸν ἠγοῦμαι τὸ νὰ ζῶ, καὶ 823 λόγος μικρὸς ἂν ἐξαρκῆ πρὸς τὸ νὰ τὸ δηλώσῃ κτλ. Δὲν ἦτο ἄρα δύσκολον ἐκ φράσεων οἶον, πάει γιὰ κρασί καὶ πάει νὰ φέρῃ κρασί, δουλεύει μόνον γιὰ φαεῖ καὶ δουλεύει νὰ τρώῃ μόνον κτλ. καὶ ἐξ ἄλλων ὅπου, καθ' ἃ ἀνωτέρω, ἀμφοτέρα τὸ τε *διὰ* καὶ τὸ *νά* ἠνοῦντο ἐν τῇ αὐτῇ προτάσει (*δι' ἀνάγκην νὰ ψωνίσουν*), νὰ συναφθῶσιν ἀμφοτέρα *διὰ-νά*, ὁσάκις ἀκριβεστέρα δήλωσις τοῦ σκοποῦ ἐπεζητεῖτο, ἦτοι ἐκ τῶν φράσεων πάει διὰ κρασί καὶ πάει νὰ φέρῃ κρασί νὰ γίνῃ τρίτη πληρεστέρα, λ. χ. πάει ἐπίτινδες διὰ νὰ φέρῃ κρασί. Ἀνάγεται ἄρα ἡ γένεσις τῆς χρήσεως ταύτης εἰς τὴν σύμφυρσιν δύο συντάξεων, περὶ ὧν καὶ ἄλλοτε διελαβον ἐν τῇ Ἀθηναῖ Τόμ. 5' σελ. 143-4.

Τοιαῦτα συμπιλήσεις δύο φραστικῶν τρόπων εἰς ἓνα, ἐκφραστικώτερον, ἰσχυρότερον, ἀδρομερέστερον, συμβαίνουσιν ἐν πάσῃ γλώσσῃ ἀναγράφω τινὰ παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπειδὴ ἐλέγετο ὅτι κάλλιστα, ὅτι πλεῖστον κλπ. πρὸς δὲ καὶ ὡς ἐλάχιστα, ὡς πλεῖστον συνήφθησαν ἀμφοτέρα, τὸ τε ὡς καὶ ὅτι εἰς ἓν, ἦτοι ὡς ὅτι βέλτιστον, ὡς ὅτι ἀγριώτατος, ὡς ὅτι σμι-

κρόταται. Ὅμοιος συνάπτεται τὸ χάριν καὶ ἔνεκα, τίνος δὴ χάριν ἔνεκα; ἅπανθ' ἔνεκα τοῦ τοιούτου πάντες δρῶμεν χάριν Ὅμοιος τὸ μέχρι, ἐπὶ, πρὸς, εἰς, μέχρι ἐπὶ θάλασσαν, μέχρι εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅμοιος ἔστε ἐπὶ τὸ δάπεδον. Ὡσαύτως τίνος νόμου πρὸς χάριν, = χάριν τίνος νόμου; Καὶ τὸ πρὸς χάριν βροῶς, πρὸς χάριν σαρκὸς ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξενεχθῶσι καὶ βραχύτερον, ἢ δ' ἔννοια δὲν θὰ μετεβάλλετο πολὺ. Ἰπὸ τῶν μεταγενεστέρων συνήπτετο τὸ ἄρα οὖν, ἄρα οὖν ἀδελφοί στήκετε (Θεσσαλονικεῖς Β, 2, 15), ἄρα οὖν ὡς δι' ἐνός (Ρωμ. 5, 18), ἄρα οὖν ἀδελφοί ὀφειλέται ἐσμὲν (αὐτ. 8, 12), ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν (αὐτ. 14, 19), ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα (Γαλ. 6, 10).

Ὅμοιος λέγεται σήμερον πολλάκις ὑπὸ πολλῶν λέγω ὅτι νὰ ἔρθῃ, ἔλεγα ὅτι νὰ ἠμποροῦσες κλπ. Ὅμοιος συνάπτεται ἐν ἑαυτῷ μαζὶ μετὰ τοῦ μέ, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὡς παραστατικώτερον τοῦ ἀπλοῦ μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅμοιος λέγεται πολλαχοῦ ἀφόντες καὶ ἀφόντες, ἀφόντας καὶ ἀφόντα ἐκ τοῦ ἀφού καὶ ὄντα· συνηπτάτα δὲ συνάπτομεν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ τὸ ὥστε μετὰ τὸ λοιπὸν, λέγοντες ὥστε λοιπὸν φρονεῖτε πῶς θὰ ζήσῃ, ὥστε λοιπὸν τὸν εἶδες καλὰ κλπ.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

(ἐκδ. L. Dindorfii)

1. Νικολάου Δαμασκηνοῦ ἀπ. 1. σελ. 1.

Πυνθανομένων δ' ἐκείνων «καὶ τίς γενήσεται τρόπος;»
εἶπεν ὡς οὐδὲν χρὴ κάμνειν, ἀλλ' ἀναβάντας πρὸς αὐτὴν
ἐπὶ <τὴν> κορυφὴν τοῦ ὄρους—ὠθεῖν αὐτὴν ἀπ' ἄκρου εἰς
τὰ κάτω.

ὅτι πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ ἄρθρον *τὴν* πρὸ τοῦ *κορυφὴν* μαρτυροῦσι
τὰ προειρημένα

«Σεμίραμις ἐπεὶ ὁδοιποροῦσα ἐγένετο ἐν Μήδοις, ἀναβᾶσα ἐπὶ τι
ὄψηλόν ὄρος *πάρτοθεν πλην καθ' ἕν μέρος περιεργωγὸς καὶ ἄβατος*
μισαδί καὶ ἀποτόμῳ πέτρα ἰθεῖατο τὴν στρατιάν ἀπὸ τινος ἐξέδρας.

Ἔσαστως τὰ ἐπόμενα

«ἢ δὲ ἀναγνοῦσα τῇ ὑστεραία ἐπ' ἄκρου τοῦ ὄρους ἀνα-
διδασαμένη καλεῖ τοὺς Ὀννεω παῖδας».

Τοῦ αὐτοῦ ἀπ' 3. σελ. 4.

Ταῦτ' ἰδὼν τε καὶ ἀκούσας ὁ Βαβυλώνιος τὸν Μῆδον
ἐγείρει καθεύδοντα καὶ εἰ δὴ τι πλέον τὰ θεῖα εἰδὼς συμ-
βάλλει τὴν τοῦ ὄνειρου φήμην [καὶ] κελεύει τὸν Ἀρβάκην
ἵνα παρὰ τὸν Τίγριν.

Κακῶς ἐκβάλλουσι τὸν μετὰ τὸ *καθεύδοντα ὄντα καί*. Ἐκβλητέος
ὁ πρὸ τοῦ *κελεύει*, ὅστις προφανῶς προῆλθεν ἐκ διττογραφίας τῶν δύο
πρώτων γραμμάτων τοῦ ἐπιφερομένου *κελεύει*.

3. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 4. σελ. 8.

βασιλεὺς δὲ ὁ Μήδων Ἀρταῖος—ὑπελάμβανε που ἐν κυ-
νηγεσίῳ ὑπὸ λέοντος ἢ ἄλλου τοῦ θηρίου καταβεβρωσθαι.

Γραπτέον *του* καὶ οὐχὶ *τοῦ*.

4. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 18. σελ. 19.

Γραπτέον *Μόφος* και οὐχι *Μόξος*.

5. τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 32. σελ. 24

καὶ οἱ μὲν διὰ τὴν Τημένου ἐπισκίασιν ἐξεώσθησαν ἐκ τῆς ἀρχῆς.

Οὐδεμία ἀνάγκη νὰ γραφῆ *ἐπίσκηψιν*, ὡς ὁ Μυλλῆρος προέτεινε τὴν *ἐπαναίρεσιν*, ὡς φρονεῖ ὁ Δινδόρφιος. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ Νικόλαος, ὡς καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι συνηθίζουσι, ποιητικώτερόν περὶ τὸν λόγον ἐνταῦθα ἐξήνεγκε. πρβ. Ἄνθολ. παρ. 9. 19, Ἄνερα τὸ πολύμητιν — *τύμβος ἐπεσκίασεν*.

6. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 45. σελ. 27.

Ἄμοργός, νῆσος μία τῶν Κυκλάδων ἔχουσα πόλεις τρεῖς Ἄρκεσίνην, Μινῶαν, Αἰγιάλνῃν ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Παγκάλνῃν καὶ Ψυχία . . . Νικόλαος δ' Ἄμοργίτην αὐτὸν καλεῖ.

Τὸ χάσμα συμπληρωτέον ὁ πολίτης Ἄμοργίτης Νικόλαος δ' Ἄμοργίτην αὐτὸν καλεῖ.

ὅτι οὕτω συμπληρωτέον πρβ. ἀπ. 40.

Παρώρεια.

οἱ πολῖται Παρωρεῖς, Νικόλαος δὲ Παρωρεάτας φησίν.

7. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 48. σελ. 30.

Λυδοὶ δὲ Ἄρδυν ἐπὶ βασιλείαν καλοῦσιν ἀγγέλους καὶ ἄλλους πέμψαντες καὶ τῶν Ἡρακλειδῶν τινας.

Γραπτέον *πέμψαντες*.

8. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 53. σελ. 40.

οἱ δὲ Ἰωλκοὶ (γρ. Ἰώλκιοι, ὡς ὀρθῶς ὁ Δινδόρφιος λέγει) ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἤχθησαν Μίδειάν τε καὶ Ἰάσονα καὶ τοὺς μὲν φυγῆ ἐζημίωσαν [οἱ δ' εἰς Κόρινθον ἀπεχώρησαν] ταῖς δὲ παισὶ συνέγνωσαν ὑπὸ ἀκακίας ἐξαπατηθείσαις.

Ἐκβλητέον τὸ ταράττον τὸν λόγον παρεμβλημα, οἱ δ' εἰς Κόρινθον ἀπεχώρησαν, ὅπερ προφανῶς εἶνε σχόλιον τοῦ φυγῆ.

9. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 55. σελ. 41.

Ὡς δ' ἑκάτερος αὐτῶν (τῶν σκυλάκων) ὁμοῖος ἐγένετο τῇ τροφῇ, Σπαρτιάταις ἐκκλησιάζουσι πρὸς τοὺς περιοίκους πολέμου περὶ καὶ ἀμνηχανοῦσι παραγαγὼν ἀμφοτέρου εἰς μέσον καὶ σὺν αὐτοῖς δόρκους τε καὶ ζῶμους καὶ ὅσα ἐσκευασμένα ἔλεξεν.

Γραπτέον δόρκον ἀντί τοῦ δόρκου. Ὅτι δὲ εἰς ἦτο καὶ οὐχὶ πολλοί, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Νικόλαος παρακατιῶν λέγων ὁ δὲ θηράτωρ ἐπὶ τὸν δόρκον (ἔωρμησεν). Πρβ. καὶ Πλουτ. Λακων. ἀποφθ. 225 F ὅπου ἀντί τοῦ δόρκου λέγεται ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἀφῆκε λαγῶν.

10. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 59. σελ. 46.

Μύρων ὁ Σικυωνίων βασιλεὺς—ἦν περὶ τε τὰ ἄλλα καὶ περὶ τὰς γυναῖκας ἀκόλαστος· ἄς οὐ λάθρα μόνον, ἀλλὰ καὶ φανερῶς βιασάμενος ἤσχυεν.

Γραπτέον μᾶλλον βιαζόμενος ἀντί τοῦ βιασάμενος.

11. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 65. σελ. 61.

ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν λισσάδες πέτραι καὶ τὸ ὄρος διερρωγὸς καὶ ὑψηλὸν ἦν· διὰ μέσου δὲ διεξιέναι. . . τὰς ἐμβολὰς Οἰδάραις ἐφύλαττε μυρίοις ὀπλίταις· καὶ ἦν ἀνέλπιστον διελθεῖν.

Τὸ τετραγαμμένον τοῦτο χωρίον ἀναγνωστέον καὶ διορθωτέον ὧδε.

ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν λισσάδες πέτραι καὶ τὸ ὄρος διερρωγὸς καὶ ὑψηλὸν ἦν· διὰ μέσου δ' ἔδει ἰέναι· καὶ ἦν ἀνέλπιστον διελθεῖν (ὅτι) τὰς ἐμβολὰς Οἰδάραις ἐφύλαττε μυρίοις ὀπλίταις.

12. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 86. σελ. 79.

καὶ συναποθνήσκουσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην εἴτ' ἐν νόσῳ τελευτήσῃ βασιλεὺς εἴτε πολέμῳ εἴτ' ἄλλως πως.

Γραπτέον εἴτε ἀντί τοῦ εἴτ' ἐν, ὡς καὶ τὰ ἐπόμενα εἴτε πολέμῳ εἴτ' ἄλλως πως δεικνύουσιν. Τὸ ν προῆλθεν ἐκ διττογραφίας.

13. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 94. σελ. 84.

καὶ δῆλοι πρὸ τῆς εὐτυχίας ἦσαν ἀλλήλοισι πολεμοῦντες.

Ὅτι ὁ Νικόλαος συντάσσει τὸ πολεμεῖν δοτικῇ πρβ. ἐν σελ. 71 ἔγνωσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολεμεῖν. κ. ἄ. Γραπτέον λοιπὸν ἀλλήλοισι ἀντί τοῦ ἀλλήλους.

14. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 17. σελ. 105.

καὶ ὡς ἀφίκετο ἐντυχάνει τοῖς ἐν Ῥώμῃ θαπτομένῳ Καίσαρι (παρατυχοῦσιν) οἱ ἀπήγγελλον τά τε ἄλλα.

Οὕτω συμπληροῦμεν τὸ χάσμα.

15. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 30. σελ. 130.

Ὅτι τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν οἰκίαν ἀπιόντος μετὰ τὸ διαλ-

λαγῆναι πρὸς Ἀντώνιον, μονωθέντα Ἀντώνιον αὔθις ἀνε-
ρεθίζεσθαι, τὴν εὐνοίαν ὀρώντα παρὰ πολὺ τοῦ στρατιω-
τικοῦ παντὸς ἀπονεύουσιν ὡς πρὸς <ἐκεῖνον>· ἐκεῖνον μὲν
γὰρ ἐποιοῦντο παῖδά τε εἶναι καὶ διάδοχον ἀποδεδείχθαι ἐν
ταῖς διαθήκαις.

Οὕτω, νομίζομεν, συμπληρωτέον τὸ χάσμα.

16. Παισανίου Δαμασκηνοῦ ἀπ. 3. σελ. 156.

καὶ ἐν τῷ εὐχεσθαι αὐτοὺς καὶ μυσταγωγεῖν κατηνέχθη
σφαῖρα πυρὸς [κεραυνοῦ] ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἥτις ἐποίησε
παυθῆναι τὸν χειμῶνα καὶ τὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπισχεθῆναι
ρεῖθρα.

Ἐκβλητέον τὸ κεραυνοῦ ὡς σχόλιον τοῦ σφαῖρα πυρός.

17. Τοῦ αὐτοῦ αὐτ.

καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς τιμᾶν ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ὅπερ ἔλεγεν
αὐτοῖς ἑορακέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατενεχθέν[τα].

Διορθωτέον κατενεχθέν ἀντὶ τοῦ κατενεχθέντα.

18. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 4. σελ. 157.

καὶ κατεδίωξαν ὀπίσω Σέλευκος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄρνο-
σκόποι.

Γραπτέον ὀρνεοσκόποι, ὡς κατωτέρω ὀρνεοθυσίαν.

19. αὐτ. Γραπτέον ἐν δὲ τῇ Ἀρτιγορείᾳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ
Ἀρτιγορείᾳ.

20. Αὐτ. σελ. 160.

καὶ οὕτως τὴν αὐτὴν πόλιν ἔκτισεν ἐπάνω τοῦ αἵματος
τοῦ συάγρου, θυσιάσας κόρνιν <ἀνδρός> ἀδαῆ ὀνόματι
Ἀγαῖνν.

Ἀνάγκη νὰ προστεθῇ τὸ ἐκπεσὸν διὰ τὸ ὁμογράμματον τῇ ἐπο-
μένῃ λέξει ἀνδρός, ὅπως ἀκριβωθῇ ἡ ἔννοια τοῦ ἀδαῆ.

21. Δεξίππου ἀπ. 19 σελ. 184.

κύκλω τῆς πόλεως περιήεσαν καταθεώμενοι ὅπη εὐα-
ποτεῖχιστον ἢ καὶ ἐπιβατὸν ἐν τῇ προσαγωγῇ τῶν κλι-
μάκων ὑπάρχοι.

Προτιμῶμεν εὐεπιβατόν ἀντὶ τοῦ ἐπιβατόν.

22. Εὐναπίου ἀπ. 49. σελ. 245.

Σιρομάστης, σκευός τι σίδηροῦν, λαβὴν ξυλίνην ἔχον
παρὰ τοῖς τελώναις εἰς ἔρευναν.

Διορθοῦντες τὸ τυπογραφικὸν ἀμάρτημα συνιστῶμεν τοῖς τελώναις
τὴν λέξιν *σιρομάστης*.

23. Τοῦ αὐτοῦ 62. σελ. 254.

οἱ δὲ ἐπιτροπεύοντες δεῖ πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμου
ὥσπερ βασιλεύοντες, φανερώς μὲν οὐκ ἐναντίας χειρας καὶ
ὄπλα ἀράμενοι κρύφα δ' ἀπάτης καὶ δόλου μηδὲν ὑπο-
λείποντες.

Τὸ *ἐπολέμου* καὶ ἡ ἐπομένη μετοχὴ *ὑπολείποντες* δεικνύει ὅτι
ἀντὶ τοῦ *ἀράμενοι* γραπτέον *αἰρόμενοι*.

24. Τοῦ αὐτοῦ σελ. 255.

Οἱ δὲ κόλακες χθὲς μὲν καὶ πρόων (ἀπο)δεδρακότες
τοῦ καπηλείου καὶ τοῦ τὰ βάθρα καλλύνειν καὶ τοῦδαφος
κορεῖν κλπ.

Γραπτέον *ἀποδεδρακότες* ἀντὶ τοῦ *δεδρακότες*.

25. Τοῦ αὐτοῦ 79 σελ. 264.

Ὁ δὲ Γαῖνας ἐξεχώρει τῆς πόλεως καταλιπὼν αὐτὴν
πολυάνδριον καὶ πολυτελῆ τάφον.

Διορθωτέον *καταλείπων* ἀντὶ τοῦ *καταλιπὼν*.

26. Τοῦ αὐτοῦ 84 σελ. 267.

καὶ οἷ γε προσήκοντες αὐτῷ λογισταὶ τῶν στρατιωτικῶν
ἔργων τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν ἤδεσαν, τὸ δὲ πλῆ-
θος τῶν ἑταιρῶν καὶ τὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἀριθμὸν αὐτοῦ
διέφυγεν.

Διορθωτέον

καὶ οἷ γε προσήκοντες αὐτῷ λογισταὶ τῶν στρατιωτικῶν
ἔργων τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν ἤδεσαν, τὸ δὲ πλῆ-
θος τῶν ἑταιρῶν καὶ (τῶν χρυσῶν τῶν) ἐκ τῶν χειρῶν
(ὁ) ἀριθμὸς αὐτοῦς διέφευγεν.

27. Πρίσκου ἀπ. 3 σελ. 282.

καὶ ἐχόλεσεν αὐτῷ ὁ βασιλεύς.

Γραπτέον *ἐχόλωσεν*.

28. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 7 σελ. 287.

καὶ τὴν ἀγορὰν τὴν ἐν Ἰλλυριοῖς μὴ πρὸς τῇ ὄχθῃ τοῦ

Ίστρον ποταμοῦ γίγνεσθαι, ὡσπερ καὶ πάλαι, ἀλλ' ἐν Ναισσοῦ, ἦν ὄριον, ὡς ἐπ' αὐτοῦ δηρωθεῖσαν, τῆς Σκυθῶν καὶ Ῥωμαίων ἐτίθετο γῆς.

Γραπτέον ὑπ' αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ. Ὅτι δὲ οὕτω γραπτέον πρὸς κατωτέρω ἀπ. 9 ἐν σελ. 291 ἀφικόμενοι δὲ εἰς Ναισσὸν ἐρημον μὲν εὖρομεν ἀνθρώπων τὴν πόλιν ὡς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀνατραπεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς ἱεροῖς καταλύμασι τῶν ὑπὸ νόσων κατεχομένων τινὲς ἐτύχχανον ὄντες.

29. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 7. σελ. 288.

ὑποσχόμενος δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐπὶ τὴν ἐστίασιν πρὸς τὸν εὐνοῦχον παραγενόμενος καὶ ὑπὸ τῷ Βιγίλα ἐρμηνεῖ δεξιᾶς καὶ ὄρκους ἔδοσαν κλπ.

Γραπτέον ποιήσῃς ἀντὶ τοῦ ποιεῖν.

30. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 8 σελ. 290.

εἰς Σερδικὴν ἀφικνούμεθα τρισκαίδεκα ὁδὸν ἀνδρῶν εὐζώνῳ τῆς Κωνσταντίνου ἀπέχουσιν ἐν ἧ καταλύσαντες καλῶς ἔχειν ἠγησάμεθα ἐπὶ ἐστίαν Ἐδέκωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ βαρβάρους καλεῖν.

Προσθετέον πρὸ τοῦ τρισκαίδεκα τὸ ἐκπεσὸν ἡμερῶν καὶ διορθωτέον ἐστίασιν ἀντὶ τοῦ ἐστίαρ. Πρὸς ἀνωτ. σελ. 288 ἀπ. 7 ἐπὶ τὴν ἐστίασιν — παραγενόμενος.

31. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 8. σελ. 318.

τότε δὲ διὰ τὸν τῆς εὐωχίας καιρὸν παρελθὼν τῷ τε εἶδει καὶ τοῖς ἐσθήμασι καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς συγκεχυμένως παρ' αὐτοῦ προφερομένοις ῥήμασι τῇ γὰρ Αὐσονίων τὴν τῶν Οὐννων καὶ τὴν τῶν Γόθων παραμιγνύς γλῶτταν πάντας διέχεε καὶ εἰς ἄσβεστον ὀρμηῆσαι γέλωτα παρεσκεύασε πλὴν Ἀττίλα.

Διορθωτέον καὶ στικτέον ὡδε, ὅπως καὶ τὸ ἀνακόλουθον ἐκλίπη.

τότε δὲ διὰ τὸν τῆς εὐωχίας καιρὸν παρελθὼν τῷ τε εἶδει καὶ τοῖς ἐσθήμασι καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς συγκεχυμένως παρ' αὐτοῦ προφερομένοις ῥήμασι (τῇ γὰρ Αὐσονίων τὴν τῶν Οὐννων καὶ τὴν τῶν Γόθων παρεμίγνυ γλῶτταν) πάντας διέχεε καὶ εἰς ἄσβεστον ὀρμηῆσαι γέλωτα παρεσκεύασε πλὴν Ἀττίλα.

32. Μάλχου άπ. 13 σελ. 401.

έλεγον δέ οί πρέσβεις ότι 'Ονώριχος φίλος τε τῷ βασιλεῖ καθεστήκοι άδόλως καί στέργοι τὰ 'Ρωμαίων καί άφίησι πάντα, ά πρόσθεν ένεκάλει περί τε τῶν προσόδων καί τῶν άλλων χρημάτων, ά τῆς αὐτοῦ γυναικός προειλήφει ό Λέων, καί όσα τῶν έμπόρων τῶν έκ τῆς Καρχηδόνας άρτι καθισταμένου τοῦ πολέμου έλήφθη καί εί τι άλλο πάλαι ό πατήρ πρὸς 'Ρωμαίους όπώσοῦν έσχεν αίτίαν· τήν τε εἰρήνην έχειν άξιοίη βεβαίαν καί μηδέν είναι λοιπὸν τοῖς 'Ρωμαίοις ύποπτος τῷ μη οὐχί γνησίως τὰς σπονδάς έμπεδώσειν καί όσα ἤδη συνέκειτο.

Αί προτασσόμεναι τῆς όριστικῆς άφίησι δύο εὐκτικαί καθεστήκοι καί στέργοι καί ἡ άσυνδέτως έπακολουθοῦσα άλλη εὐκτική άξιοίη δεικνύουσιν ότι ἡ μετά τῶν πρώτων δύο εὐκτικῶν συνδεομένη όριστική άφίησι δέν έχει ύγιῶς. Καθ' ἡμᾶς ό Μάλχος έγραψεν άφιεῖς, όπερ άντιγραφεύς τις μη έννοήσας ένεκα τῶν παρεμβαλλομένων ά πρόσθεν — αίτλαν ότι άπόδοσιν έχει τὸ άξιοίη μετέγραψεν άφίησι καί οὕτω κατέλιπεν άσύνδετον τήν τε τελευταίαν εὐκτικὴν μετά τῶν προηγουμένων άπατηθείς ίσως καί έκ τοῦ πρὸ τοῦ εἰρήνην κειμένου τε, όστις όμως συνάπτει τὸ έχειν καί είναι καί οὐχί όλόκληρον τὸν λόγον πρὸς τὰ προηγούμενα. Γραπτέον λοιπὸν καί στικτέον ὡδε·

έλεγον δέ οί πρέσβεις ότι 'Ονώριχος φίλος τε τῷ βασιλεῖ καθεστήκοι άδόλως καί στέργοι τὰ 'Ρωμαίων καί άφιεῖς πάντα ά πρόσθεν ένεκάλει περί τε τῶν προσόδων καί τῶν άλλων χρημάτων, ά τῆς αὐτοῦ γυναικός προειλήφει ό Λέων, καί όσα τῶν έμπόρων τῶν έκ τῆς Καρχηδόνας άρτι καθισταμένου τοῦ πολέμου έλήφθη καί εί τι άλλο πάλαι ό πατήρ πρὸς 'Ρωμαίους όπώσοῦν έσχεν αίτίαν, τήν τε εἰρήνην έχειν άξιοίη βεβαίαν καί μηδέν είναι λοιπὸν τοῖς 'Ρωμαίοις ύποπτος τῷ μη οὐχί γνησίως τὰς σπονδάς έμπεδώσειν καί όσα ἤδη συνέκειτο.

33. Τοῦ αὐτοῦ άπ. 14 σελ. 401.

ὡς τὰ μὲν Θευδερίχου τοῦ παιδός Βαλαμήρου άεί άσθενέστερα καί έλάττονα γίνονται.

Γραπτέον γίγναιτο. 'Ότι ό Μάλχος έγίνωσκε τὸ 'Αττικὸν σχῆμα

πρβ. ἐν τῷ αὐτῷ ἀποσπάσματι περὶ τὸ τέλος τὴν πρότασιν καὶ ὅσα χρήσιμα στρατοπέδω πάντα ἐγγίγνεται ἔτοιμα.

34. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 16 σελ. 405.

Ζήνων δὲ πυθόμενος πρὸς μὲν τὸν Βαλαμῆρου ἀπεκρίνατο ὅτι αὐτὸς εἶναι προδότης καὶ πάντα ἐναντία οἷς ὑπέσχετο δράσας, ὅστις διαπολεμεῖν ὑποσχόμενος μόνος εἶτα καὶ βοήθειαν προσκαλέσαστο ἄλλην, πάλιν δὲ τὴν δύναμιν τῶν Ῥωμαίων καλέσας κρύφα πρὸς Θεουδέριχον πρᾶττΕι.

Αἱ προηγούμεναι εὐκτικαὶ δεικνύουσιν ὅτι καὶ τὸ πρᾶττει κατ' εὐκτικὴν πρᾶττειΟι γραπτέον.

35. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 18 σελ. 412.

πέμπας ἀπήτει σῖτον πολὺν τινα καὶ οἶνον, ὅπως τῷ στρατῷ ἔχοι ἀπιῶν ἐφόδια· οἱ δὲ οὐδὲν ἔφασαν αὐτῷ <δοῦναι> δύνασθαι, ἐν τούτοις κλπ.

Οὕτω, νομίζομεν, συμπληρωτέον τὸ χάσμα.

36. Ὀλυμπιοδώρου ἀπ. 24 σελ. 459

δωρεῖται Ἀδαοῦλφος καὶ ν' εὐειδεῖς νεανίας σηρικὴν ἐνδεδυμένους ἐσθῆτα φέροντος ἐκάστου ταῖς χερσὶν ἀνὰ δύο μεγίστων δίσκων.

Διορθωτέον *μεγίστου* δίσκου.

37. Μενάνδρου ἀπ. 28 σελ. 65

καὶ οὐ παυσόμεθα καταβάλλοντες καὶ χειρούμενοι, ἕως ἂν Ἐφύβριση τὸ βάρβαρον.

Διορθωτέον Ἀφύβριση (=παύσεται ὑβρίζον, ἀποβάλλη τὴν ὑβριν), ὅπερ ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ.

38. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 43 σελ. 85.

καὶ ἐτέρους δὲ πλείστους δονακῶδεις τε καὶ λοχμῶδεις, ἔτι δὲ καὶ ὑδατῶδεις διεληλυθότες χώρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ <τῆς χώρας> τῆς λεγομένης Ἀκκάγας, ὄνομα δὲ γυναικὸς ἀρχούσης τῶν ἀνὰ τὰ ἐκείνη Σκυθῶν, χειροτονθείσης τνικαῦτα ἐς τοῦτο ὑπὸ Ἀναγαίου, ὃς ἐκράτει τοῦ φύλου τῶν Οὐτιγούρων—παρεγένοντο ἔνθα τὰ πολεμικὰ σύμβολα τοῦ Τουρξάνθου ἐτύγγανεν ὄντα.

Τὰ συμπραζόμενα δεικνύουσιν ὅτι πρέπει νὰ προστεθῶσιν αἱ λέξεις

τῆς χώρας, αἵτινες ἔνεκα μεταπηδήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον ἐξέπεσον.

39. Αὐτ. σελ. 88.

Τοσαῦτα μὲν οὖν τῷ Τουρξάνθῳ ἐκεκόμπαστο ὑψαγόρας γάρ τις ἀνὴρ καὶ ἀλαζονεῖα χαίρων.

Γραπτέον ἀνήρ ἀντὶ τοῦ ἀνήρ.

40. Αὐτ. σελ. 89.

καὶ δὴ αὐτίκα Οὐαλεντῖνος καὶ ὅσοι γε αὐτῷ ἐπικολούθησαν, τοῖς αὐτῶν ξιφιδίοις διεχαράξαντο τὰς σφᾶς αὐτῶν παρειάς.

Ὁ Δινδόρφιος περιγράφει τὸ βάρβαρον σφᾶς, ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ γραφῆ *σφετέρας* ὡπερ ταχυγραφικῶς γεγραμμένον σφᾶς ὁ ἀντιγραφεὺς κακῶς ἀνέγνω. Οὕτω δὲ καὶ μόνον δύναται νὰ ἐνονηθῆ ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ.

41. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 64 σελ. 125.

αὐτὸς δὲ οὐ πολλοῦ τὴν χρόνου διάνοιαν γνῶσεσθαι Τούρκων.

Γραπτέον

αὐτὸς δὲ οὐ πολλοῦ χρόνου τὴν διάνοιαν γνῶσεσθαι Τούρκων.

42. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 66 σελ. 131.

ὁ δέ γε ἀντεσήμενεν ὡς ἡ γῆ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως μεγίστη τέ ἐστι καὶ ἄπλετος καὶ ὡς δυσεύρετόν τι φυγὰς ἀνὴρ ἐν αὐτῇ ἀλώμενος, τυχὸν δὲ ὅτι καὶ ὀλέθρῳ ἦλω· πρὸς ταῦτα ἀντέλεξεν ὁ Βαϊανὸς ὀμνύναι τοὺς Ῥωμαίων ἡγεμόνας ὡς ἀναμαστεύσουσι καὶ εἴ τι εὐροίεν τὸν φυγάδα ἀποκρῦψοιτο οὐδαμῶς ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ἐγχειριεῖν αὐτὸν τῶ τῶν Ἀβάρων μονάρχῳ.

Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ πρῶτον τὸ ἀπροσδιόνυσον τι διορθωτέον πον, εἶτα δὲ γραπτέον *ἐγχειριοῖεν* ἀντὶ τοῦ *ἐγχειριεῖν*, ὡς δεικνύει καὶ ἡ προηγουμένη εὐκτικὴ ἀποκρῦψοιτο.

43. Ἀγαθίου ἀπ. 10 σελ. 155.

Ναρσῆς—ἀνδρας ὡς πλείστους ὑπὸ τὰ κοῖλα ἐμβάλων τοῦ σπληαίου ὄργανα φέροντας λιθοτόμα καὶ τοιχωρύχα ἐξεκόλαπτεν ἡρέμα καὶ διέτεμεν τοῦ ἀντροῦ τὸν ὄροφον, ἔνθα τὸ ἔρυμα ἡδραστο, καὶ ἐς τοσοῦτον ἐξέκοπτεν καὶ

διεκάθαιρε τὴν βᾶσιν τῆς οἰκοδομίας ἐς ὅσον ἦδη τὴν ἀρχὴν τοῦ θεμελίου ἀπογυμνοῦσθαι.

Καὶ ὁ προηγούμενος τοῦ *διέτεμεν* παρατακτικὸς *ἐξεκόλαπτεν* καὶ οἱ ἐπόμενοι *ἐξέκοπτεν* καὶ *διεκάθαιρεν* δηλοῦσιν ὅτι ἀντὶ τοῦ *διέτεμεν* γραπτέον *διέτεμεν*.

44. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 11 σελ. 158.

κατέλιπεν δὲ καὶ ἐν Κύμῃ δύναιμιν ἀξιοχρεων, ὅπως δὴ προσκαθεδούμενοι καὶ ἔνδον τοὺς δυσμενεῖς ἐγκατείργοντες χρονία γοῦν αὐτοὺς παραστήσοιντο πολιορκία.

Τὸ ἐπόμενον *ἐγκατείργοντες* ἀπαιτεῖ νὰ γραφῇ *προσκαθεζόμενοι* ἀντὶ τοῦ *προσκαθεδούμενοι*. Παρατηρητέον ὅτι ὁ Ἄγαθίας καὶ ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἄλλοις πλείστοις χωρίοις ἀπομιμείται τὸν Θουκυδίδην πρβ. ἀπ. 1 σελ. 140, ἀπ. 5 σελ. 148, 149 B. 10, 156 D. 14, 163 D. 14, 165 D. B. 20, 172 D. κ. ἀ.

45. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 16 σελ. 166 D.

εἰ τήνδε τὴν δόξαν ἀφέντες μόνον καθ' ἑαυτὸν σκοπήσοιτε τὸ πραχθέν, οὐκ ἂν ὑμῖν ὀφθεῖν τηλικούτον δεινὸν ὀπόσον ἄλλως ἠγεῖσθε.

Γραπτέον *καθ' ἑαυτὸ* ἀντὶ τοῦ *καθ' ἑαυτόν*.

46. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 17 σελ. 168 B.

καὶ ἐγὼ μὲν οὐδέν τι φλαῦρον <ἂν> εἶποιμι ἐς ὑμᾶς, ἄλλως δέ τις ἴσως ἐρεῖ μαλακίαν εἶναι τὸ χρῆμα.

Ἄναγκαῖος ὁ ἐκπεσὼν ἄν.

47. Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 20 σελ. 174 D.

Οἱ δὲ Φράγγοι Ἄφύβριζον μὲν ἐς αὐτὸν καὶ ἐλοιδοροῦντο καὶ προδότῃν ἀπεκάλουν τοῦ γένους.

Γραπτέον *Ἐφύβριζον* ἀντὶ τοῦ *ἀφύβριζον*. Ὅμοιος ἐν σελ. 307, 9. B. γραπτέον *ἐφρυβρίζων* ἀντὶ τοῦ *ἀφρυβρίζων*.

48. Τοῦ αὐτοῦ 2, ἀπ. 9 σελ. 194 D.

οἱ δὲ Ῥωμαῖοι—ἐπήεσαν δοράτιά τε ἀκοντίζοντες καὶ τοῖς κόντοις διωθούμενοι.

Γραπτέον *κοντοῖς* ἀντὶ τοῦ *κόντοις*.

49. Τοῦ αὐτοῦ 3 ἀπ. 6 σελ. 245 C.

εἰ δέ γε καὶ ἀντισταῖεν, ἀλλ' οὐδενὶ πόνῳ <ἂν> διαφθαρεῖναι.

Ἄνάγκη νὰ προστεθῆ; ὁ ἀν.

50. Αὐτ. 21. C.

τοῦ δὲ βου πολλοῦ φερόμενον. Γραπτέον φερομένου.

51. Τοῦ αὐτοῦ 4, σελ. 296, 4, D.

ἔφερε γὰρ εἰ τοῖς βουλομένοις ἐξῆ τὸς οἰκείους δυσμενεῖς οὕτω πως ἀθρόον ἀποκτινύναι καὶ τοῦτο πολλακίς γιγνόμενον μέχρι τοῦ ἐπ' ἀπειρον ἤδη τολμᾶσθαι προσερχεῖν, πῶς ἂν ὑμῖν τὸ γοῦν κρίνειν ἀδεῶς ἐν βεβαίῳ διαμένοι;

Γραπτέον ἐξείη ἀντι τοῦ ἐξῆ, ὡς δεικνύει ἡ ἐπομένη εὐκτική προσερχεῖται. Ὡσαύτως κατωτέρω σελ. 300, 8, A, γραπτέον εἰ καὶ ὁμόφυλος εἴη ἀντι εἰ καὶ ὁμόφυλος ἦ.

52. Τοῦ αὐτοῦ 4 σελ. 297. 5 A.

λογιζόμενοι ὡς εἴ γε πρὸς τοὺς οἰκειοτάτους ὑμῖν καὶ ξυνήθεις φειδοῦς ἥκιστα μέτεστι καὶ δικαιοσύνης, σχολῆ γε ἂν βέβαιοι διαμενεῖτε πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς καὶ ὀθνεῖους.

Γραπτέον διαμεροῖτε ἀντι τοῦ διαμερεῖτε.

53. Αὐτ. σελ. 300 7, B.

οἱ γε ἐπισχόντος βραχὺ τοῦ δικαστοῦ καὶ βουλευομένου κατεμέμφοντο ἡσυχῇ καὶ ἠγανάκτουν ὅτι δὴ μὴ εὐθύς οἱ ἐναντίοι ἀνήρητο.

Διορθωτέον ἀνήρητο ἀντι τοῦ ἀρήρητο.

55. Αὐτ. σελ. 310, 12 C.

ἄνδρες - διήγγειλαν - λέγοντες - πέρας δὲ Σωτήριχον αὐτοῖς ἐπιστῆναι, λόγῳ μὲν ὡς δὴ χρυσίον τοῖς ξυμμάχοις διατεμοῦντα, ἔργῳ δὲ τὰ ἐπὶ λύμη τε καὶ καθαιρέσει τοῦ παντὸς διαπραξόμενον.

Γραπτέον διατεμοῦντα. Ὅτι δὲ ἀληθές πρβ. σελ. 264, 15. D. Σωτήριχος δὲ ὁ στρατηγὸς αὐτίκα εἶχετο τῆς πορείας, ἐφ' ἧπερ καὶ ἔσταλτο χρυσίον γὰρ ἐκ βασιλέως ἐκόμιζεν, ἐφ' ᾧ τοῖς προσοίκοις βαρβάροις κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν διαρέμοι.

55. Τοῦ αὐτοῦ 4 σελ. 339 28 C.

ἀλλ' οὗτος γὰρ ὁ δεσμὸς ἐπιβουλῆς τε καὶ καταλύσεως αἰτιώτατος γέγονε.

Γραπτέον ὁ θεσμός ἀντί τοῦ ὁ δεσμῶς. Ὅτι τοῦτο ἀληθές, μαρτυροῦσι τὰ ἀνωτέρω Β λέγεται δὲ ὡς καὶ νόμον ἔθετο κοινὰ τοῖς ἀνδράσι προκείσθαι τὰ γυναῖκα, οὐ κατὰ τὸν Σωκράτους, οἶμαι, καὶ Πλάτωνος λόγον καὶ τὴν ἐν τῷ λόγῳ κεκρυμμένη ὠφέλειαν, ἀλλ' ὥστε τῷ προστυχόντι ἐξεῖναι πρὸς ἣν ἂν θελοῖ χωρεῖν καὶ τῆς εὐνῆς μεταλαγχάνειν, εἰ καὶ ἐτέρῳ τῷ ξυνοικοῦσα καὶ ἀποκεκριμένη ἐτύχχανε».

56. Τοῦ αὐτοῦ 5 σελ. 383, 21 C.

ἠγεῖτο δὲ τούτων Γερμανὸς ὁ Δωροθέου, νέος μὲν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτος ἦδη ὑπννήτης.

Γραπτέον πρῶτον ἀντί τοῦ πρῶτος.

57. Αὐτ. σελ. 386 ἀπ. 22.

αὐτίκα γὰρ ἐπακρίδας εἴκοσι πολυῆρες τε καὶ ἀμφιπρύμνους ἀνδρῶν ἐμπλήσας σιδήρῳ τεθωρακισμένων, ἀσπίδας τε φερόντων καὶ τόξα καὶ πρὸς γε δορυδρέπανα — ὑπὸ τὴν ἔνδον παρατεινομένην τῆς θαλάττης γλαῦχίνα καθάπερ εἰς ἐνέδραν καθορμίσας ἐνέκρυσεν.

Γραπτέον ἐπακρίδας ἀντί τοῦ ἐπακρίδας. Ὅτι δὲ οὕτω γραπτέον ἰδὲ Σουίδαν ἐν λέξει· ἐπακρίς εἶδος πλοίου· ἀμβάντες δὲ εἰς τὰς ἐπακτρίδας καὶ τὰς δρομάδας ὀλκάδας τὸν ὄρμον περιενόστησαν». Πρβ. καὶ Ξεν. Ἑλλ. 1, 1, 11. «Ἐνταῦθα δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης ἦκεν ἐκ τῶν Κλαζόμενων σὺν πέντε τριήρεσι καὶ ἐπακτρίδι.

58. Αὐτ. σελ. 386. 22 B.

τότε δὴ καὶ <αἰ> τῶν Ῥωμαίων ὀλκάδες ἀντανήγοντο καὶ ἀνταπήεσαν.

Ἀνάγκη νὰ προστεθῇ τὸ ἄρθρον αἰ, διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ὀλίγῳ πρότερον (Α) ῥηθεισῶν εἴκοσιν ἐπακτρίδων, ἃς ἐπλήρωσεν ὁ Γερμανὸς ἀνδρῶν τεθωρακισμένων κλπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰανουαρίου 1895

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΠΑΡΕΡΓΑ

Διὰ πολλῶν διατριβῶν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ καταχωρισθεισῶν ἐπεχειρήσαμεν νὰ καταστήσωμεν παντὶ νοῦν ἔχοντι καὶ γράμματα ἐπισταμένῳ φανερόν ὅτι ἡ τοῦ Γρ. Βερναρδάκη ἐκδοσις τῶν Πλουτάρχου Ἡθικῶν οὐδὲν ἄλλο καθ' ὅλου εἰπεῖν εἶναι ἢ τυπογραφικὴ ἐργασία ἄνευ ἐπιστήμης καὶ ἄνευ ἐπιστάσεως γενομένη, opera mercennaria, ὡς εὐστόχως ἐχαρκτήρισεν αὐτὴν ὁ Wilamowitz. Ἐν παρόδῳ δὲ ἐν τινι τῶν διατριβῶν τούτων ἠψάμεθα καὶ τῆς λατινομαθείας τοῦ ἐκδότου ἀναγκαῖον νομίσαντες ἅπαξ διὰ βραχέων νὰ ἐλεγχθῇ ἡ ὕβρις καὶ ἡ καταφρόνησις τοῦ ἀγνοοῦντος μὲν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς τῶν Ῥωμαίων διαλέκτου, τολμῶντος δὲ ὅμως νὰ ἐπιτριβῇ αὐτὴν ἐν διατριβαῖς προωρισμέναις ὑπὸ φιλολόγων νὰ ἀναγινώσκωνται. Πρὸς τὸν ἐλεγχον τοῦτον οὐδεμίαν ἔχων εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ὁ Βερν. κατέφυγεν εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἀπηλπισμένων σανίδα' ἐπεχείρησε δηλ. νὰ δεῖξῃ ὅτι εἶναι ἄξιος συγγνώμης, ἐφ' οἷς εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ γραμματικὴν ἐκακούργησεν, διότι δῆθεν καὶ ἐγὼ ὁ ἐλέγχων αὐτὸν δὲν εἶμαι τοιοῦτων ἀμαρτημάτων ἀπηλλαγμένος. Πρὸς τοῦτο κατέλεξεν ὅσα ἐνόμισεν ὅτι εὖρε λεκτικὰ σφάλματα ἐν τινι πραγματεία, ἣν λατινιστὶ συντάξας ἐξέδωκα τῷ 1888 ἐν τῇ Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἀντέταξα πρὸς ὅσα ἐν ἐφημερίσιν ἐλάλησεν ὁ Βερναρδάκης ὑπεραπολογούμενος τῆς περὶ τὸν Πλούταρχον κριτικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, διότι ἐνόμισα ὅτι οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀναγνώστων ἠδύναντο ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐκτιμῆσωσι κατ' ἀξίαν τὰ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη λεγόμενα. Ἐν τῇ περὶ ἧς δ' ὅμως ὁ λόγος Βερναρδακείῳ ἀπολογία πρόκειται περὶ Λατινικῆς γλώσσης καὶ γραμματικῆς, περὶ ταύτης δὲ προκειμένου οἱ Ἕλληνες τῶν φιλολογικῶν διατριβῶν ἀναγνώσται δὲν δύνανται ἅπαντες ἄνευ ὑπομνήσεώς τινος νὰ κρίνωσι περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν γραφομένων μεθ' ὅσης περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀσφαλείας. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ μὴ καταλίπω ἀνεξέλεγκτον τὴν προκειμένην ἀπολογίαν, ἀλλὰ νὰ διαπτύξω ἅπαξ τοῦλάχιστον τὰ ἐν αὐτῇ ἀλαζο-

νεύματα και καταδείξω τὴν κενότητα αὐτῶν, ἵνα τὸ λοιπὸν οἱ τοιαύτας Βερναρδακίους ἀπολογίας ἀναγινώσκοντες κρίνωσιν αὐτὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου ἀξίας, οὐ καὶ τὰς εἰς τὴν τοῦ Πλουτάρχου ἐκδοσὶς ἀναφερομένας, τουτέστι μηδενός.

Δὲν ἔκρινα δὲ τὴν ἀνασκευὴν ταύτην ἀλλοτρίαν τῆς Ἀθηναῶν, διότι καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐν αὐτῇ διδάσκεται, τὰ παραδείγματα τοῦλάχιστον, ὧν ποιοῦμαι χρῆσιν πρὸς ἔλεγχον τῶν Βερναρδακείων σφαλμάτων, δὲν ἦντλησα ἐκ τῶν προχείρων γραμματικῶν βοηθημάτων, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν, ἧτοι τῶν παλαιῶν συγγραφέων (1), διότι περὶ

(1) Περὶ πάντων σχεδόν, περὶ ὧν οὐδὲν ἔχω νὰ εἶπω πλέον τῶν ἐν τοῖς προχείροις γραμματικοῖς βιβλίοις εὑρισκομένων, παραλείπω πάντα λόγον ἀρκούμενος νὰ υποδείξω τῷ Βερν. ἐν τῇδε τῇ σημειώσει τὰ βιβλία, ἐν οἷς δύναται νὰ εὑρῆ τὸ ὀρθόν. Οὕτως περὶ μὲν τῆς τοῦ dignus sum μετ' ἀπαρεμφάτου συντάξεως δύναται νὰ μάθῃ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐκτενεστέρῳ τῶν τοῦ Georges Λατινικῶν Λεξικῶν καταλεγομένων χωρίων (ὅτι πρόσθεσις Pseudocic. in Sallustium. 9: ex mea re familiari, quae mihi multo minor est, quam habere dignus sum) ὅτι ὁ χρωόμενος ταύτῃ οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ ἐλεγχθῇ ἐπὶ Βερναρδακισμῶ. Περὶ δὲ τοῦ quoad ἃς ἐξετάσῃ τὸ τε εἰρημικὸν Λεξικὸν καὶ τὰ ἐν τῇ τοῦ Reisig-Haase γραμματικῇ (§ 267), ἵνα πισθῇ ὅτι ἡ ἀντι τοῦ quoad spectamus ἑλλειπτικὴ χρῆσις τοῦ μορίου τούτου ἡ ἐν τῷ προγράφοις παραδεδομένη καὶ ὑπὸ δοκίμων φιλολόγων εἰς παλαιὰ κείμενα εἰσηγμένη εἶναι ἥκιστα εὐλόγον νὰ ἀποδοκιμάζῃται ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη τοῦ τὰ τε ἄλλα πονηρῶς τὴν τῶν Ῥωμαίων φωνὴν βαρβαρίζοντος καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ἀπὸ τῆς ἑλλειπτικῆς χρήσεως τοῦ quoad τῆς ὅπωςδὴποτε παραδεδομένης (Ἰδὲ Drake's borch. εἰς Δίου. 42, 7 καὶ Excerpta Suetoniana σλ. 307, 22 Roth, ἔνθα καὶ quoad animum beatus dicitur) τὴν ἀμαρτύρητον τοῦ quod ad προτεινόντος. Περὶ δὲ τοῦ post paullo θὰ διδαχθῇ ἐκ τοῦ ὑπὸ Merguet συντεταγμένου Λεξικοῦ τοῦ Κεσσάρου (σ. 722, 2) ὅτι παρὰ τῷ συγγραφῇ τούτῳ τοῦλάχιστον εἶναι συνηθέστερον τὸ paullo post. "Ὅπως δ' ἀνάξια ἀποκρίσεως νομιζόμεν ὅσα περὶ τοῦ vos γράφει, διότι οὐδεὶς νοῦν ἔχων δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι διὰ τῆς λέξεως ταύτης μετεφράζομεν ἡμῶν τὴν ἴν καὶ οὐχὶ τὴν θοῦν, περὶ ἧς ἐκ μετεωρίας ἐνομιζόμεν ὅτι πρόκειται. Περισσότερα οὕτως νομιζόμεν νὰ ἀντίσωμέν τι πρὸς ἃ λέγει περὶ τῆς ἐν σελ. 214 περιόδου quis non indignetur κ.τ.λ. ἢ περὶ τῆς ἐν σελ. 231 φράσεως quod tamen etc. ὅτι εἶναι ἀσαφεῖς, διότι πᾶς μὴ ἄπειρος γραμμάτων ὧν ἐπέβληθῶν τὰ χωρία ταῦτα ὁμολογήσῃ ἡμῖν ὅτι οὐδὲν τούτων σαφέστερον, ὡς περὶ σαφεστάτη εἶναι καὶ ἡ ἐν σελ. 238 ῥήσις: in lacuna reponendum φρατρῶν. Ποία δὲ κακοζηλία ὑπάρχει ἐν τῇ ῥήσει: Est igitur κ.τ. (σελ. 242) παρακαλῶ πάντα ἔμπειρον Λατινικῶν γραμματικῶν νὰ με διδάξῃ. Τί δ' ἔχει τις ἄλλο πλὴν τοῦ γέλωτος νὰ ἀντιτάξῃ πρὸς τὸν νομίζοντα σφάλμα τὴν διὰ τοῦ ut aliquando existimare incipient μετάφρασιν τοῦ «ἵνα ποτὲ παραστῇ (αὐτοῖς) φρονεῖν», ὅπερ ἰσοδυναμοῦν τῷ «ἵνα ποτὲ ἐγγένηται αὐτοῖς τὸ φρονεῖν», οὐδὲν κατ' οὐσίαν διαφέρει τοῦ «ἵνα ποτὲ ἄρξωται φρονεῖν». Τὸ τοιαῦτα ἐλέγχειν εἶναι οὐχὶ pusilli animi, ὡς λέγει καὶ ὁ Βερν., ἀλλὰ ὅπως plus animi.

πίζω ὅτι ἡ προκειμένη ἀνασκευὴ ἔσται συμβολή τις οὐχὶ ὄλως ἀναξία λόγου εἰς τὴν ἀκρίβωσιν μερῶν τινῶν τῆς Λατινικῆς γραμματικῆς.

1. Πεντηκονταετηρίδος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστ. σλ. 235. Τὸ *prae-positiones* *perì et parà*, ὅπερ ἀποδοκιμάζει ὁ Βερν. ἰσχυριζόμενος ὅτι μόνον « *perì et parà prae-positiones* » (1) λέγεται, οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτόν. Πρβλ. Gell. II, 17. 3 : *quid dicamus de prae-positione pro* ? XI, 3, 1 : *quod genus est prae-positio pro*. Ὅμοίως κεῖται καὶ τὸ *littera* οὐ μόνον *parà* Νιγιδίῳ καὶ Γελλίῳ, ὡς ἤδη ἐδείξαμεν, ἀλλὰ καὶ *par'* αὐτῷ τῷ Κικέρωνι *de Orat.* II § 240 : (*litteras LLLMM*) καὶ § 280 (*litteras A. F. P. R.*), ὡσαύτως δὲ καὶ *parà* Δονάτῳ εἰς Τερεντίου Φορμίωνα IV, 4, 8 : *cum F pro littera H in multis locutionibus ponatur*. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς οὐδὲν ἴσως ἔχουσι *parà* τῷ Βερναρδ. κῦρος, μέγα δ' ὅμως *par'* αὐτῷ κῦρος ἔχει πάντως ὁ Μυτιληναῖος γραμματικὸς Γρηγόριος Βερναρδάκης, ὅστις ἐν σελ. XV τοῦ προλόγου τοῦ Α' τόμου γράφει *litterarum* εἰ, καί, στ, φρ, ἐν δὲ σελ. XVI γράφει *littera F, littera E*, τέλος δὲ ἐν σελ. XXXIX αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅπερ *par'* ἐμοὶ *κακίζει*, *de constructione prae-positionum* ἀνά, ἀντί, ἀπὸ κτλ.

2. Αὐτόθι. Οὐδὲν λέγει ὁ Βερν. ἰσχυριζόμενος ὅτι δυνάμεθα μὲν νὰ εἴπωμεν *hic noster* *perì* τοῦ τελείου ῥήτορος, οὐ ἢ παρὰστασις εἶναι ὑποκείμενον τοῦ ἡμετέρου λόγου, δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ *perì* τοῦ συγγραφέως, ὃν ποιούμεθα ὑποκείμενον τῶν ἡμετέρων μελετῶν, ἐρμηνεύοντες ἢ διορθοῦντες τὸ κείμενον αὐτοῦ. Καθ' ἡμᾶς καὶ κατὰ πάντα σοφιστείας ἀλλότριον οὐδεμίᾳ διαφορᾷ ὑπάρχει. Καὶ τὸ *parà* Προπερτίῳ (III, 32, 29):

Aut quid epe Chii tibi prosunt carmina lecta?

Nil iuvat in magno vester amore senex.

Ἄλλοι δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν *nostrum* τὸν συγγραφέα *perì* οὗ τὴν μελέτην ἀσχολούμεθα. Πρβλ. καὶ Cic. Att. II, 19. VII, 14, 1. 22, 1. 26, 2 κ. ἄ. *Noster reus* Sid. Apoll. I, 7, 9 = *de quo loquor*.

(1) Σημειωτέον ὅτι τὸ « *perì et parà prae-positiones* » δὲν εἶναι Κικεράνειος σύνταξις.

'Αλλὰ πρὸς τί καὶ ἐνταῦθα νὰ καταφεύγωμεν εἰς ἀφανεῖς Ῥωμαίους συγγραφεῖς, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ περιφανὴς γραμματικὸς Γ. Βερναρδάκης ἀναιρεῖ τὸν ἀπολογούμενον Βερναρδάκην γράφων ἐν μὲν σελ. LX τοῦ προλόγου τοῦ Α' τόμου: *Tum verborum varietatis . . . etiam Noster studiosissimus est* περὶ τοῦ Πλουτάρχου, ἐν δὲ τῷ τοῦ προλόγου τοῦ τετάρτου τόμου XXX σελίδι περὶ τοῦ Wilamowitz, οὗ ὁ προπηλακισμὸς εἶναι ὑπόθεσις τοῦ προλόγου τούτου, **Noster** hanc δάνειον σοφίαν (sic!) ostentasse videtur omisso auctoris nomine!!!! 'Αλλ' ὁ Βερναρδάκης οὐχὶ ἀπαξ οὐδὲ δις μόνον ἀλλὰ πολλάκις φωρᾶται οὐδὲν βέβαιον φρονῶν, ἀλλ', ὡς περ κάλαμα ὑπ' ἀνέμου σαλευόμενος, ἄλλοτ' ἄλλα κατὰ τὸν ἐκάστοτε καιρὸν κινουμένων καὶ λέγων.

3. Σλ. 231. Τί ἄλλο δύναται νὰ σημαίη τὸ *ἄνω θαλάττης* ἢ τὸ *ἀνακεχωρηκότα τῆς θαλάττης* (Πολ. II, 11), τ. ἔ. a mari recedentia (Curt. IV, 1, 6: *maritimam oram et pleraque longius etiam a mari recedentia*; Plin. Epist. V, 6: *Est sane gravis et pestilens ora Tuscorum, sed hi procul a mari recesserunt*). Κάλιστα λοιπὸν εἶπομεν ἡμεῖς ὅτι τὸ *ἄνω θαλάττης recessum a mari* significat.

4. Αὐτ. τὸ «ἀρχῆς . . . ἐπὶ πλείστον χρόνον ἐμνηκυνθησομένης» ἐγὼ μὲν ἐρμηνεύω *imperii diuturni*, ἐκεῖνος δὲ κατὰ τὴν ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει μετὰ φρασιν *ad plurimum tempus duraturi*. "Ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐρμηνεῖαι τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχουσι δεικνύει ἡ ἐν τῷ *The sauro* Ciceroniano τοῦ Νιζολίου ἐρμηνεῖα τοῦ *duro* διὰ τοῦ *diuturnus sum*. Κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει ἡ ἐμὴ μετὰ φρασις τῆς Διδωτείου, ὅτι τὸ *diuturnum esse*, ὅπερ ἐγὼ ἔγραψα, εἶναι πολλὸν δοκιμώτερον τοῦ *ad plurimum tempus durare*. Διὸ ὁ Krebs (*Antibarbar.* σλ. 310³) τὸ *lange dauern* (= ἐπὶ πλείστον χρόνον ἐμνηκύνεσθαι) εὐλόγως συνιστᾷ νὰ μὴ μεταφράζωμεν διὰ τοῦ *durare*, ἀλλὰ νὰ λέγωμεν *diu manere*, **diuturnum esse**, τ. ἔ. ἀκριβῶς ὡς ἡμεῖς μετεφράσαμεν. Οὕτως εἶπεν ὁ Κικέρων *de Off.* II, 43: *ficta omnia celeriter tamquam flosculi decident, nec simulatum quicquam potest esse diuturnum*. Ὁ Βερν., καθ' ἑἶθεος αὐτῷ, οὐδὲν τούτων ἐξετάσας, ἰδὼν δὲ ὅτι ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει μεταφράζεται ἡ ῥῆσις ἄλλως ἢ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἀδυνατῶν νὰ πρ

στέυση (ἐξ ἰδίων, φαίνεται, κρίνων), ὅτι τὰ τοῦ Φράγκου Λατινικά ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀδοκιμώτερα τῶν τοῦ Ἑλληνος, ἔψεξεν ἀβασανίστως ὅπερ ὄφειλε νὰ ἐπαινέσῃ.

5. Σελ. 240. Ἐγραψα: *maluit scilicet grammaticum orationis nexum dissolvere quam ut . . . restitueret.* Ὁ Βερν. ἀπαιτεῖ restituere. Ἄλλ' οὐ μόνον restituere λέγεται, ἀλλὰ καὶ *ut . . . restitueret.* Μετὰ τὰς προτιμῆσεως δηλ. ἐννοίαν ἔχουσας ἐκφράσεις (*malo potius* κ.τ.τ.) ὁ διὰ τοῦ *quam* ἐκφερόμενος δευτέρος ὅρος τῆς συγκρίσεως, ἂν εἶναι ῥῆμα, ἐκφέρεται ἢ ὁμοίως τῷ πρότερῳ (*restituere*) ἢ καθ' ἀπλῆν ὑποτακτικὴν (*Liv. IV, 57, 3: quia maluerit collegas sua sponte cedere auctoritati senatus quam tribuniciam potestatem adversus se implorari paterentur.* Πρὸβλ. *potius quam Cic. Fam. VII, 2, 1. Liv. VII, 30, 40. VIII, 7. IX, 16. X, 35. XXXII, 21 κ.ἄ. [1]*), ἢ τέλος διὰ τοῦ *ut* μεθ' ὑποτακτ. οἶον *Liv. IV, 12, 11: potius quam ut cruciarentur . . . se in Tiberim praecipitaverunt.* Αὐτ. 2, 8: *se milliens morituros potius (= se malle milliens mori) quam ut tantum dedecoris patiantur.* Ὁμοίως *Cic. Att. IX, 6, 2.* Καὶ ἄλλως δὲ τὸ *mallo* εὐρηται μετὰ τοῦ *ut* καὶ ὑποτακτικῆς συντεταγμένον, οἶον *Cic. Att. I, 17, 14: Quod ad me scribis te in Asiam statuisse non ire, equidem mallem ut ires.*

6. Σελ. 241. Ἐγραψα: *Paenultimam autem simplici I scribendam esse, non diphtongo etiam si ratio grammatica et veterum testimonia non docerent, hoc tamen loco sententia ipsa simplicem vocalem postularet.* Ὁ Βερναρδ. ἀπορῶν ἐρωτᾷ: «ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖ;» Ναι, ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ὑποτακτικὴ τοῦ παρατατικοῦ ἔχει κάλλιστα. Πρὸβλ. *Κικέρ. Verr. III, § 127: Quibus si qua calamitas propter istum salvis vectigalibus nostris accidisset, animum advertere tamen in eum oporteret,* καίτοι πολλῶ μᾶλλον νῦν oportet, ὅτε *calamitas propter istum ac-*

[1] Καὶ παρὰ Ψ. Κικέρωνι in *Salustium* § 10 ἐξέδωκεν ὁ C. F. W. Müller κατὰ τάντιγραφα: *utilius duxi quamvis fortunam unum experiri quam universo p. R. civilis esse* dissensionis causa; ἀντὶ τοῦ τῶς ἐκδιδομένου *esse.* Ἄλλα παραδείγματα: *Liv. XXXIX, 19: mori et sibi et illi satius esse quam id faceret.*

cidit deminutis vectigalibus. Τὸ χωρίον εἶναι ὁμοιότατον τῷ ὑπὲρ ἐμοῦ γεγραμμένῳ·

Si... non docerent=si... non deminutis vectigalibus accidisset. Hoc tamen loco...postularet=animum advertere tamen oporteret.

Ὅμοια παραδείγματα εἰσι τὰ ἐξῆς·

Verr. I, § 107 : Quod si ita fecisset, *tamen* post illius mortem nihil de testamento illius novi iuris constitui *oporteret*. Μήπως νῦν oportet ;

Clu. § 126 Quod si ita fecissent, (τ. ἔ. si causa cognita statuissent) tamen id (τ. ἔ. iudicium eorum) non ita fixum esse *deberet*, ut convelli non liceret. Μήπως νῦν fixum esse debet. Πολλῶ ἤττον νῦν.

de Orat. II, 328 : Quod si nihil fuisset nisi *in ignem imposita est*, tamen res tota cognosci facile *potuisset*. Μήπως νῦν, ἐπειδὴ διὰ πλειόνων παρεστάθη τὸ πρᾶγμα, non facile potest cognosci? Βεβαίως multo facilius.

Verr. II, 98 : Si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu benignitate aut ambitione adductus petisset, gravissima *tamen* apud te voluntas patris esse *debuisset*. Μήπως non debuit τότε, ὅτε ὁ πατὴρ οὐχὶ φίλου χάριν, ἀλλὰ χάριν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἤτει ; multo magis debuit.

ib. 99 : Si praesens Sthenius reus esset factus, si manifeste in maleficio teneretur, *tamen* Sthenium condemnari non *oporteret*. Μήπως τότε, ὅτε *absens* reus factus est, oportuit condemnari? Βεβαίως non oportuit.

Verr. III, 91 : Si id, quod maxime vis, posses probare . . . nihil te attigisse, *tamen* hae pecuniae . . . tibi fraudi ac damnationi esse *deberent*. Μήπως νῦν ὅτε δὲν δύναται ὁ Οὐέρριος νὰ ἀποδείξη nihil se attigisse, *δὲν πρέπει* τὰ χρήματα ταῦτα esse ei fraudi ac damnationi? Πολλῶ μᾶλλον.

Verr. II § 121 : si ex provincia *tota* CLXX aratores eiecisses, *possesne* severis iudicibus salvus esse? Μήπως νῦν potest salvus esse, ὅτε οὐχὶ ex *tota* provincia, ἀλλ' ex uno agro Agyrinensi eiecit CLXX aratores? Πολλῶ ἤττον βεβαίως.

Cic. Fam. III, 10, 2: Quod si essem ea perfidia, qua sunt ii, qui in nos haec conferunt, tamen ea stultitia certe non fuissem, ut κτέ. Μήπως fuit;

Ib. III, 11, 3: quae quidem (=res publica) etiam in summa bonorum et fortium civium copia tueri tales viros **deberet**. Μήπως νῦν non debet? Πολλῶ μᾶλλον, λέγει ὁ Κικέρων: nunc vero eo magis quod tanta penuria est κτέ.

Ib. N, 3, 4: Quae (=τὰ φιλοσοφικά) etiamsi minus prodescent, animum tamen a sollicitudine **abducerent**. Μήπως νῦν non abducunt?

Div. II, § 20: Si enim fatum fuit classes p. R. . . interire, etiamsi tripudium sollistimum pulli fecissent . . . , classes tamen interissent (Μήπως non interierunt?). Καὶ κατωτέρω § 21: Aut igitur non fato interiit exercitus, aut, si fato, etiamsi obtemperasset auspiciis, idem eventurum fuisset.

Att. VII, 3, 3: Quae si secus essent . . . , tamen illa, quam scribis, custos urbis me praeclarae inscriptionis memorem esse *cogeret*, ἀνθ' οὗ προσεδόκα τις, ὅπερ παρὰ Λιουίῳ ἐν ὁμοιοτάτῳ χωρίῳ κεῖται, cogit (Liv. III, 68, 9: me vera pro gratis loqui etsi meum ingenium non **moneret**, necessitas **cogit**).

Att. IX, 13, 4, quae si maxime meminissem (τ.ἔ. Pompeium me nihil adiuvisse, cum posset), tamen illius temporis similitudinem sequi **deberem**. Πολλῶ μᾶλλον νῦν debet, ὅτε ἰσχυρίζεται se superiorum non meminisse. κ. ἄ. πλείστα.

Τὰ χωρία ταῦτα πείθουσιν ὅτι καὶ ἐν τῷ Λαιλίῳ τοῦ Κικέρωνος περὶ τὸ τέλος (§ 104), ἐνθα ὁ C. F. W. Müller κατὰ ἐν ἀντίγραφον τὸ Παρισιακόν (P) ἐξέδωκε Sed nec illa extincta sunt . . . et si illis plane orbatus essem, magnum tamen **adfert** mihi aetas ipsa solacium, γραπτόν μᾶλλον σὺν τοῖς ἄλλοις κώδιξιν, οἷς καὶ ὁ Halm ἀκολουθεῖ, **adferret**. Τοιοῦτων γραφικῶν πταισιμάτων, οἷα ἡ τοῦ adferret εἰς adfert μεταβολή, βρῖθει ὁ κώδιξ P, καθ' ἃ διδάσκει ἡ τοῦ C. F. W. Müller adnotatio critica (Cic. opp. p. IV. Vol. III σλ. XX κ. ἐ.).

7. Σελ. 218. "Ἐγγραφα: restituere debebat, ἀλλαχοῦ δὲ debuit. Ἐρωτᾷ ὁ Βερν. διατί ἡ ποικιλία. Καὶ ἐγὼ ἐρωτῶ αὐτόν· εἶναι

τοῦ ἑτέρου τούτων ἢ χρῆσις σφαλερά ; εἰ μὲν εἶναι σφαλερά, δεῖξάτω τούτο, εἰ δὲ μή, ἀτοπος ἡ ἐρώτησις.

8. Σελ. 224. Εἰς τὸν λόγον τοῦ Οὐάρωνος παρεμβάλλω ἐγὼ ἐν παρενθέσει ἐπεξηγητικὴν ἀναφορικὴν πρότασιν, ἣν ἐκφέρω καθ' ὀριστικὴν (quo illae mulieres de re Romana optimaе meritae sunt). Ὁ Βερν. κατακρίνει τὸ sunt τοῦτο νομίζων ὅτι ἔπρεπε νὰ τεθῆ ὑποτακτικὴ, ὡς εἰ ἡ ἐμὴ παρένθεσις ἀνῆκεν εἰς τὸν λόγον τοῦ Οὐάρωνος!!!!!!

Ἔτι δ' ἡ παρεμβολὴ αὕτη ἰδίας παρατηρήσεως εἰς ἀλλότριον λόγον οὐδὲν ἔχει τὸ τραχὺ φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι οἱ παλαιοὶ οὐ μόνον εἰς πλαγίους λόγους, ἀλλὰ καὶ ὅτε αὐτολεξεῖ παρετίθεσαν ἀλλότριον λόγον παρενέβαλλον εἰς αὐτὸν ἰδίας παρατηρήσεις, οἷον Nep. Con. III, 3: Huic ille, *nulla*, inquit, *mora est, sed tu delibera utrum colloqui malis an per litteras agere quae cogitas. Necessae est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem* (quod προσκύνησιν vocant). *Hoc si tibi grave est etc.* Τὸ quod . . . vocant εἶναι παρατήρησις τοῦ συγγραφέως.

9. Αὐτ. quod eum fecisse verisimile non esse ἰσοδυναμοῦν τῷ idque eum fecisse verisimile non esse ἐξαρτᾶται ὡς καὶ τὰ προηγούμενα ἀπαρέμματα ἐκ τοῦ dicat (Varro). Ὁ Βερν. δὲν νομίζει τοῦτο ὀρθόν, διότι κατωτέρω ἐν νέῳ λόγου περιόδῳ ἐκφέρω τὴν αὐτὴν γνώμην ὡς ἰδίαν ἐμαυτοῦ καθ' ὀριστικὴν (quod a Romulo factum esse verisimile non est). Τί νὰ ἀντίπη τις πρὸς τοιοῦτον συλλογισμόν ;

Σημειωτέον δὲ χάριν τῶν περιεργότερων ὅτι παρὰ Κικέρωνι οὐ μόνον ἐν νέῳ λόγου σειρᾷ, ὡς ἐγὼ ἐποίησα, ἀλλ' ἐνίοτε ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ λόγου σειρᾷ μεταβάλλεται ὁ πλάγιος λόγος εἰς ὀρθόν. Οὕτως Ἐπιστ. IX, 22, 1 : Sic enim disserunt (Stoici) : nihil esse obscenum, nihil turpe dictu, nam si quod *sit* in obscenitate flagitium id aut in re esse aut in verbo, nihil esse tertium. In re non est (ἀντὶ τοῦ non esse) κλ. Ἐφεξῆς περαίνει ὁ Κικέρων τὸν τῶν Στωϊκῶν συλλογισμόν ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ. Ταῦτα δὲν εὔρην ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις ἐξ ὧν ἀντλεῖ τὴν περὶ τὰ Λατινικὰ ἐπιστημὴν αὐτοῦ ὁ Βερναρδάκης.

10. Αὐτόθι: ἔγραψα : *πλαγίου ὄντος τοῦ λόγου*) ut si Romulus

XXX delegerit . . . , multo plures . . . excluserit. Γραπτέον λέγει delegisset, διότι ὁ Ῥωμύλος δὲν ἐξέλεξε. Ἀλλὰ τότε καὶ ἐν τῇ ἀποδόσει γραπτέον exclusurus fuerit. Οὐδέτερον δ' ὅμως ἐνταῦθα ἀρμόζει, διότι ἐν τοῖς τοιοῦτοις συλλογισμοῖς, οἷος εἶναι ὁ προκείμενος, ἐν οἷς ὑποτίθεται τι, ἵνα ἐξ αὐτοῦ συναχθῇ ἄτοπόν τι συμπέρασμα, οὕτω δὲ ἀποδειχθῇ ἡ ὑπόθεσις ψευδής, γίνεται κανονικῶς χρῆσις τοῦ **πρώτου** τύπου τῶν ὑποθετικῶν λόγων, τοῦ καθ' ὀριστικὴν. Καὶ ἐνταῦθα ἄρα ἂν ὁ λόγος ἦτο εὐθὺς θὰ ἐκεῖτο si delegit, ὅπερ ἐν πλατῶν λόγῳ, οἷος ὁ προκείμενος, μεταβάλλεται εἰς τὸ si delegerit, ὅπερ ἡμεῖς ἐγράψαμεν. Ὅτι δὲ τῶν τοιοῦτων συλλογισμῶν ἴδιος εἶναι ὁ πρῶτος τύπος τῶν ὑποθέσεων δεικνύουσι πλεῖστα παραδείγματα. Παράβαλέ μοι τὸ τοῦ Κικέρωνος de divin. II § 10 :

Si enim scit, certe illud eveniet,
si certe eveniet, nulla fortuna est ;
est autem fortuna ;

rerum igitur fortuitarum **nulla praesensio est** T. ἔ. nihil scit :

πρὸς ὃ ἐγὼ ἐγράψα

si delegit, plures exclusit ;

at hoc (=plures eum exclusisse) verisimile non est ; **non** igitur **delegit**.

Ὁμοίως αὐτ. § 33 : Si enim extis pecuniae mihi amplificatio ostenditur idque fit natura, primum exta sunt coniuncta mundo, deinde meum lucrum natura rerum continetur. Nonne pudet physicos haec dicere? Ὁ οὕτω συλλογιζόμενος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ἀπαγωγικῶς ὅτι extis pecuniae amplificatio **non** ostenditur. Καὶ ὅμως λέγει si ostenditur, οὐχὶ si ostenderetur.

Ὁσαύτως § 51 : Si autem homo ille Tages **fuit**, quonam modo potuit terra oppressus vivere, ὅθεν συνάγεται illum T. **non** fuisse hominem. Acad. II, § 33 : Si ista vera **sunt** ratio omnis tollitur, quasi quaedam lux lumenque vitae. Ὅθεν συνάγεται ista vera **non** esse. Πλεῖστα παραδείγματα τῆς χρήσεως ταύτης εὐρίσκεις N. D. III, cc. 17-20 de Fato c. 9 ἀρχ. (si est motus sine causa . . . motus ergo sine causa **nullus** est)

Fam. IX, 22, 1: Sic enim disserunt; **Nihil** esse obscœnum, nihil turpe dictu; nam si quod **sit** in obscœnitate flagitium, id aut in re esse aut verbo. In re **non** est. . . . Multo minus in verbis. . . . **nusquam** igitur est. Δὲν λέγει si quod **esset**. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ὁμοιότατον τῷ ἡμετέρῳ.

᾽Ωσαύτως ὁμοιότατον τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ εἶναι καὶ τὸ ἐν Cic. Acad. II, 32: cum adhibemus ad eos orationem eius modi, si ea, quae disputentur, vera **sint**, tum omnia fore incerta, ἐνθα ὁ λέγων τὸ si. . . sint δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ συλλογισμοῦ ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ **non esse vera** quae disputentur.

Εἴπομεν ὅτι ἡ ἐν τοῖς τοιοῦτοις συλλογισμοῖς χρῆσις τῆς ὀριστικῆς εἶναι ἡ **κανονικῆ**, οὐχὶ ἡ **μόνη**, διότι εὐρηνται καὶ τῆς καθ' ὑποτακτικὴν χρῆσεως, ἣν ὁ Βερν. **μόνην** ὀρθὴν νομίζει, παραδείγματα. Οὕτω π. χ. παρὰ Κικέρωνι (Tusc. III § 19) εὐρηνται ἀμφοτέραι αἱ χρήσεις **ποικιλίης χάριν**: **numquam** igitur sapiens irascitur, nam si irascitur, concupiscit. . . quod quoniam **non** cadit in sapientem, **ne ut irascatur** quidem cadit. Sin autem **cadet** in sapientem aegritudo, caderet etiam iracundia, qua quoniam vacat, **aegritudine** etiam **vacabit**.

Πάντως δ' ὁμως ἀδύνατον εἶναι τὸ παρὰ Βερν. κείμενον ἐν τόμῳ γ' σελ. LV τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑθικῶν: Si haec Ὀμηρικῶ ζήλῳ scripsisset, repetendus erat; si autem verba HomERICA in suum usum convertere voluisset, ὀϊζυρότερον quidem scribere debuit, διότι ἡ ἑτέρα τῶν ὑποθέσεων τούτων πάντως ἀληθεύει. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κεῖται repetendus erat = repeli debebat καὶ μετὰ μικρὸν scribere debuit, καίτοι ὁ ταῦτα γράψας ἀλλαχοῦ τὴν ποικιλίαν ταύτην ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένοις κατακρίνει. Βερναρδακείου gravitatis et constantiae καὶ τοῦτο παράδειγμα.

11. Σελ. 222: aperte enim interpretem indicant, ὅπερ εἶναι παντὶ νοῦν ἔχοντι σαφέστατον. Πρὸβλ. τὰς φράσεις vultus mores *indicat*, dolor lacrimis *indicatur*, bene dissimulatum et celatum amorem *indicare* (Ter. Andr. 132) **aperte indicat** (lex) posse rationem haberi etiam non praesentis (Cic. ad Brut. I, 5, 3). Τοῦτ' αὐτὸ δηλοῖ καὶ τὸ arguere, οἶον, ἵνα τὰλλα παραλίπω:

degeneres animos timor arguit, ἔνθα ἡδύνατο νὰ τεθῆ κάλλιστα indicat. Τὸ τετριμμένον τῷ ὄχλῳ τῶν καθ' ἡμᾶς λατινιζόντων olere ἢ redolere θὰ ἐξέφραζε πολλῶ ἀσθενέστερον, ὅπερ ἡμεῖς ἠθέλομεν νὰ δηλώσωμεν, τ. ἔ. ὅτι ἀναμφισβητήτως τὰ περι ὧν ὁ λόγος ῥήματα εἶναι ἐρμηνευτοῦ παρασημείωμα. Ἄλλ' ὁ Βερν. πᾶν τὸ αὐτῷ ἄγνωστον ἀδιστακτικῶς ἀποδοκιμάζει.

12. Σλ. 227 ἐγράφη inquinati sint ἀντὶ essent. Ὡσαύτως καὶ σλ. 232 pendeat ἀντὶ penderet (ὅπερ δὲν παρετήρησεν ὁ Βερν.). Τῆς ἐλευθερωτέρας ταύτης συνγάξεως ὑπάρχουσι παραδείγματα πολλὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς συγγραφεῦσιν. Οὕτως ὁ Κικ. de Or. III, § 54 λέγει neque adhuc quam personam teneant aut quid profiteantur intellegere potuerunt.

Pro Balb. § 2. Quae fuerit, externo die Pompei gravitas in dicendo, iudices, quae facultas, quae copia, perspicua admiratione declarari videbatur.

Phil. X § 8 : Sed quo consilio redierim initio (ἐν τῷ Α' Φιλ.) aulistis, post estis experti.

Cic. Lael. § 11 : Quam autem civitati carus fuerit, maiore funeris indicatum est.

Id. Fam. V, 8, 1 : Quantum meum studium extiterit dignitatis tuae vel tuendae vel etiam augendae non dubito quin ad te omnes tui scripserint.

Ib. VI, 8, 1 : Quoniam quid tibi permittatur cognosti, quid mihi placeat, scire te puto oportere. (Cognosti ἐνταῦθα = ἔγρωσ οὐχι ἔγρωσας. Πρβλ. Fam. VI, 13, 4 : Quoniam quid sentirem exposui, quid velim . . . re potius declarabo καὶ IX, 1 ἀρχ. ex tuis litteris quid ageres et ubi esses cognovi).

Ib. ep. 9 . . . cum cognorim pluribus rebus quid tu . . . sentias.

Fam. VII, 8, 1. Ex tuis litteris cognovi . . . et simul sum admiratus cur tribunatus commoda . . . contempseris. Πρβλ. Att. II, 18, 1.

Plancus παρὰ Κικ. ad Fam. X, 18, 1 : Quid in animo habuerim, cum Laevus Nervaue discesserunt a me, ex litteris,

quas eis dedi, et ex ipsis cognoscere *potuisti*, qui omnibus rebus consiliisque meis interfuerunt.

Fam. X, 22, 2: Quod ne nostro arbitrato componeretur quis fuerit impedimento arbitror te ex Planci litteris *cognovisse*.

Ib. XI 7, 1: Quae mea fuerit sententia cognosse te ex M. Seio arbitror.

Ib. XV, 11, 1: Quantae curae tibi meus honos fuerit et quam idem **extiteris** consul in me ornando et amplificando, qui fueras semper. . . ., etsi res ipsa loquebatur, *cognovi* tamen ex meorum omnium litteris.

Ib. XIV, 7, 1: Quid causae autem fuerit *postridie intellexi* quam a vobis discessi.

XV, 1, 5: Quod genus hoc militum **sit** iudicavit vir fortissimus M. Bibulus,

Att. XIII, 20, 1: de urbe augenda quid **sit** promulgatum non *intellexi*.

Εἰ καὶ τὰ καταλεχθέντα ἐκ τοῦ Κικέρωνος παραδείγματα ἀρκοῦσι πρὸς κύρωσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συντάξεως, δὲν κρίνομεν ὁμως ἀνωφελεῖς νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἐκ τοῦ Σουητωνίου, παρ' ᾧ ἡ σύνταξις αὐτῆ εἶναι συνηθεστάτη, τόδε τὸ χωρίον:

Sueton. Tiber 70: eiusmodi fere quaestionibus experiebatur quae mater Hecubae, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare **sint** solitae (1).

(1) Τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως καὶ χρήσεως τοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῖς γνωστοτάτου κανόνος τῆς τῶν χρόνων ἀκολουθίας ἠδύνατο, ἂν ἤθελεν, ὁ Βερν. νὰ εὔρη ἐν τῇ ἐπικρινομένη πραγματείᾳ ἰκανὰ παραδείγματα, οἷον:

Σελ. 219: cuius formae compendium facile, cum praesertim τῶν **sequeretur**, in πάλαι corrumpi potuit.

σλ. 231: cum ὑπάρχειν τινὶ ἀρχῆς μεγίστης **quid esset** non intellexerent.

σλ. 235: Graecitatis ratio **ut deleretur** postularet.

σλ. 243: Cum γὰρ quo referretur non **haberet** Reiskius... aliquot verba excidisse *putabat*.

σλ. 244: Cum διὰ παντὸς et ἅπαντα τὸν βίον idem **valerent**, vocem διὰ viri docti in suspicionem *vocavit*.

Περὶ τὸν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐτὸς ὁ Βερναρδάκης, ὁ οὕτω δεινὸν σφάλμα νομίζων τὴν παράβασιν τῆς τυπικῆς τῶν χρόνων ἀκολουθίας, ὡς τε πᾶσαν τοιαύτην παράβα-

13. Σλ. 228 : ἔγραψα *Verba... paratactice, ut grammatici locuntur*, iungi non possunt. Διὰ τῆς φράσεως *ut... locuntur* ἔδειξα ὅτι ὁ ὅρος *paratactice* εἶναι ἄγνωστος τοῖς παλαιοῖς, ὥστε ἦτο ὅλως περιττὸν νὰ διδάξῃ με τοῦτο ὁ Βενρ., ἐκ τῶν λεξικῶν αὐτὸς διδάχθεις, εἰς ὧν πάλιν τὴν ἐξέτασιν ἤγαγεν αὐτὸν ἡ κολαστικὴ φράσις μου, *ut... locuntur*, διότι ἄλλως οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι οὐδὲν θὰ ὠσφραίνεται. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ἐν σελ. 138 τοῦ IV τόμου γράφει **ἀνευ οἷα^ς οὐδέποτε κολαστικῆς προσθήκης** *parenthetice*, ὅπερ εἶναι ἐξ ἴσου ἀμαρτύρητον, ὡσπερ καὶ τὸ *paratactice*.

Αὐτόθι γέγραπται : *Locus diu multumque a criticis vexatus, cum tamen leni medicina restitui possit*. Ὁ Βενρ. παρατηρεῖ ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο *possEt*. Ἀμφότερα εἶναι ἐπίσης ὀρθά, τὸ μὲν *possit*, ἐὰν τὸ *diu... vexatus* ληφθῇ ἐπιθετικῶς ἀντὶ τοῦ *vexatissimus*, ὡς ἐγὼ ἐξέλαβον αὐτό, τὸ δὲ *posset* ἐὰν τὸ *vexatus* νοηθῇ ἐν τῇ μετοχικῇ αὐτοῦ σημασίᾳ.

14. Σελ. 230 ἔγραψα : *In hac locutione praepositionem non poni, sed simplicem genitivum ex eo quod est ἀσφάλειαν pendere solere κέ*. Ὁ Βενρ. νομίζει ὀρθότερον νὰ λεχθῇ *In hoc loco praepositione omissa simplicem genitivum... pendere solere*. Διὰ τί νομίζει τοῦτο ὀρθότερον οὐδ' αὐτὸς, νομίζομεν, δύναται νὰ εἴπῃ. Καθ' ἡμᾶς τὸ *praepositione omissa* θὰ ἦτο ἄστοχος ἔκφρασις, διότι θὰ ὑπώπτευσεν ὁ ἀναγνούς ὅτι πληρέστερος θὰ ἦτο ὁ λόγος, ἂν ἐτίθετο πρόθεσις (**omissa praep.**), ὅπερ οὐκ ἀληθές.

15. Σελ. 239 ἔγραψα : *quod cum et sententiam et orationem pervertat Jacobyrum recepissem miror*. Ἐν δὲ σλ. 244 : *Cum διὰ παντὸς et ἅπαντα τὸν βίον idem valerent, vocem διὰ viri*

σιν νὰ ἐξομοίῃ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ σολοικισμοὺς, αὐτὸς οὗτος, λέγομεν, ἀσυνειδήτως παραβαίνει τὴν τῶν χρόνων ἀκολουθίαν, καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν αἷς περιστάσεσι κατὰ τὰ εἰρημμένα καὶ οἱ παλαιοὶ παρέβαινον αὐτήν, οἷον Τόμ. Δ' σελ. LII : *Quid faciat* ὅπως ipse *Homerus dixit* καὶ κατωτέρω : *Quod quamvis... pariat, recepit*, ἀλλὰ καὶ ἐνθα τοῦτο οὐτε συνέβαινε, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ, οἷον Τόμ. Δ' σελ. VII : *Neque quae Wessely scripserat videre potui... neque Doehneri Particulam IVam, quippe cuius omnia exemplaria venierint* (ἀντὶ τοῦ *veniissent*). Σελ. XCV : *interpretantur* : elata voce enuntiare, quasi auditores surdi **essent** ἀντὶ τοῦ *fuertint*.

docti in suspicionem vocarunt. 'Ο Βερν. ἀπορεῖ διὰ τί ἐκεῖ μὲν κεῖται ἐνεστῶς ὑποτ., ἐνταῦθα δὲ παρατατικός. Παράδοξος ἡ ἀπορία, ἀφοῦ ἐκεῖ μὲν ἡ ὑποτ. ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ miror (ἐνεστ.), ὅπερ αἰτιολογεῖ, ἐνταῦθα δὲ ἐκ τοῦ vocarunt (παρακ.). Εὐνόητον δ' εἶναι ὅτι ἐν τῷ προτέρῳ χωρίῳ ἡ **ἡδύνατο** ἡ πρότασις cum pervertat ἐναντιωματικῶς λαμβανομένη νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ recepissee, οὐ γενομένου θὰ ἤρμοζεν ὁ παρατατικός perverteret. 'Αλλ' ἡ **ἡδύνατο** δὲν σημαίνει **ἔπρεπε**.

Σελ. 242 ἔγραψα: pro emblemate expungendum puto ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ut emblemata, ὡς περ ὁ Κικέρων εἶπε (Fragm. σλ. 969, 15 τῆς β' 'Ορελλεῖου ἐκδ.): neque pro cauto ac diligente se castris continuit τ. ε. ut cautus ac diligens. 'Ομοίως εἶπεν ὁ Καῖσαρ B. Civ. III, 109, 1: de his rebus cum ageretur apud Caesarem isque maxime vellet *pro communi amico atque arbitro* controversias regum componere=ut communis amicus atque arbiter.

Liv. VI, 38, 9: si M. Furius *pro dictatore* quid egisset=ut dictator. Ἦτο δὲ ὁ Κάμιλλος τότε ὄντως δικτάτωρ.

Παράβαλέ μοι δὲ καὶ τάδε τὰ χωρία:

B. Afr 35: **pro speculatoribus** missi a Scipione ad te cupidissime venimus ('Ἦσαν δὲ ὄντως ἀπεσταλμένοι speculandi gratia, ὡς δεικνύουσι τὰ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν).

Liv. VIII, 1, 5: Volscis tecensentibus, *quos viros in acie amisissent*, haudquaquam idem animus ad iterandum periculum fuit: nocte **pro victis** Antium agmine trepido saucii ac parte impedimentorum relicta *abierunt*=**ut victi** ἢ *quippe qui se victos putarent*. ('Ομοίως II, 7, 3 καὶ IV, 39, 6).

IV, 7, 3: non tamen **pro firmato** stetit magistratus eius ius, quia tertio mense . . . perinde ac vitio creati magistratu abiire, ἐνθα τὸ p. f.=**ut firmatum**. Αὐτ. 39, 6: ut relictis sauciis ambo **pro victis** exercitus in montes proximos se recipere=tamquam victi.

Συχνοτάτη εἶναι παρὰ τοῖς 'Ρωμαίοις ἡ φράσις pro testimonio dicere aliquid, ἐνθα πρόκειται περὶ καθ' αὐτὸ μαρτυρίας, οἷον Cic. Att. I, 16, 2: contraxi vela perspicies inopiam iudicium ne-

que dixi quidquam pro testimonio nisi quod erat notum atque testatum. Τὸ pro testimonio aliquid dicere οὐδέν, νομίζομεν, διαφέρει τοῦ pro emblemate aliquid expungere. Ὡσαύτως ὁμοιον τῷ προκειμένῳ εἶναι τὸ pro certo affirmare, promittere, polliceri κ.τ.τ. τ.ἔ. pro certo habere, ideoque affirmare κ.τ.τ., τὸ «pro sententia mea hoc censeo» Senec Apoth. § 11. Τὴν κομφοτέραν ταύτην χρῆσιν τῆς προθέσεως *pro* οὐδέν ἄπορον ὅτι ἀγνοεῖ ὁ πολλῶν ἄλλων στοιχειωδεστέρων ἐν ἀγνοίᾳ διατελῶν Γ. Βερναρδάκης.

16. Σελ. 245 ἔγραψα: Δὴ, cum addatur τῷ λόγῳ, supervacaneum esset. Ὁ Βερν. ἀπορεῖ διὰ τί ἔγραψα *esset*, ἀφ' οὐ δέχομαι ὅτι εἶναι περιττόν. Ἄτοπος καὶ αὕτη ἡ ἀπορία, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι. Ὁ παρατατικὸς ἀρμύζει κάλλιστα, διότι ὁ *esset* εἶναι ἀπόδοσις (νοουμένης) ὑποθέσεως. Τὸ πλήρες θὰ ἦτο: Δὴ, *si in codicibus extaret*, cum addatur τῷ λόγῳ, supervacaneum esset. Νῦν δὲν εἶναι περιττόν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι . . . δὲν ὑπάρχει.

Ἐκ τῶν εἰρημένων κατεδείχθη ὅτι ἡ τοῦ Γ. Βερναρδάκη ἀπολογία ἰσχυριζομένου, ὅτι καὶ οἱ ἐλέγχοντες αὐτὸν ὁμοίως περιπίπτουσι σφάλμασιν, εἶναι πάσης ὑποστάσεως ἐστερημένη. Ἄλλ' ἵνα μὴ τυχὸν οὗτος πολύτροπος ὢν νέαν ἀντιτάξῃ ἕστασιν, ὅτι ὀλίγα εἰσὶ τὰ ἐν τοῖς προλόγοις αὐτοῦ εὑρεθέντα σφάλματα, ἐπάναγκες νομίζομεν νὰ καταλέξωμεν νέα τινὰ γεύματα τῆς περὶ τὰ Λατινικὰ γράμματα ἐμπειρίας αὐτοῦ τὰ μὲν ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Α' τόμου, τὰ δὲ ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Δ' παραλαμβάνοντες. Περιττόν δὲ καὶ πάλιν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐκλογὴν μόνον σφαλμάτων ποιούμεθα, διότι ἂν πάντα τὰ ἐν τοῖς τῶν εἰρημένων τόμων προλόγοις σφάλματα ἐπεχειροῦμεν νὰ καταλέξωμεν, ἀτελεύτητος θὰ ἀπέβαιεν ὁ λόγος.

I

Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Α' τόμου.

α'. Ἀσαφεῖς ἢ ἄστοχοι ἐκφράσεις. Κακοζηλῖαι.

Σελ. VI (ἦτοι πρώτη) ἀρχ. *Inter veterum scriptorum opera pauca sunt quae, ut maiorem utilitatem litterarum studiis tulerint aut ferre possint, ita maiorem et temporis iniuriam et sortis iniquitatem experta sint, quam Plutarchi quae dicuntur Moralia.* . Ἐπειδὴ *ut-ita* ἰσοδυναμεῖ τῷ *et-et*, ἡ προκειμένη ῥῆσις ἰσοδυναμεῖ τῆδε: *pauca sunt, quae et maiorem utilitatem ferre possint, et maiorem temporis iniuriam experta sint quam Plutarchi Moralia.* Τ. ἔ. ὀλίγα συγγράμματα ἀρχαῖα εἶναι ὠφελιμώτερα ἅμα καὶ μᾶλλον διεφθαρμένα τῶν Ἑθικῶν τοῦ Πλουτάρχου. Κατὰ ταῦτα ὑπάρχουσι μὲν ἴσως πολλὰ συγγράμματα ὠφελιμώτερα τῶν Ἑθικῶν τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλ' ὀλίγα τούτων ἔχουσιν ἅμα μᾶλλον ἐφθαρμένον τὸ κείμενον. Ἀλλὰ βεβαίως τοιοῦτόν τι δὲν ἐσκόπει νὰ εἴπῃ ὁ ἐκδότης καὶ θαυμαστῆς τοῦ Πλουτάρχου. Διότι τὸ αὐτὸ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ φραυλοτάτου τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων, ἂν συνέβαινε νὰ εἶναι ἅμα καὶ ἐν τῶν μάλιστα ὑπὸ τοῦ χρόνου διεφθαρμένων

Δὲν ἤθελε λοιπὸν τοῦτο νὰ εἴπῃ, ἀλλὰ τὸ τοιόνδε· Ὀλίγιστα μὲν τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων εἶναι τῷ περὶ τὴν ἀρχαιότητα σπουδάζοντι χρησιμώτερα τῶν τοῦ Πλουτάρχου Ἑθικῶν, ὀλίγιστα δὲ ὅμως μᾶλλον τούτων διεφθαρμένα. Τ. ἔ. Τὰ Ἑθικά τοῦ Πλουτάρχου εἶναι μὲν ἐν τῶν μάλιστα χρησίμων παλαιῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' εἶναι ἅμα καὶ ἐν τῶν μάλιστα διεφθαρμένων. Τοῦτο δὲ λέγεται Λατινιστὶ ὡδε· *Inter veterum scriptorum opera ut pauca sunt quae maiorem utilitatem . . . ferre possint, ita pauca sunt quae maiorem . . . iniquitatem experta sintquam etc.*

Αὐτ. : *cum ex illius temporis instituto in codicibus conferendis neque studium, quale hodie, poneretur, neque collatio quam accuratissima et minutissima videretur necessaria.* Ἐπειδὴ

τὸ in codicibus conferendis εἶναι ἔξω τοῦ neque-neque, ἀνήκει καὶ εἰς τὸ neque collatio κτλ. Ἄλλὰ τί σημαίνει in codicibus **conferendis collatio** etc. non videtur necessaria?

Σελ. VI. Ἀναπτύξας τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ ἔκδοσις τοῦ Wyttenbach δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι τελεία, ἐπιφέρει: **Textus igitur Wyttenbachii omnibus superioribus melior est, sed non is, qui esse posset.** Ὅτι τὸ **igitur** ἀναφέρεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος (sed non is etc.) δὲν φαίνεται σαφῶς. Διὸ ὁ Βερν. τῆς σαφηνείας στοχαζόμενος ὤφριε νὰ γράψῃ: **Textus igitur W. est ille quidem omnibus superioribus melior sed non is** κτέ.

Αὐτ.: quo erat **iudicio** multa praeclare emendavit. Μέχρι τοῦδε ἐπιστεύετο ὅτι ἵνα τις δι' εἰκασίας διορθώσῃ χωρίον τι ἀπαιτεῖται **ingenium**, νῦν μανθάνομεν ὅτι ἀρκεῖ ὀρθὴ κρίσις. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ποιητῆς δύναται τις νὰ ἀποβῇ ἀγαθός, ἐὰν ἔχῃ **iudicium!!!** Ἡ ἀπάτη τοῦ Βερν. προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ διορθοῦντες τὰ κείμενα καλοῦνται **κριτικοί**, αἱ δὲ διορθώσεις περιέχουσαι διατριβαὶ **κριτικαί!!!!**

Αὐτ. **Plurimae lectiones, quae ex codicibus profectae dicuntur, aut immutatae sunt aut falso relatae.** Μήπως αἱ **immutatae** δὲν εἶναι ὡσαύτως **falso relatae**;

Σελ. VII: Satis idonea rerum Plutarchaeaeque consuetudinis cognitione atque usu praeditus ἦτο, λέγει, ὁ παλαιότερος ἐκδότης τοῦ Πλούταρχου Hercher. Ἐρωτῶμεν πρῶτον **quarum rerum?** δεύτερον τί σημαίνει **Plutarchea consuetudo.** Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Πλούταρχος ἔζη, ἐδείκνυε, διελέγετο, ἐπαιζεν, ἐδίδασκεν ἢ τι τοιοῦτο; Βεβαίως οὐδὲν τούτων ἐνταῦθα νοεῖται, ἀλλ' ὅπερ οἱ Γερμανοὶ λέγουσι **Sprachgebrauch.** Τοῦτο δὲ λέγεται Λατινιστὶ **dicendi consuetudo, sermo** κ.τ.τ. οὐχὶ ἀπλῶς **consuetudo.**

Αὐτ. VIII. **eiusmodi quaestiones vel affectae tantum.** Τί εἶναι **quaestiones affectae?** Οὐδὲν ἄλλο ἢ **ζητήματα νοσοῦντα.**

Αὐτ. **Nunc igitur negotio, ut editionem minorem constituerem, mandato magna laetitia afficior.** Τὸ **mandato negotio** οὕτως ἀπλῶς κείμενον οὔτε τοῦ ἐπιτρέποντος οὔτε τοῦ ᾧ ἐπιτρέπεται δηλουμένου ἰσοδυναμεῖ τῷ «**ἐπιτρέψας τὸ ἔργον**» οὐχὶ τῷ «**ἐπιτραπέεις τὸ ἔργον**», ὃ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται.

Αὐτ. *Sermonis, quo scriptor utatur, rerumque explorata cognitionem*. Ποίων rerum; Οὐχὶ βεβαίως quibus scriptor utatur, ἀλλὰ de quibus agat. Τοῦτο λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δηλωθῇ.

Σλ. IX: Neque tamen praeterendum est eundem codicem... ita **rescriptum** fuisse videri κτλ. Γράφει ἀπλῶς scriptum. Διότι codicem rescribere οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ deleta vetere scriptura novam reponere, ὅπερ ἐπὶ τῶν παλιψηφιστῶν συμβαίνει, οἷτινες διὰ τοῦτο καὶ codices rescripti ὑπὸ τῶν παλαιογραφικῶν λέγονται.

Σελ. XIII. Numeris, quos codicibus singulis apposui, ordinem quo quisque codex utatur, librorum notari volui. Ἄλλὰ διὰ τῶν ἀριθμῶν δηλοῦται μόνη ἢ ἐν τῷ E κώδικι τάξις. Οὕτω π. χ. ἐν τῷδε τῷ σχήματι: «Codicem D n. 1956 ad 2 fr. 3 fr. 4 fr. 6 fr. 7 8 9 10 11 κτέ.» ὁ ἀριθμὸς π. χ. 2 δὲν δηλοῖ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα εἶναι ἐν τῷ D δεύτερον, διότι ἐν τούτῳ εἶναι πρῶτον, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ E, οὗ ἡ ἀρίθμησις λαμβάνεται: ὡς ἡ παραδεδομένη.

Καὶ ἄλλας οὕτω πολλὰς ἀσαφείας περιέχει τὸ ἐδάφιον τοῦτο, ἐν ᾧ τὰ μυστήρια τοῦ πίνακος ἐρμηνεύονται, ὥστε ὁ Οἰδίπους μεταβάλλεται εἰς Σφίγγα.

Σελ. XIV. Omnes... codices ipse contuli... quanto cum labore... soli qui eundem laborem perpessi sunt **iudicium facere** possunt. Τὸ iudicium facio δὲν σημαίνει *σηματῶν κρίσειν ἢ γνώμην*, ὅπερ ἐνταῦθα θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ Βερν. Τοῦτο δηλοῖ τὸ iudicare ἢ τὸ existimare. Τὸ δὲ iudicium facere σημαίνει «ποιεῖν τι ἐξ οὗ ἔστιν εἰκάσαι τίνα τις περὶ τίνος ἔχει γνώμην». Οὕτω παρὰ Κικ. Fam. XI, 29, 2 κεῖται: **Gravissimum vero iudicium** de mea fide et constantia **fecisti**, cum post mortem Caesaris totum te ad amicitiam meam contulisti, ὅπερ σημαίνει οὐχὶ ὅτι τότε πρῶτον ἐσχημάτισεν ὁ πρὸς ὃν γράφει ὁ Κικέρων (Ὅππιος) γνώμην περὶ τῆς τοῦ Κικέρωνος πίστεως, ἀλλ' ὅτι τότε μάλιστα ἐξεδήλωσεν ἦν εἶχεν ἤδη ἐσχηματισμένην γνώμην ἐπιτρέψας ἑαυτὸν ὅλον τῇ τοῦ Κικέρωνος φιλίᾳ.

Σελ. XV, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι τὰ γράμματα ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κώδικι δὲν ἔχουσι πανταχοῦ ἴσον μέγεθος παράδειγμα ποιεῖται σὺν ἄλ-

λοις καὶ τόδε ὅτι ἐν τῷ κώδικι E « Fol 475, ubi columna 39 versus continet, est alius versus 39, alius 35, alius 34, alius 41 litterarum capax ». Ἐπειδὴ capax est σημαίνει ὅτι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι τηλικούτον, ὥστε **δύναται νὰ περιλάβῃ** τοσαῦτα γράμματα, τὸ παράδειγμα δὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὰ γράμματα τοῦ κώδικος ποικίλλουσι κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅτι οἱ στίχοι εἶναι ἀλλαχοῦ μακρότεροι, ἀλλαχοῦ βραχύτεροι.

Ταῦτα ἔπαθεν ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐνταῦθα, διότι ποικιλίας χάριν ἔφυγε τὸ ἤδη εἰρημένον continet, ἤρπασε δ' ἀντ' αὐτοῦ ἀβασανίστως ἐκ τοῦ λεξικοῦ τὸ capax est, ὡς περ ἀνωτέρω τὸ iudicium facere.

Σελ. XVI. Glutinator recentior artificiose quidem librum pretiosum compegit et tegumento splendido auratoque munivit, *sed non magis auro ad frontes adornandas quam operae in iis(?) bene recteque digerendis pepercit*, ut quaternionum. . . ordinem prorsus neglexerit. Τὸ *non magis* pepercit (οὐ μᾶλλον ἐφείσατο) οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ ἐξ ἴσου ἀφειδῶς ἐχρήσατο. Ὡστε τοῦ ὅλου ἔστιν ὁ νοῦς: ὡς **μάλιστα ἐφρόντισε** τῆς ὀρθῆς τῶν σελίδων τάξεως, οὕτω σφόδρα ἐσπούδασε περὶ τὴν χρούσωσιν, ἥπερ ὁμως ἔνοια οὔτε πρὸς τὰ εὐθὺς ἡγούμενα (tegumento splendido auratoque munivit) ἀντίκειται, ὥστε νὰ ἀντιτάττηται τούτοις διὰ τοῦ *sed*, οὔτε ἄγει λογικῶς εἰς τοιοῦτον συμπέρασμα, οἷον τὸ ἐπακολουθοῦν, ut. . . neglexerit, ἀλλ' εἰς πᾶν τὸναντίον. Ὁ Βερν. ἤθελε νὰ εἶπῃ ὅτι ὁ βιβλιοδέτης ἀφειδῶς μὲν ἐχρήσατο τῷ χρυσῷ, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἀφειδῶς καὶ τῇ περὶ τὴν διάταξιν τῶν φύλλων ἐπιμελείᾳ. Τοῦτο δὲ ἔδει νὰ λεχθῆ λατινιστὶ *sed quo minus auro ad frontes adornandas, eo magis operae in chartis recte digerendis pepercit, ἢ ut non auro . . . ita operae . . . pepercit*.

Αὐτ. εἰπὼν omnia, quae ad hanc rem pertinerent, enotanda curavi, *sed hic omittenda sunt ἐπιφέρει: Ordinem tamen . . . scriptorum, cum latius pateat, satis habeo adnotasse.*

Τὸ ordinem . . . adnotasse δηλοῖ ὅτι ἀρκεῖται ὁ ἐκδότης νὰ δηλώσῃ τὴν τάξιν τῶν συγγραμμάτων, τὰ δὲ λοιπὰ σχετικὰ (cetera, quae ad hanc rem pertinent) in praesentia **omittuntur**. ἀλλὰ

τότε πῶς ταῦτα διὰ τοῦ **tamen** ἀντιτιθενται τῷ **omnia quae ad hanc rem pertinerent . . . omissenda sunt**;

Τὸ λογικῶς ὀρθὸν θὰ ἦτο **omnia . . . enotanda curavi, sed hic omissis ceteris ordinem quem redintegravi scriptorum, cum . . . pateat, satis habeo adnotasse.**

Σελ. XIX: hunc codicem hanc **singularem** virtutem habere, ut omnibus ceteris in scriptis quidem, quae **ipse** servaverit, longe antecellat. Ἀλογιῶν πλῆθος. Πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ **singularis** virtus εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἣν μόνος οὗτος ὁ κῶδιξ ἔχει, γελοῖον εἶναι τὸ νὰ λέγη τις: «**μόνος** οὗτος ὁ κῶδιξ ὑπερέχει **πάντων** τῶν ἄλλων». Ἡδύνατο μετ' ἄλλων **τινῶν** νὰ ὑπερέχη **πάντων** τῶν ἄλλων; Ἐπειτα ἡ ἀντωνυμία **ipse**, εἰ μὴ καταργεῖ τὸν τόπον, ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ἀντὶ τοῦ **unus** ἢ **solus**, οὐ γενομένου προκύπτει ἡ ἐξῆς ἔννοια: «Ὁ κῶδιξ ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ἂ **μόνος** διέσωσεν, ὑπερέχει **πάντων τῶν ἄλλων**». Ἄλλ' οὐ μόνον γελοία εἶναι τοιαύτη ἔννοια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ **ipse** ἀντὶ τοῦ **μόνος** ἀντίκειται πρὸς ὅσα περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος τούτου διδάσκει ὁ συγγραφεύς.

Αὐτ. Neque extat ulla pagina, in qua lector attentus et hoc agens quantum valeat non intellegat. Ἀνάγκη ὄντως νὰ ἦ ὁ lector valde attentus κτλ. ἵνα εὕρῃ ὅτι ὑποκ. τοῦ valeat εἶναι οὐχὶ pagina ἢ lector, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω codex.

Σελ. XXIX. Εἰπὼν ὅτι κώδικές τινες συγκρινόμενοι πρὸς τὸν D φαίνονται **κατώτεροι**, ἐπιφέρει: **Quin etiam** (=καὶ δὴ καὶ) si in iis scriptis codex D nos destituisset, hi duo codices **duces optimi existimarentur**. Τ. ἔ. **οὐ μόνον κατώτεροι** εἶναι τοῦ Δ, ἀλλὰ καί, ἂν ἔλειπεν ὁ D, θὰ ἦσαν **οὗτοι οἱ ἀριστοί!!** Εἰς ὁμοίαν ἀλογίαν περιήγαγε τὸν Βερν. καὶ ἀλλαχοῦ ἡ τῆς σημασίας τοῦ **Quin etiam** ἄγνοια. Οὕτω σελ. LXXXIX ἐπιχειρήσας νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν ἐν τῷ παραδεδομένῳ κειμένῳ ἐμφάνισιν ὅτε μὲν τῶν εἰς *εἰς* αἰτιατικῶν, ὅτε δὲ τῶν εἰς *εἰς* καὶ ὁμολογήσας ἐν τέλει ὅτι ἡ ποικιλία δὲν αἰτιολογεῖται πάντοτε ἐπιφέρει: **Quin etiam, si nihil verum est** (τ. ἔ. μηδεμίαν τῶν προειρημένων αἰτιολογιῶν), **recte tamen egisse mihi videor** (ὅτι κατέλιπεν ἐν τῷ κειμένῳ τὴν ποικιλίαν). Τοῦ λόγου τούτου ὁ νοῦς(!) εἶναι: Οὐ μόνον ἀτελεῖς εἶναι αἱ

προσηρημένοι αίτιολογίαι τῆς ποικιλίας, **ἀλλὰ καὶ** ὅλως ψευδεῖς ἂν εἶναι, καλὸν εἶναι νὰ τηρηθῇ ἡ ποικιλία!!!!!! "Αλλαις λέξεσιν οὐ μόνον δὲν ἐξαρκοῦσιν αἱ εἰρημένοι αίτιολογίαι, ἵνα εἴπωμεν ὅτι **καλῶς ποιῶν** ὁ Βερν. ἐτήρησε τὴν ποικιλίαν, ἀλλὰ καὶ . . . ὅλως ἀπορριπτεῖαι ἂν ἦσαν, θὰ ἐλέγομεν ὅτι **καλῶς ἐποίησε!!!!!!**

XLI καὶ ἀλλαχοῦ rudera καλεῖ τὰ λείψανα φύλλου, ἥπερ ὀνομασία ἀκυροτάτη, διότι rudera λέγονται **συντρίμματα λίθων** καὶ ἰδίᾳ τὰ κατὰ γῆς κείμενα ἐρείπια κατερρηκῶτων οἰκοδομημάτων κ.τ.τ. Εἶναι δὲ ἡ λ. συνώνυμος τῇ λ. ruinae. Πρβλ. Suet. Vespas. 8. Deformis urbs veteribus incendiis ac **ruinis** erat πρὸς τὸ εὐθὺς κατωτέρω: Ipse restitutionem Capitoli adgressus **ruderibus** purgandis manus primus admovit.

Σελ. LVII: *Rariora* quaedam apponam exempla, nam *usitiora nonnusquam* prostant. Τὸ nonnusquam σημαίνει **ἐνιαχοῦ**, ὡς nonnunquam **ἐπίοτε**. Τούτου τεθέντος πῶς λέγονται usitiora (*συνηθέστερα*) ὅσα *nonnusquam* τ. ἔ. *ἐνιαχοῦ* πρόκεινται; Τί διαφέρουσι ταῦτα τῶν ἄλλων, ὅσα καλοῦνται *rariora*;

Ὁ Βερν. ἤθελε φαίνεται νὰ γράψῃ nusquam non prostant = πανταχοῦ πρόκεινται. Ἄγνοεὶ τὴν καὶ ἐν τοῖς στοιχειώδεσι συντακτικοῖς διδασκομένην διαφορὰν τοῦ nemo, nullus, nihil, numquam, nusquam non καὶ non nemo, nullus κτλ.

Ἐν τοῖς συντακτικοῖς τούτοις διδάσκεται καὶ ἡ ὀρθὴ τοῦ dubito ἀπ' χρῆσις, ἣν, ἂν ἐγίνωσκε, δὲν θὰ ἔγραφε τόμ. γ' σελ. 301 ἐν τῇ εἰς τήνδε τὴν γραφήν: «ὥστε καὶ διὰ ταῦτα καὶ τούτοις» κριτικῇ παρατηρήσει τάδε: dubito an **non** glossema (γρ. interpretamentum) sit sive hoc (τ. ἔ. τὸ διὰ ταῦτα), sive καὶ τούτοις, ὅπερ σημαίνει «ὑποπτεύω ὅτι **οὐδέτερον** τούτων εἶναι ἐρμῆνευμα» καί-τοι δῆλον ὅτι ἤθελε νὰ εἴπῃ «ὑποπτεύω ὅτι τὸ ἕτερον τούτων εἶναι ἐρμῆνευμα», ὅπερ λατινιστὶ ἄνευ τοῦ non λέγεται.

Σελ. LXIII. *Paucas formas* reluctantes **recte correxit** Sintenisius.

Ὁ Βερν. λέγων **recte correxit** δῆλος ἐστὶ λαμβάνων τὸ correxit ἀντὶ τοῦ mutavit, ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ, οἷον σλ. LXXXVII, ἐνθα λέγει ὅτι Herchero *corrigenti* δὲν ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ τὸναντίον *perperam* eum egisse censet. Φαγερόν δ' ὅμως εἶναι ὅποιαν

τοιαύτη έκδοχή τοῦ corrigere εἰσάγει ταραχὴν εἰς τὴν γλῶσσαν. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ *formae*, ὅπερ ἀστοχώτατα κεῖται ἐνταῦθα, ἐνθα δὲν πρόκειται περὶ πλειόνων τοῦ ἐνὸς τύπου, ἀλλὰ περὶ πλειόνων τοῦ ἐνὸς παραδειγμάτων τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Σελ. LXXXVII: in indice tamen eadem . . . huius editionis *paginis et lineis* commemorata erunt. Τί σημαίνει ἡ ἀφαιρ. *paginis et lineis* καὶ εἰς τίνα λέξιν ἀναφέρεται; Ὁ νοῦς ἀπαιτεῖ νὰ λεχθῇ: ad huius editionis paginas et lineas (ἢ ὀρθότερον versus) *relata ἢ accommodata*.

Σελ. LXXXVIII: *Collatis locis*. . . . Τὸ *collatis locis* ἀναλαμβάνεται ἐν σελ. LXXXIX, ἐνθα κεῖται *collatis igitur locis*. . . *videbitur*. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ προτέρου *collatis locis* καὶ τοῦ δευτέρου παρεμβάλλονται ὅλως ἀνεξάρτητοι προτάσεις διὰ τελείας στιγμῆς ἀπὸ τῶν ἡγουμένων χωριζόμεναι. Οὕτω δὲ τὸ πρότερον ἐκεῖνο *collatis locis* μένει συντακτικῶς μετέωρον, ὃ δὲ ὅλος λόγος ἀποβαίνει ὁμοιότατος τῷ τῶν καθ' ἡμᾶς δικαστικῶν ἐγγράφων.

Σελ. XC: Καταλέξας τὰς ἀπορίας, ἃς γεννᾷ διόρθωσις τις τοῦ Reiske ἐπιφέρει: *Suspicio igitur augetur*. Ποία *suspicio*?

Σελ. XCI. *Nulla non pagina suppeditat*. Γράφε ὀρθότερον *nulla pagina non suppeditat*.

Σελ. XCI: «ὅστοῦν ἱερόν, qui, ut videtur, terminus medicus est». *Terminus medicus* οὐδὲν ἄλλο δύναται λατινιστὶ νὰ δηλοῖ ἢ *μηδικὸν ὄριον*. Ὁ δὲ *τεχνικός ἐν τῇ ἱατρικῇ ὄρος* λέγεται *medicorum* ἢ *medicae artis vox* ἢ *verbum* ἢ *vocabulum* ἢ *medicorum* ἢ *medicae artis propria locutio* ἢ τέλος, καθ' ἃ ἐν τοῖς εἰς Οὐεργ. σχολίοις τοῦ Σερουίου πολλάκις κεῖται, *medicorum sermo*.

Μηδεὶς δ' ἀντίπηρ ὅτι *opere in longo* τ. ἔ. ἐν προλόγῳ ἐκ σελ. V-XCIII τ. ἔ. 89 συγκεκλιμένῳ.

Fas est obrepere somnum.

Διότι ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ ὁ *συνεχὴς* Λατινικὸς λόγος τοῦ ἐκδότου δὲν κατέχει χώρον μείζονα τῶν 20 σελίδων, τὰ δ' ἄλλα εἶναι παραδείγματα ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Πλουτάρχου εἰλημμένα. Ὡστε περὶ τῶν σφαλμάτων τούτων δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τό:

non ego paucis offendar maculis,

ἀλλ' ὁ τούτοις περιπίπτων

fit Choerilus ille,

quem bis terve bonum cum risu miror

6'. Σολουικισμοί.

Σελ. V (ἦτοι α') Pars tantum eorum quae ille scripserat superest. Ὁ ὑπερσυντέλικος scripserat οὐδένα λόγον ἔχει, ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἐνεστῶτος ὄντος. Γρ. scripsit.

Αὐτ. primus, qui codices. . . adhibuit. Γρ. primus qui adhibuerit, διότι τὸ ἐξῆς εἶναι: Wytttenbachius (ὑποκ.) est primus. qui etc. (κατηγ.).

Αὐτ. editionem . . . superiorem **fuisse** consentaneum **erat**. Γρ. superiorem *esse*. Διότι τὸ εἶναι τὴν ἔκδοσιν superiorem καὶ τὸ εἶναι τοῦτο consentaneum, εἰσι κατὰ τὸν στοιχειώδη λόγον πράγματα **σύγχρονα**: Ὁμοίῳ σφάλματι περιπίπτει γράφων ἐν σελ. XLI: Sed perincommode accidit ut ex libro praestantissimo multa folia intercidissent ἀντὶ τοῦ intercidissent.

Σελ. VI: Ὅλη ἡ ἐξῆς περίοδος εἶναι θαυμαστόν παράδειγμα αὐθιρέτου τῶν χρόνων ἐναλλαγῆς. Codices . . . excussi **fuere** . . . plurimae lectiones . . . immutatae **sunt** . . . plurimae scripturae . . . omissae **sunt**, et multi codices . . . neglecti (ὑπακ. **sunt**), veluti . . . Vindobonensis . . . contemptus **fuit**.

Αὐτ. Textus . . . melior est, sed non **is** qui . . . esse posset. Τὸ **is** ἐνταῦθα κεῖται ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ talis, οὐ τεθέντος τὸ **qui**=ut, ὅπερ οὐδένα νοῦν παρέχει.

Σελ. VII. Qui tamen . . . multum tamen auxilii scriptis Plutarchi allaturus **fuere**. Γραπτέον **fuit**. Ἡ ὑποτακτ. οὐδένα ἐνταῦθα ἔχει λόγον. Οὐδένα ὡσαύτως λόγον ἔχει ἡ ὑποτακτ. ἐν σελ. LXI: neque parum momenti ad rem eandem **habuerit** temporis sui (οὕτω!) consuetudo. Διότι ἡ δυνητικὴ ὑποτακτικὴ, οἷα εἶναι ἡ παροῦσα, δηλοῖ οὐχὶ τὸ γεγονός, ἀλλὰ τὸ γενησόμενον. Οὕτω π. χ. dixerim δὲν σημαίνει δυνατὸν γὰ εἶπον, ἀλλὰ δυνατὸν γὰ εἶπω. Ἰσως δ' ὅμως ἐνταῦθα τὸ **habuerit** δὲν εἶναι ὑποτακτικὴ πα-

ρακ., ἀλλὰ τετελεσμένος μέλλων τῆς ὀριστικῆς, οὐ τεθέντος, ὁ Βερν. παρήχθη εἰς τὴν σφαλερὰν ταύτην χρῆσιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ: *wird gehabt haben*. Ὡσαύτως παραλόγως κείται ἡ ὑποτακτικὴ σελ. XCII: *Locus male est et intellectus et interpunctus eo quod alteram partem imaginis. . . scriptor obscuraverit* καὶ μικρὸν κατωτέρω *nam male excripserit* καὶ σελ. LV: *fuerint* κ. ἄ. πολλαχοῦ.

Σελ. XIII. de fragmentis plura *dixero*. Γρ. *dicam*. Ὁ τετελεσμένος μέλλων εἶναι ἐνταῦθα ὄλως ἀδικαιολόγητος. Τὸ αὐτὸ σφάλμα καὶ σελ. LXVIII: in praefatione. . . *dixero* καὶ ἀνωτέρω *LXXXVII commemorata erunt*.

Σελ. XIV: *plures esse libellos ad quos etiam duobus. . . codicibus bonis uti liceat, contra esse alios, quibus ne unum quidem codicem bonum, quem adhibeamus, habemus*. Ὡς ἐλέχθη *liceat*, οὕτω κατωτέρω ἔδει νὰ λεχθῆ *habeamus*, διότι ὁ αὐτὸς ἐν ἀμφοτέροις γραμματικῶς λόγος.

Σελ. XXVI: *Unde colligitur primo quae Eusebius servavit verba. . . excidisse; deinde verba ceterorum codd. . . addita fuisse*. Τὸ *addita fuisse* δηλοῖ πρᾶξιν *παλαιότεραν* τῆς διὰ τοῦ excidisse δηλουμένης, διότι ὁ διὰ τοῦ *fui* (*factus fui*) περιπεφρασμένος παρακειμένος δηλοῖ χρόνον παλαιότερον τοῦ διὰ τοῦ συνήθους τύπου τοῦ παρακειμένου (*fecit, factus sum*) δηλουμένου. Κατὰ ταῦτα ἡδύνατο μὲν λογικῶς νὰ λεχθῆ *primo additum fuisse, deinde excidisse, ἀλλ' οὐχι primo excidisse, deinde additum fuisse, ἀλλ' additum esse*.

Σελ. XL: *qui fieri potuerit ut commutata essent*. Γράφει: *ut commutarentur*.

Σελ. LVI: *dubito num scriptor extet apud quem. . . tam longae periodi reperiantur*. Ἐπειδὴ ὁ Βερν. θέλει νὰ ὑποδηλώσῃ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι τοιοῦτος συγγραφεύς, τὸ δὲ *num* δεικνύει φόβον μὴπως ὑπάρχη, διὰ τοῦτο τὸ *dubito num* δὲν ἐγγωρεῖ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἢ γραπτέον *dubito an nullus scriptor extet, ἢ vereor ut scriptor extet, ἢ, ἂν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν ἀπλῆν ἀμφιβολίαν, dubito scriptor ne extet etc*. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ ἐν σελ. XVIII *dubitat num bene Graeca sint, ἐνθα καὶ τὸ bene Graeca δὲν εἶναι Latinum*. Γνωστὸν πόσον ἐγελάσθη ὁ Scheller ἐπιγράψας

τοὺς περὶ τοῦ Λατινιστῆ γράφειν κανόνας αὐτοῦ *Praecepta Stili bene Latini*.

LXI: Neque parum momenti ad rem eandem saepe habuerit (οὕτω) temporis **sui** consuetudo. Ἡ αὐτοπαθὴς **sui** οὐδένα ἔχει ἐνταῦθα λόγον, διότι ὑποκείμενον τῆς προτάσεως δὲν εἶναι Plutarchus, εἰς ὃν τὸ **sui** ἐκεῖνο ἀναφέρεται.

LXXXIX fortasse ut βασιλέ- **non** iteraret. Γράφει **ne** iteraret. *Ut non iteraret* (τελικῶς) εἶναι ὡσαύτως βάρβαρον, ὡς εἰ ἔκειτο Ἑλληνιστί: **ἔνα οὐκ ἐπανάλαβοι**.

Σελ. XC. Cum autem quos **me** codices et qua re **secutum** fuisse supra dixerim. Γρ. quos codices et qua re **secutus** essem. Ἠλίκον τὸ σφάλμα περιττὸν νὰ δειξῶ. Εἶναι ὡς εἴτις Ἑλληνιστὶ ἔλεγεν: «Ἐπειδὴ δὲ τίσιν **ἐμὲ** κώδιζιν **ἀκολουθῆσαι** εἶρηκα».

XCIII: e re esse duxi adumbrasse. Γράφει adumbrare. Τὸ e re esse duxi adumbrasse εἶναι ξενισμὸς (ἑλληνισμὸς) ἀσύγγνωστος παντὶ τε ἄλλῳ καὶ μάλιστα τῷ τὴν μετ' ἀπαρεμφ. σύνταξιν τοῦ dignus sum ὡς Ἑλληνίζουσαν ἀπολύτως ἀποδοκιμάζοντι. Ἔστω ἔν καὶ τοῦτο παράδειγμα τῆς τοῦ Γ. Βερναρδάκη constantiae.

II

Σύμμικτα ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Δ' τόμου.

Τόμ. Δ' (1892) σελ. VIII: Cum autem de ea re agitur non est reticendum etc. ἀντὶ τοῦ agitur.

Σελ. XIII: Si igitur in editione minore scripserim ζῶντας εἰων R: ζῶν (atque ita scripsi) hoc mihi crimini dabit Wilamowitzius?

Αὐτ. Articulus **minus recte** omitti debuit; ἀντὶ τοῦ: **non** debuit omitti ἢ minus recte **omissus est**.

Σελ. XIV: nihil opus esse corpore humano **insecando**; ἀντὶ τοῦ **insecto** (Liv. XXXIX, 11: opus esse sibi eâ conventâ) ἢ **insecari** corpus humanum.

Σελ. XVI: quae (duritia) **tum** propter *κελεύσας*, *tum* propter oppositum ὁ δ' ἡμῖν, ferri potest, ἀντί τοῦ **cum - tum**.

Σελ. XIX: velim explicaverit ἀντί τοῦ vellem explicasset ἢ velim explicet.

Σελ. XIX: τῷ δυσκολαίνειν apposite sequitur **ad** ἐν αὐτῷ. Θαυμασία σύνταξις sequor ad aliquid.

Σελ. XXII: *quod* Plutarchus quoque Ἀρδαλίδας eas *vocaverit* prorsus incertum. Τὸ incertum est quod vocaverit εἶναι λαμπρὸν παράδειγμα τοῦ καλουμένου Küchenlatein. Ὁμοιον δὲ τὸ ἐν σελ. XXVI **quod** Eumetis prope . . . **sederit** id apparet.

Σελ. XXXIII: ut primum **viderat**, pronuntiare debuit ἀντί τοῦ vidit, παρ' ἃ καὶ τὰ στοιχειώδη συντακτικὰ διδάσκουσι.

Σελ. XXXVIII ponamus Plutarchum, ut qui prosa oratione **scripsisset**, τε coniunctione usum **fuisse** ἀντί τοῦ *scriberet* (usus est tum cum scribebat), καὶ *usum esse* (Plutarchus usus est οὐχὶ *fuit*).

Σελ. XL: miror, quo modo factum sit, ut quod antiquitus τούτων **legeretur** in ταύτης **mutatum esset**. Καὶ ἐγὼ τῆ ἀληθείᾳ δὲν δύναμαι νὰ νοήσω **πῶς** (τοῦ ἀριστοτελείου ὄργανου ζῶντος) τὸ ἀναγινωσκόμενον τούτων, ἦτο ἤδη (ὅτε ἀνεγινώσκετο τούτων) μεταβιβλημένον εἰς ταῦτα (ul quod **legebatur, mutatum esset**). Ὁ Βερν. ἤθελε νὰ γραψῆ πάντως ut quod antiquitus τούτων **lectum esset** in ταύτης **mutaretur**. Σύγχυσις χρόνων τὸ σχῆμα.

Σελ. XLVI: in cuius templo symposium **locum habuisse** contendit. Ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ **locum habuisse** ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ **γενέσθαι** εἶναι *φραγκισμὸς καὶ νεοελληνισμὸς*. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ **locum habere** εἶχεν ἄλλην σημασίαν.

Αὐτ.: Cum cenaculum in templo Veneris non fuisset, Venus omitti potuit. Καὶ ἐνταῦθα τὸ fuisset *κακῶς* κεῖται ἀντί τοῦ **esset**.

Σελ. XLVII: Quod si non ita **sit**, quaerendum est quid aliud requiratur, ut **quis** (οὕτω!) graece nescire demonstretur.

Γραπτέον **est**. Ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀρμόζει ἡ ὀριστική. Πρὸς δῆλωσιν τοῦ πράγματος δὲν κρίνομεν ἀνωφελὲς νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα τινά.

Verr. III, 144 : Quod **si** quis sociorum incommodis minus commovetur, si quem aratorum fugae, calamitates, exilia, suspendia denique *non permovent*, non possum dubitare quin is tamen, cum vastatam Siciliam . . . cognoverit, statuat etc.

Ib. V, 132 : Quod si fortunam tibi obici non oportet, cur tu fortunae illorum innocentium veniam ac locum non dedisti? de dom. 125 : exemplo tuo bona tua nonne L. Ninnius . . . consecravit? Quod **si**, quia ad te pertinet, ratum esse negas, ea iura constituisti . . . quibus in te conversis recusares . . . ?

Hor. Epist. I, 2, 70 : Quod si cessas aut strenuus antis, nec tardum opperor, nec praecedentibus insto.

Και ἀλλαγῶ δὲ φωρᾶται τὰ τῆς συντάξεως τοῦ *si* οὐδαμῶς ἀκριβῶσας ὁ Βερναρδ. οἶον σελ. XLVIII : Si censor non credat ac plura **velit** ἀντὶ τοῦ *credit* καὶ *vult*.

Σελ. LIH : Wilamowitzius tamen locum . . . cum καὶ pro τὸ *scripsisset*, prorsus obscuravit. Διὰ τοῦ *scripsisset* δηλοῦται ὅτι ἀφ' οὗ ἔγραψεν οὕτως ὁ W., ὕστερον ἄλλο τι ποιήσας ἐσκότισε τὸ χωρίον. Ἄλλ' ὁ Βερναρδ. δὲν ἤθελε πάντως τοῦτο νὰ εἶπῃ, ἀλλ' ὅτι ὁ Wil. τῷ γράψαι (*scribendo* ἢ *eo quod scripsit*) ἐσκότισε τὸ χωρίον. Ἡ ὀργανικὴ δ' ὁμῶς αὕτη σχέσις δηλοῦται μὲν καὶ διὰ τοῦ *cum*, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ ὑπερσυντελικοῦ ὑποτ. συντεταγμένου. Πῶς συντάσσεται ὁ *cum* ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ δεικνύουσι τὰ ἐξῆς χωρία.

Cic. Clu. § 112 : Quod **cum facit** (τ. ἔ. cum omni eum ignominia liberat), iudicat eius sententia gratis esse Oppianicum condemnatum.

Verr. I, 146 : deridet, cum sibi ipsum iubet satis dare Habonium.

Ib. III, 127 : Hoc **cum scribit**, illud ostendit.

Ib. 172 : **Cum** senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut **cum** populus iubet, hoc . . . intellegit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere.

IV, 37 : homini iam perdito . . . subvenisti, **cum** pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo **partitus** es.

Tusc. I, 12: **Cum** enim miserum esse dicis, tum eum, qui non sit, dicis esse.

Liv. V, 49, 6: Servatam deinde bello patriam iterum in pace haud dubie seravit **cum prohibuit** migrari Veios. 'Ο *cum* δὲν δηλοῖ ἐνταῦθα τὸ πότε αὖθις ἔσωσε (διότι τοῦτο εἶναι ἤδη γνωστόν, ἅτε τῶν ἐνταῦθα ἐκτιθεμένων πραγμάτων εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν Γαλατῶν ἀναχώρησιν γενομένων), ἀλλὰ τὸ πῶς ἔσωσε.

Plaut. Captiv. 371: Tu tibi tuopte ingenio prodes plurimum, **quom** servitutum fers ita uti decet.

Ib. 452: Edepol rem meam constabilivi, **quom** illos emi de praeda a quaestoribus.

Σελ. LIV: Sed **dum** μαρτυρεῖν . . . extant, ex iis derivari possunt. Ἐπειδὴ ἡ σχέσις εἶναι αἰτιολογική, γράφει: **cum** extant.

Σ. ΒΑΣΗΣ

Προσθήκη.

Παρά Πλάτῳ Amph. 775 Fl. κεῖται: Quin tu istanc iubes pro cerrita circumferri? ὅπερ οὐδὲν διαφέρει τοῦ ἐν Πεντηκονταετηρίδι κτλ. σελ. 242: pro emblemate expungendum.

Οἱ ἐν Ῥώμῃ δῆμαρχοι μέχρι τοῦ 449 π. Χ. οὐδεμίαν εἶχον νόμιμον ἐν τῇ πόλει ἐξουσίαν, ἠδύναντο δὲ μόνον νὰ βοηθῶσι τοῖς ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων καταδυναστευομένοις τῶν εἰς τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς καλουμένης πληθῆος ἀνηκόντων πολιτῶν παρεμβαίνοντες καὶ κωλύοντες τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς διατάγματος, δι' οὐ εἰς τις ἢ καὶ πλείονες τῶν τοιοῦτων πολιτῶν ἠδικοῦντο. Τοῦτο εἶναι τὸ καλούμενον δημαρχικὸν *auxilium*. Τὴν δύναμιν δὲ ταύτην παρείχεν αὐτοῖς οὐχὶ νόμος τις, ἀλλ' ὁ ὄρκος, ὃν ᾤμωσαν οἱ ἐκ τῆς πληθῆος πολῖται καθιστάντες τὴν δημαρχίαν, νὰ θεωρῶσι τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερά καὶ ἄσυλα καὶ νὰ ἀποκτείνωσι πάντα σωματικὴν βίαν τοῖς δημάρχοις προσφέροντα.

Τῷ δὲ 249 π. Χ. δι' ἐνὸς τῶν Οὐαλερίων νόμων, περὶ οὗ ἐπισησάμεθα λόγον ἐν ἐτέρῳ τῆς Ἀθηνᾶς τόπῳ (τόμ. Α' σελ. 314 ἐ.), οἱ δημαρχοὶ κατελέχθησαν εἰς τοὺς νομίμους τῆς πόλεως ἄρχοντας. Ἀκολούθως τῷ νόμῳ τούτῳ ἐδόθησαν μὲν τοῖς δημάρχοις τὰ κοινὰ πᾶσι τοῖς ἄρχουσι δικαιώματα, ἀνεγνωρίσθη δὲ αὐτοῖς ὡς νόμιμος ἐξουσία ἡ δύναμις, ἣν τέως εἶχον, τοῦ βοηθεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καταδυναστευομένοις τῶν πολιτῶν, τὸ *auxilium*.

Ἄλλ' ἐν τῷ προτελευταίῳ π. Χ. αἰῶνι ἐμφανίζονται οἱ δῆμαρχοὶ περιβεβλημένοι πολλῶν εὐρυτέραν ἐξουσίαν, τὴν τοῦ ἀνακόπτειν πᾶσαν πάσης ἀρχῆς διάταξιν καὶ κωλύειν πάντα δημόσιον χρηματισμὸν, τ. ἔ. τὴν τῆς καθολικῆς ἐνστάσεως. Πόθεν ἐγένετο αὐτοῖς ἡ ἐξουσία αὕτη; Οὐχὶ βεβαίως ἐκ τῆς δημαρχικῆς ἀσυλίας. Διότι τῆς ἀσυλίας ταύτης ἐπ' οὐδενὸς νόμου θεμελιουμένης καὶ τὰ ἐκ ταύτης πηγάζοντα δικαιώματα ἐξ οὐδενὸς ἀπέρρεον νόμου, δὲν ἠδύναντο ἄρα διὰ νόμων οὔτε νὰ καταλυθῶσιν, οὔτε νὰ περιορισθῶσι. Καὶ ὁμως ἡ δημαρχικὴ ἐνστασις ὑπέκειτο εἰς τινὰς περιορισμοὺς ἐν διαφόροις καιροῖς νομοθετηθέντας. Οὕτω π. χ. ἡ *lex Sempronia de provinciis consularibus* ἀπηγόρευε τὴν πρὸς τὸ ΣΔ, δι' οὗ κατ' ἔτος ὠρίζοντο αἱ ὑπατικαὶ ἡγεμονίαι, (*provinciae consulares*), δημαρχικὴν ἐνστασιν (*Cic. prov. eos. § 17*)· εἰς δὲ τῶν Κλωδίων νόμων ἀπηγόρευε:

ne quis legi intercederet τ. ἔ. ἀπηγόρευε τὴν πρὸς τὸν κατὰ Κικέρωνος νόμον **δημαρχικὴν** ἔνστασιν. Δὲν εἶναι ἄρα ἡ δημαρχικὴ ἔνστασις ἐπακολούθημα τῆς δ. ἀσυλίας. Διὰ ῥητοῦ δὲ τινος νόμου δὲν ἐδόθη πάντως τοῖς δημάρχοις ἡ ἔνστασις, διότι οὕτω σημαντικοῦ νόμου δὲν θὰ ἐξέλειπε πᾶν ἔγχοσ. Πόθεν λοιπὸν ἡ ἐξουσία αὕτη;

Κατὰ τὴν τοῦ Mommsen γνώμην, οἱ δημαρχοὶ εἶχον τὴν ἔνστασιν, ὡσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες οἱ ἐνιστάμενοι πρὸς ὑποδεστέρους αὐτῶν, *iure maioris potestatis* (1). Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, οἱ δημαρχοὶ ἦσαν *maxima* ἐν τῇ πόλει *potestas*, οὐ τεθέντος αἰρεται ἡ ἐν τῇ τῶν Ῥ. πολιτεία ὑπάρχουσα ἄλλως ἀνωμαλία, καθ' ἣν τῶν ὑπάτων κατεχόντων τὴν ἀνωτάτην ἐν τῇ πολιτικῇ ἱεραρχίᾳ βαθμίδα οἱ δημαρχοὶ εἶναι τούτων ἐν τε ἄλλοις πολλοῖς δυνατώτεροι καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ προκειμένη περιστάσει, ἐν ἣ ὁ μὲν δημαρχὸς δύναται δι' ἐνστάσεως νὰ ἀνακόψῃ τοὺς τοῦ ὑπάτου χρηματισμοὺς, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ὑπάτος τοὺς τοῦ δημάρχου. Ἄλλ' ἡ θεραπεία αὕτη ἰᾶται, νομίζομεν, τὸ κακὸν μείζονι κακῷ. Δέχεται δηλ. ἐν πολιτεία οὕτως ἀυστηρῶς τυπικῇ, οἷα ἡ τῶν Ῥωμαίων, ἄρχοντας οὐδὲν μὲν ἔχοντας *imperium*, οἷοι ἦσαν οἱ δημαρχοὶ, ὑπερτέρους δὲ ἐν τῇ πολιτικῇ ἱεραρχίᾳ τῶν τὸ *summum* καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο *regium imperium* ἔχόντων ὑπάτων. Παραλείπω δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν συμμαρτυρεῖ τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, τοῦναντίον δ' ὑπάρχουσι χωρία, ἐξ ὧν τεκμαιρόμεθα ὅτι οἱ παλαιοὶ δὲν ἐθεώρουν τοιαύτην τὴν τῆς δημαρχίας πρὸς τὴν ὑπατείαν σχέσιν. Κικ. *de legg.* III § 16: *Nam illud quidem ipsum, quod in iure positum est, habet consul, ut ei reliqui magistratus omnes pareant excepto tribuno . . . Hoc enim primum minuit consulare ius, quod extitit ipse qui eo non teneretur.* Παράδοξος θὰ ἦτο ἡ τοιαύτη ἔκφρασις, ἂν ὁ λέγων ἐφρόνει ὅτι ἡ *tribunicia potestas* εἶναι *maior consulari*.

Ἄλλὰ καὶ ὀρθῶς ἂν εἶχε καθόλου ἡ θεωρία αὕτη, οὐδὲν θὰ ὀφείλει ἡμᾶς ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι, διότι, καθ' ἃ ὑποδηλοῦσι χωρία τινὰ τοῦ Κικέρωνος, ἡ δημαρχικὴ ἔνστασις δὲν περιέχεται ἐν τῇ ἐνστάσει, ἧς τὸ δίκαιον παρέχει ἡ *par* ἢ *maior potestas*. Οὕτως ἡ Κικ. (*de legg.* III) εἰπὼν (§ 6) «*ni par maiorve potestas prohibessit*» (πρὸβλ. § 11: *vis in populo abesto par maiorve potestas*

(1) *Mo. Str.* I³ σελ. 269, 270. Πρὸβλ. σελ. 28.

plus valet) δὲν θεωρεῖ ὁμως περιττὸν νὰ διατάξη ἰδίᾳ περὶ τῶν δημάρχων «quodque prohibessint . . . ratum esto» (§ 9). Κατὰ ταῦτα ζητητέα δι' ἄλλης ὁδοῦ ἢ λύσις τοῦ προκειμένου ζητήματος.

Καθ' ἡμᾶς τὸ τῆς καθολικῆς ἐνστάσεως δίκαιον ἔλαβεν ὁ δήμαρχος κατ' ἀκολουθίαν εὐρυτέρας ἐκδοχῆς τῆς ἐννοίας, ἣν ἡ λέξις *auxilium* παρέχει. Περὶ τὸν 6ον δηλ. π. X. αἰῶνα ἐκράτησεν ἐν τῷ δημοσίῳ τῶν 'Ρ. δικαίῳ ἢ ἐκδοχῇ, καθ' ἣν τὸ δημαρχικὸν *auxilium* ἦτο ἐπικουρία οὐχὶ μόνον ἐνὶ τινὶ ἢ πλείοσι τῶν ἐκ τῆς πληθύος πολιτῶν ὑπὸ τινος διατάγματος ἀρχῆς τινος ἀδικουμένοις παρεχομένη, ἀλλὰ καὶ ἅπασιν ὁμοῦ τοῖς πολιταῖς, ὅσῳκις ἐξ οἰασθῆποτε πολιτικῆς πράξεως τὰ κοινὰ ἀπάντων τῶν πολιτῶν δίκαια καὶ συμφέροντα ἐβλάπτοντο. Τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἐπακολούθημα ἦτο ὅτι οἱ δήμαρχοι ἐδικαιοῦντο νὰ κωλύωσιν ἢ ἀνακόπτωσιν πάσαν δημοσίαν πράξιν, ἣν ἐθεώρουσαν ἀδικὸν ἢ ἀσύμφορον τῇ πόλει, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τοῖς πολιταῖς ἅπασιν.

Ἡ ἐκδοχῇ αὕτη ἐπεκράτησε, διότι ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἐξῆς πιθανοῦ συλλογισμοῦ. Τὸ δημαρχικὸν *auxilium* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ὡς ἐπικουρία παρεχομένη τοῖς ὑπὸ τῶν δικαιοδοτῶν ἰδίᾳ ἀρχόντων καταδυναστευομένοις τῶν ἐκ τῆς πληθύος πολιτῶν, οὐδένα εἶχεν ἔτι λόγον ὑπάρξεως ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χρόνοις. . . Διότι ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις οἱ μὲν ἐκ τῆς πληθύος πολῖται ἦσαν ἤδη πολιτικῶς κατὰ πάντα ἰσότιμοι τοῖς πατρικίοις, διὰ δὲ τὸ πλῆθος καὶ δυνατώτεροι τούτων, οἱ δὲ δικαιοδοτοὶ ἀρχοντες διὰ τὸν εἰρημένον λόγον ἐκ τῆς πληθύος ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον λαμβανόμενοι οὐδένα λόγον εἶχον ὥστε νὰ καταδυναστεύωσι τοὺς ἐκ τοῦ ἑαυτῶν συστήματος πολίτας πικρῶς καὶ αὐστηρῶς ἐφαρμόζοντες τὰς τοῦ καθεστώτος πολιτικοῦ δικαίου σκληρὰς διατάξεις. Ἐπειτα αἱ διατάξεις αὗται ἦσαν ἤδη πολλὰς μετερρυθμισμέναι συμφῶνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ φύσει δικαίου καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς διὰ τῶν στρατηγικῶν διαγραμμάτων, δι' ὧν οἱ καθ' ἕκαστον ἔτος δικαιοδοτοὶ ἀρχοντες *supplebant, adiuvabant, corrigebant* τὸ παραδεδομένον πολιτικὸν δίκαιον, ὅπερ οὕτω μεταβεβλημένον δὲν ἦτο μὲν ἔτι τὸ *summum ius*, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν ἦτο οὐδὲ *summa iniuria*. Τὸ δημαρχικὸν λοιπὸν *auxilium* οὐδένα ἔτι εἶχε λόγον ὑπάρξεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ *auxilium* ἦν ὁ μόνος λόγος τῆς καταστάσεως τῆς δημαρχίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπετέ-

λει αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας, ἐκλιπόντος τούτου ἔδει νὰ συνεκλίπη καὶ ἡ δημαρχία. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐτ' ἐγένετο οὔτε ἦτο δυνατὸν ἐν πολιτείᾳ, οἷα ἡ τῶν Ῥωμαίων, νὰ γένηται, ἀνάγκη ἦτο νὰ νοηθῆ οὕτω τὸ δημαρχικὸν *auxilium*, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ περαιτέρω ὑπαρξίς καὶ λειτουργία αὐτοῦ. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐπλήρου ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐρμηνεῖα, ἤπερ διὰ τοῦτο καὶ δὲν προσέκρουσε τῇ πολιτικῇ τῶν Ῥωμαίων συνειδήσει, ἀλλ' ἐγένετο ἄνευ ἀντιρρήσεως ὑφ' ἀπάντων ἀσπαστή. Ὅτι δὲ ταῦτα πάντα δὲν εἶναι ἀπλῆ εἰκασία, ἀλλ' ὄντως οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς ἐλευθέρως πολιτείας αἰῶνι οὕτως ἐξεδέχοντο τὸ *auxilium*, τ. ἔ. ὡς ἰσοδύναμον τῷ τῆς καθολικῆς ἐνστάσεως δικαιώματι, δεικνύουσι δύο χωρία τὸ μὲν τοῦ Καίσαρος, τὸ δὲ τοῦ Κικέρωνος πρὸς ἄλληλα παραβαλλόμενα. Ὁ μὲν Κικέρων λέγει *Legg. III, 2: Sullam probo, qui tribunis plebis sua lege iniuriae faciendae potestatem ademerit, auxilii ferendi reliquerit*; ὁ δὲ Καίσαρ *b. c. I, 7: Sullam nudata omnibus rebus tribunicia potestate tamen intercessionem liberam reliquisse*. Νοεῖ δὲ πάντως ὁ Καίσαρ ἐν ταῦθα τὴν *intercessionem* ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς σημασίᾳ, διότι ἡ περὶ ἧς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται ἐνστάσις ἐγένετο πρὸς ΣΔ. πολιτικὴν ἔχον ἐνοσίαν (1). Ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγει ὁ Καίσαρ μαρτυρεῖ τὸ ὑπὸ Σαλλουστίου ἱστορούμενον ὅτι: *Sullam consulem de reditu eius legem ferentem ex composito tr. pl. C. Herennius prohibuerat*. (*Sall. παρὰ Γελλίῳ X, 20, 10*). Κατὰ ταῦτα ἡ *intercessio* τ. ἔ. ἡ καθολικὴ δημαρχικὴ ἐνστάσις καὶ τὸ *auxilium* ἦσαν ἐν τοῖς τοῦ Κικέρωνος χρόνοις ὄροι ἐντελῶς συνώνυμοι.

Οὕτω διὰ τῆς προκειμένης περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς καθολικῆς δημαρχικῆς ἐνστάσεως θεωρίας λύεται ἅπασα ἡ ἀπορία τῶν ἀδυνατούντων νὰ συμβιβάσῃ πρὸς ἄλληλα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο χωρία.

Σ. ΒΑΣΗΣ

(1) Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν ἀποκλείει τὴν παραδοχὴν νόμου ἢ νόμων τινῶν τοῦ Σύλλα, δι' ὧν **κατ' ἐξαιρέσειν** ἀπαγορεύετο ἐν **ὠρισμέναις** περιστάσεσιν ἡ *intercessio*. Τοιαύτην **συγκεκριμένην** ἀπαγόρευσιν περιέλαμβανε I. Cornelia, οὗ νόμου ὡς παραβάτης ἐδικάσθη ὁ L. Opimius «*quod cum esset tr. pl. intercessisset contra legem Corneliam*». *Cic. Verr. I, 155*.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἀθηνᾶς δηλοῖ ὅτι δέχεται μὲν καὶ δημοσιεύει προθύμως ἐπανόρθωσιν γενομένου τυχὸν πρὸς οἰονδήποτε ἀδικήματος εἴτε ἐν βιβλιοκρίσει εἴτε ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ κατακεχωρισμένη ἐν τῷ περιοδικῷ παρέχουσα πρὸς τοῦτο σχεδὸν ὅσον ἢ ἐπανορθουμένη κρίσις κατεῖχε χώρον, δὲν νομίζει δ' ὅμως ὅτι ὀφείλει νὰ παραδέχεται πρὸς δημοσίευσιν καὶ συζητήσιν πραγματείας λογίων, ἀλλοτρίων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐταιρείας ὄντων καὶ πρεσβευόντων ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἀρχαίς, ἢ ἐπιστημονικῆ ἐταιρείᾳ δὲν κρίνει λυσιτελεῖς εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ ὁ τοῦ περιοδικοῦ χώρος μόνις ἐξαρκεῖ εἰς καταχώρισιν τῶν ὑπὸ ἐταίρων συντασσομένων πραγματειῶν.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΣ

- 1) Ἐκαστος τόμος τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τευχῶν, ὧν ἕκαστον ἐξ ὀκτῶ τοιλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων.
 - 2) Τὰ δημοσιευόμενα ἐν τῷ περιοδικῷ εἶναι πρωτότυποι πραγματεῖαι φιλολογικαί, ιστορικαί, ἀρχαιολογικαί, φυσικαί καὶ μαθηματικαί. Εἰς τὰς φιλολογικὰς καὶ ιστορικὰς πραγματείας ὑπάγεται πᾶσα φιλολογικῶς ἢ ιστορικῶς διεξαγομένη διατριβή.
 - 3) Ἐν τῷ περιοδικῷ καταχωρίζονται καὶ βιβλιοκρισίαι, ἂν περιορίζονται ἀκριβέστατα ἐν τῷ περὶ οὗ ἡ κρίσις ἐπιστημονικῶς ζητήματι.
 - 4) Πᾶσα πραγματεία καὶ βιβλιοκρισία εἶναι υπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτήν.
 - 5) Ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδεμία χρηματικὴ ἀμοιβὴ χορηγεῖται εἰς τοὺς συγγραφεῖς διατριβῶν, δίδονται δ' αὐτοῖς περὶ τὰ 25 ἀντίτυπα τῶν διατριβῶν αὐτῶν.
 - 6) Αἱ διατριβαὶ ἐλεύθεραι ταχυδρομικῶν τελῶν ἀποστέλλονται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ.
 - 7) Διὰ τῆς Ἀθηνᾶς ἀγγέλλεται πᾶν βιβλίον, οὗτινος ἀντίτυπον ἤθελε σταλῆ πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐταιρείας ἢ τὸν διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ.
 - 8) Τὸ περιοδικὸν ἀναλλάσσεται τῇ ἐγκρίσει τοῦ συμβουλίου πρὸς πᾶν περιοδικὸν ἡμεδαπὸν καὶ ἄλλοδαπὸν.
 - 9) Πάντες οἱ ἑταῖροι οἱ καταβαλόντες τὴν ἐνιαύσιον αὐτῶν χορηγίαν λαμβάνουσι τὸ περιοδικὸν δωρεάν.
 - 10) Οἱ μὲν ἐν Ἑλλάδι συνδρομηταὶ τοῦ περιοδικοῦ ἀποτίνουσι δραχμάς 15, οἱ δ' ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ δραχμάς 18.
 - 11) Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιμελεῖται τριμελὴς ἐπιτροπεία ἐκλεγομένη ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ· εἰς ἕν δὲ τῶν τῆς ἐπιτροπείας μελῶν ἀνατίθεται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἡ διεύθυνσις καὶ διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ.
 - 12) Ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ καὶ μόνος οὗτος συνεννοεῖται μετὰ τοῦ τυπογράφου, ὁρῶντι τὰς εἰς τὸ περιοδικὸν καταχωριστέας ἢ μὴ καταχωριστέας διατριβάς καθὼς καὶ τὴν τάξιν καθ' ἣν πρέπει νὰ καταχωρισθῶσιν.
 - 13) Οὐδέμία διατριβὴ (πλὴν μόναι αἱ τοῦ προέδρου τῆς ἐταιρείας καὶ αἱ τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ περιοδικοῦ) δημοσιεύεται ἐν αὐτῷ, ἂν μὴ φέρῃ τὴν ὑπογραφήν τοῦ διευθυντοῦ.
 - 14) Ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ ὧν ἕμα καὶ διαχειριστὴς αὐτοῦ φροντίζει περὶ τῆς ἀσφαλούς ἀποστολῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑταίρους καὶ περὶ τῆς φυλακῆς τῶν ὑπολοίπων ἀντιτύπων.
 - 15) Μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου δύνανται νὰ παραχωρῶνται δωρεάν τοῖς τακτικοῖς τοῦ περιοδικοῦ συνεργάταις πενήντα ἐν συνόλῳ ἀντίτυπα αὐτοῦ.
- Πᾶσα αἰτήσις περὶ συνδρομῆς ἢ ἀγορᾶς τοῦ περιοδικοῦ πωλουμένου κατὰ τόμον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐταιρείας κ. Γ. Α. Παπαβασιλείου ἐν ὁδῷ Γερωνίου 14, πᾶσα δ' ἄλλη αἰτήσις περὶ τυπώσεως διατριβῆς κλπ. πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ Γ. Ν. Χατζιδάκι ἐν ὁδῷ Σκουφᾶ 12.